

CYNGOR BWRDEISTREF SIROL RHONDDA CYNON TAF

RHONDDA CYNON TAF COUNTY BOROUGH COUNCIL

Grŵp Llywio'r Cabinet ar faterion y Gymraeg

Bydd cyfarfod o **Grŵp Llywio'r Cabinet ar faterion y Gymraeg** yn cael ei gynnal
Dydd Llun, 14 Mai 2018 am 1.00 pm
Council Chamber, The Pavilions, Cambrian Park. Clydach Vale, Tonypany, CF40 2XX

Dolen gyswllt: Hannah Williams - Executive and Regulatory Business Unit (01443 424062)

MATERION I'W TRAFOD

1. DATGAN BUDDIANT

Derbyn datganiadau o fuddiannau personol gan Aelodau, yn unol â gofynion y Cod Ymddygiad.

Noder:

1. Mae gofyn i Aelodau ddatgan rhif a phwnc yr agendwm mae eu buddiant yn ymwneud ag ef a mynegi natur y buddiant personol hwnnw.
2. Lle bo Aelodau'n ymneilltuo o'r cyfarfod o ganlyniad i ddatgelu buddiant sy'n rhagfarnu, mae **rhaid** iddyn nhw roi gwybod i'r Cadeirydd pan fyddan nhw'n gadael.

2. COFNODION

Cadarnhau cofnodion o gyfarfod Grŵp Llywio'r Cabinet ar faterion y Gymraeg a gynhaliwyd ar 28 Tachwedd, 2017.

(Tudalennau 3 - 18)

3. ADOLYGIAD - STRATEGAETH HYBU'R GYMRAEG

Derbyn adroddiad Cyfarwyddwr Gwasanaeth Addysg a Dysgu Gydol Oes, gan roi cyfle i'r Grŵp Llywio'r Cabinet ar faterion y Gymraeg drafod cynnydd y Cyngor mewn perthynas â Strategaeth Hybu'r Gymraeg.

(Tudalennau 19 - 68)

4. ADRODDIAD MONITRO BLYNYDDOL - Y GYMRAEG

Derbyn adroddiad Cyfarwyddwr Gwasanaeth Addysg a Dysgu Gydol Oes gan roi cyfle i Aelodau o'r Grŵp Llywio adolygu'r Adroddiad Monitro Blynyddol cyn iddo gael ei gyflwyno i Gomisiynydd y Gymraeg ym mis Mehefin 2018.

(Tudalennau 69 - 126)

5. MATERION BRYS

Trafod unrhyw faterion eraill sydd, yn ôl doethineb y Cadeirydd, yn faterion brys yng ngoleuni amgylchiadau arbennig.

CYLCHREDIAD:

Y CYNGHORWYR

Y Cynghorydd G Hopkins (Cadeirydd)
Y Cynghorydd J Rosser (Is-gadeirydd)
Y Cynghorydd R Bevan
Y Cynghorydd M Webber
Y Cynghorydd J James
Y Cynghorydd S. Rees-Owen

SWYDDOGION:

Esther Thomas, Cyfarwyddwr Gwasanaeth Addysg a Dysgu Gydol Oes
Christian Hanagan, Cyfarwyddwr Gwasanaeth y Cabinet a Chysylltiadau Cyhoeddus
Wendy Edwards, Pennaeth Addysg yn y Gymuned
Steffan Gealy, Rheolwr Gwasanaethau Cymraeg

MENTER IAITH

Einir Sion

CYFARFOD SWYDDOGOL O GRŴP LLYWIO'R CABINET AR FATERION Y GYMRAEG CYNGOR RHONDDA CYNON TAF

Cofnodion cyfarfod Grŵp Llywio'r Cabinet ar faterion y Gymraeg, prynhawn Mawrth 28 Tachwedd 2017, 2pm, Pencadlys y Cyngor, Cwm Clydach.

Cynghorwyr Bwrdeistref Sirol oedd yn bresennol:-

G. Hopkins – Cadeirydd

R. Bevan   J. Rosser   S. Rees-Owen

Swyddogion oedd yn bresennol

Mrs W. Edwards – Pennaeth Addysg yn y Gymuned

Mr S. Gealy – Rheolwr Gwasanaethau Cymraeg

Ms E. Siôn – Menter Iaith

Ms K. Herbert – Swyddog Graddedig

Ms Hannah Williams – Uwch Swyddog Busnes Rheoleiddiol a Gweithredol

7. CROESO AC YMDDIHEURIADAU

Manteisiodd y Cadeirydd ar y cyfle i groesawu'r Aelodau i gyfarfod Grŵp Llywio'r Cabinet ar faterion y Gymraeg.

Daeth ymddiheuriadau gan: y Cynghorwyr Bwrdeistref Sirol J. James ac M. Webber; Ysgrifennydd i'r Cabinet, Mr C. Hanagan; a Chyfarwyddwr Dros Dro Addysg a Dysgu Gydol Oes, Ms E. Thomas.

8. DATGAN BUDDIANT

Doedd dim datganiadau o fuddiant ynglŷn â'r agenda.

9. COFNODION

Cymeradwywyd cofnodion cyfarfod 19 Mehefin 2017.

10. DARPARU GWASANAETH CYFIEITHU AR Y PRYD

Rhoddodd Pennaeth Addysg yn y Gymuned gyfle i'r Grŵp Llywio drafod y gwasanaeth cyfieithu ar y pryd yng nghyfarfodydd y Cyngor Llawn a chyfarfodydd Pwyllgorau amrywiol ar hyn o bryd, sy'n cael ei hwyluso gan yr Uned Gwasanaethau Cymraeg, yr Uned Busnes Rheoleiddiol a Gweithredol, a'r Gwasanaethau Cyfreithiol a Llywodraethol.

Rhoddwyd gwybod i'r Aelodau fod y 15 o Safonau sy'n rhan o'r hysbysiad cydymffurfio i'w gweld yn Atodiad 1 i'r adroddiad. Er bod gweithredu'r Safonau'n golygu pwysau ychwanegol ar y staff, rhoddodd y Swyddog sicrwydd i'r Grŵp fod Cyngor Rhondda Cynon Taf yn parhau i ymrwymo i beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

Cafodd y Grŵp Llywio ei gyfeirio at Atodiad 2 i'r adroddiad, lle roedd amlinelliad o'r canllawiau drafft ar gyfer hwyluso cyfarfodydd dwyieithog gyda chymorth gwasanaeth cyfieithu. Esboniodd y Swyddog fod y canllawiau wedi eu drafftio i helpu Cadeiryddion i hwyluso cyfarfodydd; i liniaru'r pwysau ar staff; ac i gyflwyno arfer dda a dull di-dor ar gyfer holl gyfarfodydd dwyieithog y Cyngor.

Roedd y canllawiau'n cynnwys amrywiaeth o agweddau, er enghraifft:-

- Ymarferoldeb defnyddio'r offer, a'u glanhau, a sicrhau bod ystafell y cyfarfod o faint priodol i ganiatáu acwsteg briodol;
- Sicrhau cyfathrebu priodol gyda'r cyfieithydd cyn y cyfarfod i liniaru'r pwysau, hynny yw: esbonio'r math o gyfarfod sy'n cael ei gynnal a darparu dogfennau priodol i'r cyfieithydd, fel sgriptiau wedi eu paratoi ymlaen llaw ac ati.
- Sicrhau bod hysbysebion a gohebiaeth ynglŷn ag agenda'r cyfarfod yn cael eu darparu'n ddwyieithog.

Yn olaf, esboniodd y Swyddog fod gan Gyngor Rhondda Cynon Taf hanes cadarnhaol o ran cydymffurfio, a thrwy weithredu canllawiau o'r fath byddai'r pryderon presennol yn lleihau a, gydag amser, byddai'r dull ar gyfer cynnal cyfarfodydd dwyieithog yn dod yn broses naturiol.

Rhoddodd y Cadeirydd ddiolch i'r Swyddog am yr adroddiad, a meddai fod darparu gwasanaeth cyfieithu ar y pryd yn rhywbeth newydd yn achos Cyngor Rhondda Cynon Taf, ond, mae'n agwedd arferol ar Gyfarfodydd Cenedlaethol ac, yn debyg i'r Swyddog, roedd o'r farn byddai hyn hefyd yn wir yn lleol gydag amser.

Croesawodd yr Aelod o'r Cabinet ar faterion Addysg a Dysgu Gydol Oes y canllawiau drafft, a thynnodd sylw'r Grŵp Llywio at y bwled 'before you start speaking Welsh, please let others know that you're about to do so'. Pwysleisiodd yr Aelod bwysigrwydd hyn, gan bwysleisio pa mor hawdd yw colli dechrau datganiad os dydy'r siaradwr ddim yn rhoi rhybudd am wisgo'r clustffonau mewn pryd. Cytunodd y Grŵp Llywio fod hyn yn bwysig a dylai'r holl siaradwyr Cymraeg roi hyn ar waith ar unwaith. Ychwanegodd Ms E. Siôn, Menter Iaith, pe bai trafodaeth yn llifo trwy gyfrwng y Gymraeg, byddai'n gobeithio fyddai dim angen cyhoeddi hyn bob tro, a chytunodd pawb â hynny.

Croesawodd y Cynghorydd Rees-Owen y canllawiau drafft hefyd, gan ddweud byddai'n broses ddysgu i bawb dan sylw a byddai hi, a hithau'n Gadeirydd Pwyllgor Craffu – Plant a Phobl Ifainc – yn ceisio sicrhau bod yr offer yn gweithio cyn y cyfarfod, fel sy'n cael ei amlinellu yn y canllawiau.

Cododd y Cynghorydd bryderon ynglŷn ag uchder sain yr offer ac a fyddai'r gwrandäwr yn clywed y siaradwr a'r cyfieithydd ar yr un pryd yn dibynnu ar uchder y sain, ond, ychwanegodd byddai hyn yn dod yn fwy eglur gydag amser.

Roedd y Cynghorydd hefyd yn amau'r bwled, 'Ensuring that the interpreter/Welsh Language Unit received documentation relevant to the meeting beforehand, including any pre-prepared statements or scripts if appropriate', oherwydd, gan amlaf, byddai'r drafodaeth yn mynd ar hyd trywydd gwahanol a gallai'r sgript gael ei newid. Dywedwyd, hyd yn oed pe bai dogfennau'n cael eu darparu ar gyfer y cyfieithydd, byddai rhaid i'r cyfieithydd, wrth gwrs, gadw'n effro ac yn hyblyg pe bai hyn yn digwydd.

Cafwyd trafodaethau ynglŷn ag agwedd pobl yn ystod cyfarfodydd, gydag Aelodau'r Grŵp Llywio'n cytuno byddai agwedd pob plaid yn debygol o newid gydag amser i sicrhau peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg yn Siambr y Cyngor.

Ychwanegodd y Cadeirydd ei bod hi'n hanfodol bod siaradwyr Cymraeg yn osgoi anelu unrhyw rwystredigaeth at y cyfieithwyr yn ystod y cyfnod pontio oherwydd does dim ond cronfa fach o adnoddau ar gael a dylid canolbwyntio ar annog cyfieithwyr yr Uned Gwasanaethau Cymraeg, a gwella eu sgiliau. Cytunodd y Cynghorydd Rees-Owen â hyn, ond, gofynnodd sut byddai siaradwyr Cymraeg yn sicrhau bod yr hyn maen nhw'n ei ddweud yn cael ei ddehongli'n gywir heb danseilio'r cyfieithydd. Dywedodd Mr S. Gealy, Rheolwr Gwasanaethau Cymraeg, wrth y Grŵp i ddilyn yr un broses ag y bydden nhw'n ei dilyn pe baen nhw'n siarad Saesneg, ac esbonio yn y cyfarfod Pwyllgor dilynol fod y datganiad wedi ei gofnodi'n anghywir. Meddai'r Cadeirydd byddai'n broses ddwy ffordd. Er enghraifft, mae'n bosibl bydd dysgwyr sydd eisiau siarad a gwranddo heb glustffonau – i wella eu sgiliau – yn dehongli brawddeg yn anghywir, neu'n ei chamddeall hi, felly, mae'n bosibl fyddan nhw ddim yn rhoi ymateb priodol o dan bwysau. Cytunodd aelodau'r Grŵp Llywio dylai pawb sy'n cymryd rhan mewn cyfarfod deimlo'n ddigon cyfforddus i ofyn am gael clywed y cwestiwn eto, waeth beth oedd yr iaith gafodd ei defnyddio.

Canmolodd Ms E. Siôn y canllawiau drafft, a meddai byddai hi'n croesawu trafodaeth ar elfen ymarferol y canllawiau a sut i ddatblygu'r camau ymhellach.

Dyweddodd Mr S. Gealy wrth y Grŵp Llywio, pe bai'n cymeradwyo'r canllawiau drafft, byddai dogfen swyddogol yn cael ei pharatoi a'i chyflwyno i'r Pwyllgor perthnasol, os bydd angen.

PENDERFYNODD y Grŵp Llywio:

- a) Nodi cynnwys yr adroddiad
- b) Cymeradwyo'r canllawiau drafft ar gyfer hwyluso cyfarfodydd dwyieithog gyda gwasanaeth cyfieithu ar y pryd.

D.S. Rhoddodd y Cynghorydd R. Bevan wybod i'r Cadeirydd ymlaen llaw, a gadawodd y cyfarfod yn ystod y trafodaethau.

11. TARO'R CYDBWYSEDD IAWN: CYNIGION LLYWODRAETH CYMRU AR GYFER BIL Y GYMRAEG NEWYDD – PAPUR GWYN

Rhoddodd Pennaeth Addysg yn y Gymuned amlinelliad i Grŵp Llywio'r Cabinet ar faterion y Gymraeg o gynnwys cynigion Llywodraeth Cymru ar gyfer Bil y Gymraeg newydd.

Esboniodd y Swyddog fod Adroddiad Sicrwydd 2016–17 Comisiynydd y Gymraeg, oedd i'w weld yn Atodiad 1, yn dangos bod y Safonau, er eu bod nhw wedi eu rhoi ar waith yn ddiweddar, yn gwneud gwahaniaeth cadarnhaol i ansawdd a chysondeb gwasanaethau Cymraeg. Serch hynny, mae Llywodraeth Cymru o'r farn bod y Safonau'n rhoi gormod o bwyslais ar faterion rheoleiddio a dim digon o bwyslais ar faterion hyrwyddo, felly, lansiodd ymgynghoriad ar 9 Awst 2017 ynglŷn â'r cynigion ar gyfer Bil y Gymraeg newydd Cyfeiriwyd y Grŵp Llywio at adran 4.3 o'r adroddiad, lle roedd amlinelliad o'r cynigion ar gyfer symleiddio'r dull.

Cyfeiriwyd y Grŵp Llywio wedyn at adran 5 o'r adroddiad, lle roedd amlinelliad o'r pum opsiwn oedd yn rhan o'r ymgynghoriad:-

1. Dim newid
2. Diwygio'r system bresennol
3. Set fechan o Safonau mwy cyffredinol yn y ddeddfwriaeth sylfaenol
4. Cynlluniau eithrio wedi'u rheoleiddio sy'n seiliedig ar set fechan o Safonau mwy cyffredinol
5. Nodi hawliau i unigolion ddefnyddio'r Gymraeg mewn deddfwriaeth sylfaenol

Eglurwyd mai'r opsiwn oedd yn cael ei ffafrio gan Lywodraeth Cymru oedd Opsiwn 2 oherwydd byddai'n cynnig system effeithiol, gan ystyried gwaith blaenorol Llywodraeth Cymru, Comisiynydd y Gymraeg, ac eraill, gan gynnal yr adnoddau oedd eisoes wedi'u buddsoddi yn y Safonau ac, yn ei dro, yn helpu Cyrff i'w hadolygu a'u gwella dros amser.

Dyweddodd Ms E. Siôn wrth y Grŵp Llywio, a hithau wedi cymryd rhan yn y broses ymgynghori a chlywed barn llawer o sefydliadau, fod y canlyniadau wedi bod yn arwyddocaol, gyda llawer yn gwneud sylwadau ar y cynnig i sefydlu corff sengl newydd sy'n gyfrifol am faterion cydymffurfio â'r Safonau. Eglurwyd byddai'r canlyniadau'n debygol o gael eu rhannu yn ystod y misoedd nesaf, a byddan nhw'n ceisio gwella'r trefniadau presennol ar gyfer yr holl Gyrff dan sylw.

A hithau'n Aelod oedd newydd gael ei benodi i'r Grŵp Llywio, gofynnodd y Cynghorydd Rees-Owen a oedd gan Gyngor Rhondda Cynon Taf ddogfen oedd yn amlinellu ei nodau a'i ddull ar gyfer hyrwyddo'r Gymraeg a chyflawni'r targed o ran miliwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050. Meddai'r Swyddog cafodd Strategaeth Hybu'r Gymraeg, a Chynllun Gweithredu, eu cymeradwyo gan y Grŵp Llywio yn 2016–17 i gyrraedd y nod yma, a byddai'r Cynghorydd yn cael copi yn dilyn y cyfarfod. Gofynnodd y Cynghorydd Rosser, Aelod o'r Cabinet ar faterion Addysg a Dysgu Gydol Oes, hefyd am gael copi o Strategaeth Hybu'r Gymraeg, a'r Cynllun Gweithredu.

Gofynnodd Ms E. Siôn pryd byddai'r Grŵp Llywio yn cael cyfle i adolygu Strategaeth Hybu'r Gymraeg, a chraffu arni. Dywedodd Mr S. Gealy gallai hyn, wrth gwrs, ddod yn ôl i'r Grŵp Llywio yn y Flwyddyn Newydd, ond, bod Llywodraeth Cymru wedi comisiynu cynrychiolydd allanol i ymweld ag Awdurdodau Lleol ac adolygu'r camau sydd wedi'u cymryd i weithredu'r cynlluniau.

PENDERFYNWYD:

- a) Nodi cynnwys yr adroddiad, a gwneud sylwadau arno
- b) Byddai Pennaeth Addysg yn y Gymuned yn anfon copi o Strategaeth Hybu'r Gymraeg Cyngor Rhondda Cynon Taf, a'i Gynllun Gweithredu, at y Cynghorydd Rees-Owen a'r Cynghorydd Rosser, Aelod o'r Cabinet ar faterion Addysg a Dysgu Gydol Oes.

12. CYMRAEG: BETH SYDD WEDI NEWID AR GYFER PARTNERIAID SYDD WEDI EU COMISIYNU

Rhoddodd Ms K. Herbert, Swyddog Graddedig, yr wybodaeth ddiweddaraf i'r Grŵp Llywio am y cynnydd a wnaed ar y prosiect i gefnogi partneriaid sydd wedi eu comisiynu gan y Cyngor er mwyn bodloni Safonau'r Gymraeg yn unol â'r Hysbysiad Cydymffurfio Statudol o dan Reoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 1) 2015.

Atgoffodd Ms K. Herbert yr Aelodau o'i phresenoldeb yng nghyfarfod y Grŵp Llywio ar 19 Mehefin 2017 i ymgynghori ynglŷn â chamau cyntaf y fersiwn ddrafft ac, yn ôl adborth gan y Grŵp, byddai'n fwy syml pe bai'n cynnwys

cyfeiriadau mwy penodol at faterion cydymffurfio a llai o bwyslais ar ffactorau diwylliannol.

Dywedwyd wrth y Grŵp Llywio fod y canllaw, 'Cymraeg: Beth sydd wedi newid ar gyfer partneriaid sydd wedi eu comisiynu', oedd i'w weld yn Atodiad 1 i'r adroddiad, yn cynnwys:-

- Crynodeb o Safonau'r Gymraeg a'r hyn maen nhw'n ei olygu
- Pum maes y Safonau
- Amlinelliad o'r Safonau sy'n berthnasol i'r darparwyr sy'n cael eu comisiynu.

Ychwanegwyd byddai'r pecyn yn ceisio lliniaru pryderon presennol y partneriaid sy'n cael eu comisiynu – doedden nhw ddim yn gallu dehongli'r Safonau – trwy ddarparu crynodeb manwl o bob Safon ac enghreifftiau o'r ffordd maen nhw'n perthyn i bob comisiynydd.

Manteisiodd aelodau'r Grŵp Llywio ar y cyfle i longyfarch y Swyddog Graddedig ar y llyfryn cynhwysfawr a roddwyd ger eu bron, gan gytuno bod yr adnodd yn hawdd ei ddefnyddio a'i fod yn gam ymhellach na'r dogfennau sy'n bodoli ar hyn o bryd.

Meddai Ms W. Edwards fod y prosiect a roddwyd i'r Swyddogion Graddedig wedi bod yn gyfle cyffrous i'r Uned Gwasanaethau Cymraeg ac wedi bod o gymorth mawr wrth gysylltu'r Partneriaid â'r Strategaeth. Rhoddodd y Swyddog ddiolch i'r garfan am ei holl gymorth yn ystod y prosiect.

Gofynnodd y Cadeirydd i'r Swyddog Graddedig am ei chomau nesaf, a dymunodd bob hwyl iddi ar gyfer y dyfodol.

PENDERFYNWYD:

- a) Nodi cynnwys yr adroddiad, a gwneud sylwadau arno
- b) Cymeradwyo'r llyfryn, 'Cymraeg: Beth sydd wedi newid? Canllaw manwl ar gyfer partneriaid sydd wedi eu comisiynu'

13. MENTER IAITH – GRANT CYMRAEG

Rhoddodd Ms E. Siôn yr wybodaeth ddiweddaraf ar lafar i'r Grŵp Llywio am brosiect newydd, cyffrous, sy'n cael ei ariannu gan Lywodraeth Cymru ac sydd i'w gwblhau erbyn mis Mawrth 2018.

Eglurwyd byddai'r grant o £19,000 a mwy yn ariannu gêm gyfrifiadurol, ryngweithiol, Gymraeg, sy'n cael ei lleoli yn y 1880au ac sy'n dilyn y cymeriad, 'Anwen', drwy'r Cymoedd. A hithau'n cael ei datblygu gan 'Web Fire', bwriad y gêm yw rhyngweithio â phobl ifainc mewn ffordd newydd a diddorol. Cysyniad y gêm yw cael y person ifanc i gwblhau cyfres o bosau Cymraeg i gyrraedd y cam nesaf. Esboniodd Ms Siôn fydd y posau ddim yn rhy ddwys; byddan

nhw'n ddull difyr ar gyfer casglu data i ddatblygu ymhellach y gwasanaethau Cymraeg i bobl ifainc.

Rhoddwyd gwybod i'r Grŵp Llywio fod gweithdai wedi eu trefnu i bobl ifainc gael helpu datblygu syniadau am bosau, enwau ac ati; ac ar ôl lansio'r gêm, byddai ar gael i'r byd i gyd gydag isdeitlau. Meddai Ms Siôn fod disgwyl i'r lansiad gael ei gynnal ar 21 Ebrill 2018, a byddai Parc Treftadaeth Cwm Rhondda yn lleoliad perffaith o ystyried lleoliad y gêm. Byddai'r prosiect newydd, cyffrous, yn cyfrannu at Strategaeth y Gymraeg, a'r nodau, a hefyd yn rhoi Rhondda Cynon Taf ar y map.

Siaradodd y Cadeirydd yn gadarnhaol am y prosiect, a gofynnodd am gael gwybod y manylion am daith Anwen yn y gêm. Dywedodd Ms Siôn byddai'r cymeriad yn cael ei reoli gan y chwaraewr i deithio trwy'r gêm, ac i gael symud ymlaen i'r dasg nesaf, byddai rhaid i'r chwaraewr gwblhau pos.

Gofynnodd y Cadeirydd am bris y gêm, a'i chynaliadwyedd yn y dyfodol. Meddai Ms Siôn doedd hyn ddim wedi ei gadarnhau eto, a bod trafodaethau ar y gweill.

Rhoddodd y Cadeirydd ddiolch i Ms Siôn am yr wybodaeth am y prosiect a rhoddwyd sicrwydd byddai syniadau gan unrhyw Aelodau yn cael eu croesawu.

Daeth y cyfarfod i ben am 3:10pm

Y Cynghorydd G. Hopkins

Cadeirydd

Tudalen wag

**OFFICIAL ATTENDANCE OF RHONDDA CYNON TAF COUNCIL'S
WELSH LANGUAGE CABINET STEERING GROUP**

Minutes of the meeting of the Welsh Language Cabinet Steering Group on Tuesday 28th November 2017 at 2pm at the Council Headquarters, Clydach Vale.

County Borough Councillors in attendance:-

G Hopkins - Chairman

R Bevan   J Rosser   S Rees-Owen

Officers in attendance

Mrs W Edwards – Head of Community Learning

Mr S Gealy – Service Manger, Welsh Language Services

Ms E Siôn - Menter Iaith

Ms K Herbert – Graduate Officer

Ms Hannah Williams – Senior Executive & Regulatory Business Officer

7. WELCOME & APOLOGIES

The Chair took the opportunity to welcome Members to the meeting of the Welsh Language Cabinet Steering Group.

Apologies for attendance were received from County Borough Councillors J James and M Webber, the Secretary to the Cabinet, Mr C Hanagan and the Temporary Director, Education & Lifelong Learning, Ms E Thomas.

8. DECLARATION OF INTEREST

There were no declarations of interest made pertaining to the agenda.

9. MINUTES

The minutes of the 19th June, 2017 were approved as an accurate reflection of the meeting.

10. SIMULTANEOUS TRANSLATION PROVISION

The Head of Community Learning provided the Steering Group with an opportunity to discuss the current simultaneous translation provision at full Council and various Committee meetings facilitated by the Welsh Language Services Unit, the Executive and Regulatory Business Unit and Legal and Democratic Services.

Members were advised that the fifteen Standards under the compliance notice could be found at Appendix 1 of the report. Although the implementation of the standards meant additional pressure on staff, the officer assured the Group that Rhondda Cynon Taf Council remained committed to treating the Welsh Language no less favourably than the English Language.

The Steering Group were referred to Appendix 2 of the report, where draft guidelines for facilitating bilingual meetings with the aid of translation were outlined. The officer explained that the guidelines were drafted to help Chairs facilitate meetings; alleviate the pressure on staff and to introduce good practice and a seamless approach into all bilingual meetings of the Council.

The guidelines included a variety of aspects such as:-

- Practicalities in respect of using and cleaning equipment and ensuring the meeting venue is of an appropriate size to allow for appropriate acoustics;
- Ensuring appropriate communication is undertaken with the interpreter prior to the meeting to alleviate pressure, ie: explaining what type of meeting will be held and providing them with appropriate documentation such as pre-prepared scripts etc.
- Ensuring advertisements and communication in relation to the agenda of the meeting is provided bilingually.

The officer concluded by explaining that RCT had a positive history of complying and that by implementing such guidelines, current concerns would be decreased and that with time, the approach to bilingual meetings would become a natural process.

The Chair thanked the officer for the report, commenting that although simultaneous translation provision was new for RCT CBC, it was a normal aspect of National Meetings, and that like the officer, he felt that, with time, this would be the case locally too.

The Cabinet Member for Education & Lifelong Learning welcomed the draft guidelines and referred the Steering Group to the bullet 'before you start speaking Welsh, please let others know that you're about to do so'. The Member emphasised the importance of this, emphasising how easy it is to miss the beginning of a statement if the speaker does not provide a warning to put the headphones on in time. The Steering Group agreed that this was important and all Welsh Speakers began to put this into practice immediately. Ms E Siôn, Menter Iaith, added that if a discussion is flowing in the medium of Welsh, she would hope that there would be no need to have to announce this each time, to which all agreed.

Councillor Rees-Owen also welcomed the draft guidelines, commenting that it would be a learning process for everyone involved and that as Chair of Children & Young People Scrutiny Committee, she would seek to ensure the equipment is working prior to the meeting as outlined in the guidelines.

The Councillor raised concerns in respect of the volume of the equipment and whether the listener would hear both the speaker and the interpreter simultaneously depending on their volume, but added that this would be something which would become clearer with time.

The Councillor also queried the bullet 'Ensuring that the interpreter/ Welsh Language Unit received documentation relevant to the meeting beforehand, including any pre-prepared statements or scripts if appropriate', as more often or not, discussion would head in a different direction and the pre-planned script may be changed. It was advised that even if the translator is provided with documentation, they would, of course, need to remain alert and flexible should this occur.

Discussions ensued around the attitudes of people at meetings, with Members of the Steering Group agreeing that, with time, there would likely be a change in attitudes from all parties to ensure the Welsh Language is treated no less favourably than the English Language in the Council Chamber.

The Chair added that it was vital that Welsh Speakers avoid taking any frustrations out on the translators during the transition period as there is a small pool of resources available and that the focus should be on encouraging and up-skilling of translators at the Welsh Services Unit. Councillor Rees-Owen agreed with this, but queried how a Welsh Speaker would ensure what they said was interpreted correctly without undermining the translator. Mr S Gealy, Service Manager of Welsh Services advised the Group to follow the same process as they would, had they spoken in English and to explain at the following Committee meeting that the statement was incorrectly minuted. The Chair commented that it would be a two way process. For example, learners wanting to speak and listen without the use of the headphones to improve their skills may interpret incorrectly or misunderstand a sentence and therefore may not produce an appropriate response under pressure. Members of the Steering Group agreed that, if uncertain, all meeting participants should feel comfortable enough to ask for a question to be repeated, regardless of the language it was spoken in.

Ms E Siôn, praised the draft guidelines, commenting that she would welcome a discussion around the practical element of the guidance and how to develop the steps further.

Mr S Gealy advised the Steering Group that, should they approve the draft guidelines, an official document would be produced and brought back to the relevant Committee if necessary.

The Steering Group **RESOLVED:**

- a) To note the contents of the report
- b) To approve the draft guidelines for facilitating bilingual meetings with simultaneous translation.

N.B Councillor R Bevan notified the Chair in advance and left the meeting during discussions

11. STRIKING THE RIGHT BALANCE: THE WELSH GOVERNMENT'S PROPOSALS FOR A WELSH LANGUAGE BILL – WHITE PAPER

The Head of Community Learning provided the Welsh Language Cabinet Steering Group with an outline of the contents of the Welsh Government's proposals for a new Welsh Language Bill.

The officer explained that the Welsh Language Commissioner's Assurance Report 2016-17, attached as Appendix 1, evidenced that, although newly implemented, the Standards were making a positive difference to the quality and consistency of services in the Welsh Language. However, the Welsh Government, believe that the Standards place too much emphasis on regulation, and not enough on promotion, and consequently launched a consultation on 9th August 2017 on proposals for a new Welsh Language Bill. The Steering Group were referred to section 4.3 of the report where the proposals with the intention of simplifying the solution were outlined.

The Steering Group were then referred to section 5 of the report where the five consulted options were outlined:-

1. No change
2. Reform the current system
3. A small set of more general Standards on the face of primary legislation
4. Regulated exceptions schemes based on a small set of more general Standards
5. Rights for individuals to use Welsh set out in primary legislation

It was explained that the Welsh Government's preferred option was Option 2 as it would offer an effective system, taking into account the previous work of the Welsh Government, Welsh Language Commissioner and others, maintaining the resources already invested into the Standards and in turn, help Bodies to review them and improve over time.

Ms E Siôn, advised the Steering Group that, having had involvement in the consultation process and hearing the opinions of many organisations, the results had been poignant with many commenting on the proposal to establish a new single body responsible for the compliance of the Standards. It was explained that the results would likely be shared in the coming months and would seek to improve the current arrangements for all Bodies involved.

As a recently appointed Member to the Steering Group, Councillor Rees-Owen queried whether RCT had a single document which outlined its goals and approach to promoting the Welsh Language and reaching the target of one million Welsh speakers by 2050. The officer advised that in 2016-17, the Steering Group approved the Welsh Language Promotion Strategy and Action Plan to reach this goal and that the Councillor would be provided with a copy following the meeting. Cllr Rosser, Cabinet member for Education and Lifelong Learning also requested a copy of the Welsh Language Promotion Strategy and Action Plan.

Ms E Siôn queried when the Steering Group would have a chance to review and scrutinise the Welsh Language Promotion Strategy. Mr S Gealy advised that this could, of course, be brought back to the Steering Group in the New Year but that Welsh Government had commissioned an external representative to visit Local Authorities and review the steps which have been taken to implement the plans.

It was **RESOLVED:**

- a) To note and comment on the contents of the report
- b) That the Head, Community Learning would send Councillor Rees-Owen and Cllr Rosser, Cabinet member for Education and Lifelong Learning a copy of RCT CBC's Welsh Language Promotion Strategy and Action Plan

12. WELSH: WHAT'S CHANGED FOR COMMISSIONED PARTNERS

Ms K Herbert, Graduate Officer, provided the Steering Group with an update on the progress made on the project to support Partners commissioned by the Council in their requirement to meet all relevant statutory Standards as noted in the Statutory Compliance Notice under the Welsh Language Standards (No. 1) Regulations 2015.

Ms K Herbert reminded Members that she had attended a meeting of the Steering Group on the 19th June, 2017 to consult on the early stages of the draft and that feedback from the Group was that it would be more streamlined if it were to contain more specific reference to compliance issues with less emphasis on cultural factors.

The Steering Group were advised that the 'Welsh: What's Changed for Commissioned Partners' guide, attached at Appendix 1 of the report, includes:-

- A summary of the Welsh Language Standards and what they mean
- The five areas of the Standards
- An outline of which Standards are applicable to those Commissioned providers.

It was added that the pack would seek to resolve current concerns of Commissioned Partners who couldn't interpret the Standards by providing detailed summaries of each Standard and examples of how they relate to each commissioner.

Members of the Steering Group took the opportunity to congratulate the Graduate Officer on the comprehensive booklet put before them, agreeing that the resource was user friendly and is a step further than documentation which currently exists.

Ms W Edwards commented that the project assigned to the Graduate Officers had been an exciting opportunity for the Welsh Language Services Unit and had been a tremendous help in linking the Partners to the Strategy. The officer thanked the team for all of their help during the project.

The Chair asked the Graduate Officer about her next steps and wished her all the best for the future.

It was **RESOLVED:**

- a) To note and comment on the contents of the report
- b) To approve the 'Welsh: What's Changed? A detailed guide for Commissioned Partners' booklet

13. MENTER IAITH – GRANT CYMRAEG

Ms E Siôn provided the Steering Group with a verbal update in respect of an exciting new project funded by Welsh Government to be completed by March 2018.

It was explained that the grant of over £19,000 would fund an interactive Welsh Language computer game, set in the 1880's, which would follow the character 'Anwen' through the Valleys. Under development by 'Web Fire', the intention of the game is to interact with young people in a new and interesting way. The concept of the game is for the young person to complete a series of Welsh Language puzzles in order to reach the next step. Ms Siôn explained

that the puzzles will not be too intense, but will instead be a fun method of collecting data in order to further develop Welsh Language services for young people.

The Steering Group were advised that workshops had been arranged for young people to help develop puzzle ideas and names etc and that once launched, the game would be available worldwide with subtitles. Ms Siôn indicated that the launch was due to take place on 21st April 2018 and that if possible, the Rhondda Heritage Park would be a perfect location given the setting of the game. The exciting new project would not only contribute to the Welsh Language Strategy and goals, but it would place Rhondda Cynon Taf on the map.

The Chair spoke positively of the project and questioned details of Anwen's journey in the game. Ms Siôn advised that the character would be controlled by the player to travel through the game and that to move onto the next task, the player must complete a puzzle.

The Chair queried the price of the game and the sustainability of it in the future to which Ms Siôn advised that this was yet to be confirmed and that discussions were underway.

The Chair thanked Ms Siôn for information on the project and was assured that if any Members had ideas, they would be welcomed.

This meeting closed at 3:10PM

**Councillor G Hopkins
Chairman.**

Tudalen wag

CYNGOR BWRDEISTREF SIROL RHONDDA CYNON TAF

GRŴP LLYWIO'R CABINET AR FATERION Y GYMRAEG

14 MAI 2018

STRATEGAETH HYBU'R GYMRAEG - ADRODDIAD CYNNYDD

ADRODDIAD Y CYFARWYDDWR ADDYSG A DYSGU GYDOL OES MEWN TRAFODAETH Â'R AELOD PORTFFOLIO PERTHNASOL, Y CYNGHORYDD G. HOPKINS

Awduron: Wendy Edwards, Pennaeth Addysg yn y Gymuned (01443 744111)
Steffan Gealy, Rheolwr Gwasanaethau Cymraeg (01443 570002)

1. DIBEN YR ADRODDIAD

- 1.1 Diben yr adroddiad yw rhoi'r wybodaeth ddiweddaraf ynglŷn â'r Strategaeth Hybu'r Gymraeg i Grŵp Llywio'r Cabinet ar faterion y Gymraeg, fel y cymeradwywyd 25 Ionawr 2017.

2. ARGYMHELLION

Dyma'r argymhellion i aelodau'r Grŵp Llywio'r Cabinet ar faterion y Gymraeg:

- 2.1 Nodi cynnwys yr adroddiad;
- 2.2 Cytuno ar darged newydd ar gyfer cynyddu nifer y siaradwyr Cymraeg yn Rhondda Cynon Taf yng ngoleuni Strategaeth Llywodraeth Cymru: 'Cymraeg 2050 - Miliwn o Siaradwyr Cymraeg' a gafodd ei chyhoeddi ym mis Gorffennaf 2017.
- 2.3 Parhau i fwrw 'mlaen gyda'r camau gweithredu sydd wedi'u hamlinellu yn y Cynllun Gweithredu cytunedig cyfredol.

3. RHESYMAU DROS YR ARGYMHELLION

- 3.1 Mae'n ofynnol i'r Cyngor baratoi strategaeth i hwyluso a hybu'r Gymraeg yn y sir o dan Safon 145 o'r Hysbysiad Cydymffurfio sydd wedi'i gyhoeddi o dan Adran 44 o Fesur y Gymraeg (Cymru) 2011, ac i gyhoeddi'r strategaeth ar wefan y Cyngor erbyn 30 Hydref 2016.

- 3.2 Cytunwyd y byddai adroddiad cynnydd ynglŷn â Chynllun Gweithredu'r Strategaeth Hybu'r Gymraeg yn cael ei gyflwyno i'r Grŵp Llywio'r Cabinet ar faterion y Gymraeg fel y byddai modd i'r Pwyllgor fonitro'r cynnydd hwnnw.
- 3.3 Ar ôl i Gyngor Rhondda Cynon Taf gytuno ar ei strategaeth i hwyluso a hybu'r iaith Gymraeg yn y sir yn unol â'r amserlen sydd wedi'i nodi yn Safon 145 o'r Hysbysiad Cydymffurfio, cyhoeddodd Llywodraeth Cymru *Cymraeg 2050 – Miliwn o siaradwyr Cymraeg*. Mae'r targedau uchelgeisiol yn y ddogfen yma yn ei gwneud hi'n ofynnol i Rondda Cynon Taf adolygu ei tharged gwreiddiol ar gyfer cynyddu nifer y siaradwyr Cymraeg er mwyn cyfrannu'n briodol at weledigaeth Llywodraeth Cymru, sef, miliwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2020.

4. CEFNDIR

- 4.1 Cafodd Cynllun Gweithredu ar gyfer Strategaeth Hybu'r Gymraeg ei ddatblygu o dan Safon 145 o'r Hysbysiad Cydymffurfio sydd wedi'i nodi o dan adran 44 o Fesur y Gymraeg 2011, a'i gyhoeddi ar wefan y Cyngor o fewn yr amser gofynnol.
- 4.2 Cafodd y Strategaeth a'r Cynllun Gweithredu (Atodiad 1) eu datblygu yn ystod 2016 ar y cyd â Sbectrwm, sef, sefydliad sydd â phrofiad helaeth o gynllunio iaith; Menter iaith ac aelodau o'r Fforwm iaith, Gwasanaethau'r Cyngor a Chynghorwyr.
- 4.3 Ymgynghorwyd â thrigolion er mwyn deall yr hyn a fyddai'n eu hannog i ddefnyddio'r Gymraeg a pha wasanaethau roedden nhw o'r farn yw'r rhai mwyaf pwysig o ran hybu'r iaith. Cawson nhw eu gwahodd i roi'u barn ynglŷn â pha weithgareddau a fyddai'n cefnogi'r defnydd o'r iaith orau. Cafodd yr ymgynghoriad yma ei gynnal rhwng mis Ebrill a mis Gorffennaf 2016.
- 4.4 Mae Cynllun Gweithredu'r Strategaeth Hybu'r Gymraeg yn canolbwyntio ar y canlynol:
- cynyddu nifer y bobl sy'n gallu siarad Cymraeg 3% (833)
  - cynyddu'r defnydd o'r iaith Gymraeg ym mhob agwedd ar fywyd cymunedol a chyhoeddus
  - codi ymwybyddiaeth o bwysigrwydd yr iaith Gymraeg yn rhan hanfodol o hunaniaeth ddiwylliannol a chymeriad cymoedd De Cymru.

5. Y SEFYLLFA BRESENNOL A'R CYNNYDD

- 5.1 Yn dilyn cymeradwyo Cynllun Gweithredu'r Strategaeth Hybu'r Gymraeg ym mis Ionawr 2017, cafodd copi o'r Cynllun Gweithredu terfynol ei anfon at y Prif Weithredwr.

- 5.2. Y Cyngor sydd â'r cyfrifoldeb cyffredinol am y Cynllun Gweithredu er ei fod yn dibynnu ar ei bartneriaid Fforwm Iaith am gymorth i gyflawni agweddau ar y Cynllun. Cafodd y camau a'r targedau a gafodd eu dyrannu i Wasanaethau'r Cyngor eu trafod mewn cyfarfod o'r Prif Swyddogion ddechrau mis Gorffennaf 2016. Yn y cyfarfod yma, cytunwyd y dylid pennu prif swyddogion ar gyfer pob cam i sicrhau atebolrwydd.
- 5.3 Mae'r cynnydd sy'n ymwneud â llawer o'r targedau yma yn cael eu cofnodi yn ystod proses hunanwerthuso'r Cyngor sy'n sicrhau cysondeb ar draws cynlluniau'r gwasanaethau heb ychwanegu at lwyth gwaith y gwasanaethau. Mae'r wybodaeth yma wedyn yn cael ei chynnwys mewn Adroddiad Monitro Blynyddol i Gomisiynydd y Gymraeg.
- 5.4 Mae'r wybodaeth ddiweddaraf am y cynnydd o ran y targedau sydd wedi'u cytuno gyda sefydliadau partner yn cael ei rhoi yng nghyfarfodydd y Fforwm Iaith, neu, os ydyn nhw'n cael eu comisiynu gan wasanaethau'r Cyngor, mae'r wybodaeth yma'n cael ei chofnodi yn adroddiadau hunanwerthuso'r gwasanaethau.
- 5.6 Mae'r prif bwyntiau cynnydd i'w gweld yn Atodiad 1,
- 5.7 Mae cysylltiad agos rhwng Strategaeth Hybu'r Gymraeg a 'Chynllun Strategol y Gymraeg mewn Addysg' y Cyngor a gafodd ei gymeradwyo gan Lywodraeth Cymru ar 15 Mawrth 2018 - dim ond 15 o gynlluniau a gafodd eu cymeradwyo i gyd.
- 5.8 Mae'r gwelliannau sydd wedi'u gwneud i'n Cynllun Strategol y Gymraeg mewn Addysg ar gyfer ei ailgyflwyno, sy'n rhan annatod o'n Cynllun Gweithredu Hybu'r Iaith Gymraeg, wedi rhoi sylfaen fwy cadarn i'r cynnydd ac yn dangos ymrwymiad i gefnogi twf mewn addysg cyfrwng Cymraeg yn unol â '*Cymraeg 2050*'.
- 5.9 Serch hynny, mae strategaeth Llywodraeth Cymru, *Cymraeg 2050 – Miliwn o Siaradwyr Cymraeg*, yn golygu bod angen i'r Cyngor adolygu ei darged ar gyfer cynyddu nifer y bobl sy'n siarad Cymraeg yn y sir 3% (2021), sef 883 o siaradwyr Cymraeg ychwanegol.
- 5.10 Mae *Cymraeg 2050 – Miliwn o Siaradwyr Cymraeg* yn Strategaeth Llywodraeth Cymru ar gyfer hybu a hwyluso'r defnydd o'r iaith Gymraeg. Mae hi wedi cael ei pharatoi yn unol ag Adran 78 o Ddeddf Llywodraeth Cymru 2006. Mae'r strategaeth yma'n disodli *Iaith Fyw: Iaith Byw, sef Strategaeth Iaith Gymraeg 2012-17*, a'i ddatganiad polisi cysylltiedig, *Iaith Fyw: Iaith Byw - Symud Ymlaen*. Mae Strategaeth *Cymraeg 2050* yn nodi dull tymor hir Llywodraeth Cymru ar gyfer cyflawni'r targed o filiwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050.
<https://www.youtube.com/watch?v=QUzi8OiLMU0>

5.11 Mae targedau siart twf y Strategaeth fel a ganlyn:

Niferoedd:

2011: 562,000	2017: 570,000	2021: 600,000	2026: 630,000
2031: 680,000	2036: 750,000	2041: 01443 281136	920,000
2050: 1,000,000			

Mewn canrannau cyfansawdd:

2011: dd/b	2017: +1.43%	2021: +5.3%	2026: +5%
2031: +7.9%	2036: +10.3%	2041: +10.7 %	2046: +10.8%
2050: +8.7%			

5.12 Yn ei hanfod, mae angen i ni gael cynnydd o 78% yn nifer y siaradwyr Cymraeg yng Nghymru erbyn 2050. Dyma'r tair thema a fydd yn sail i'r twf hwnnw:

- **Thema 1: Cynyddu nifer y siaradwyr Cymraeg** • Trosglwyddo iaith yn y teulu • Y blynyddoedd cynnar • Addysg statudol • Addysg ôl-orfodol • Y gweithlu addysg, adnoddau a chymwysterau
- **Thema 2: Ehangu'r defnydd o'r Gymraeg** • Y gweithle • Gwasanaethau • Defnyddio'r Gymraeg yn gymdeithasol
- **Thema 3: Creu amodau ffafriol – seilwaith a chyd-destun** • Cymuned a'r economi • Diwylliant a'r cyfryngau • Cymru a'r byd ehangach • Technoleg ddigidol • Seilwaith ieithyddol • Cynllunio iaith • Gwerthuso ac ymchwil

5.13 Mae llawer o'r themâu yma'n rhan o swyddogaethau cyrff cyhoeddus yng Nghymru, ac mae rhai o'r rhain yn cael eu hadlewyrchu yng Nghynllun Gweithredu Strategaeth Hybu'r Gymraeg Rhondda Cynon Taf.

5.14 Er mwyn adlewyrchu gweledigaeth a thargedau Llywodraeth Cymru, bydd angen i'r Cyngor gynyddu'r ganran o siaradwyr Cymraeg tua 1.66% y flwyddyn tan 2021. Yn nhermau niferoedd, dyma'r targedau:

2018: 28,240 (+461)
2019: 28,709 (+469)
2020: 29,185 (+476)
2121: 29,670 (+485)

Y cyfanswm mewn niferoedd: 1,891 (targed: 29,670), cynnydd o 6.8%.

- 5.15 Yn ei gyd-destun, mae Cyngor Bwrdeistref Sirol Merthyr Tudful wedi cytuno i 177 o siaradwyr Cymraeg ychwanegol ym Merthyr Tudful fesul blwyddyn, yn seiliedig ar y boblogaeth gyfredol o 59,000, ac mae Cyngor Caerdydd wedi cytuno i gynyddu nifer y siaradwyr Cymraeg yng Nghaerdydd (36,735 yn ôl Cyfrifiad 2011) i 42,584, sef 5,849 neu 15% ychwanegol.

6. CAMAU NESAF

- 6.1 Os yw'r Grŵp Llywio'r Cabinet ar faterion y Gymraeg yn penderfynu argymhell cymeradwyo'r targed diwygiedig yn y Strategaeth Hybu'r Gymraeg a'r Cynllun Gweithredu, bydd fersiwn ddiwygiedig o'r Cynllun Gweithredu yn cael ei dosbarthu ar unwaith i'r Prif Swyddogion a'r Fforwm Iaith er mwyn iddyn nhw eu trafod.
- 6.2. Does dim cynlluniau ar y gweill ar hyn o bryd i adolygu unrhyw agweddau eraill ar y Strategaeth Hybu'r Gymraeg a'r Cynllun Gweithredu.

7. GOBLYGIADAU O RAN CYDRADDOLDEB AC AMRYWIAETH

- 7.1 Does dim angen Asesiad o'r Effaith ar Gydraddoldeb.

8. YMGYNGHORI

- 8.1 Cafodd proses ymgynghori ei chynnal cyn i'r Strategaeth Hybu'r Gymraeg a'r Cynllun Gweithredu gael eu cytuno. Dyw proses ymgynghori arall ddim yn ofynnol ar gyfer y diwygiad yma.

9. GOBLYGIAD(AU) ARIANNOL

- 9.1 Does dim goblygiadau ariannol sy'n gysylltiedig â'r adroddiad yma. Serch hynny, fe fydd costau ac adnoddau i'w pennu mewn perthynas â gweithredu'r Strategaeth a'r Cynllun Gweithredu. Gallai peidio â chydymffurfio â safon olygu cosbau ariannol o hyd at £5,000.

10. GOBLYGIADAU CYFREITHIOL

Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011 a Safonau Statudol 2015 ar gyfer y Gymraeg sy'n rheoleiddio'r gwaith yma.

11. CYSYLLTIADAU Â BLAENORIAETHAU CORFFORAETHOL A CHENEDLAETHOL YNGHYD Â'R DDEDDF LLESIANT CENEDLAETHAU'R DYFODOL

- 11.1 Mae'r Gymraeg yn thema drawstoriadol yn y Cynllun Corfforaethol ac yn effeithio ar yr holl flaenoriaethau corfforaethol gan fod angen i'r Cyngor gydymffurfio â'r Hysbysiad Cydymffurfio diwygiedig a gafodd ei gyhoeddi gan Gomisiynydd y Gymraeg ym mis Medi 2016.

- 11.2 Mae'r adroddiad yma'n tynnu sylw at yr angen i gynyddu'r targed o ran nifer y Siaradwyr Cymraeg yn Rhondda Cynon Taf dros y pum mlynedd nesaf er mwyn cyfrannu'n well at nod tymor hwy Llywodraeth Cymru, sef, cyrraedd miliwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050. Mae'n tynnu sylw at y ffordd mae'r Cyngor yn gweithio ar y cyd gyda'i bartneriaid i gyflawni'r targedau gofynnol ac i leihau'r tebygolrwydd o gael cwynion gan drigolion sy'n dymuno defnyddio'r gwasanaethau drwy gyfrwng y Gymraeg. Cafodd y Cynllun Gweithredu sy'n gysylltiedig â'r Strategaeth ei baratoi ar ôl ymgynghori â thrigolion ac mae eu sylwadau wedi llunio'r cynnwys.
- 11.3 Mae cynnwys yr adroddiad yn gysylltiedig yn uniongyrchol â Nod 6 o'r Ddeddf Llesiant a Chenedlaethau'r Dyfodol - Cymru â diwylliant bywiog lle mae'r Gymraeg yn ffynnu. Bydd rhoi'r Strategaeth ar waith yn gefn i normaleiddio'r Gymraeg, a sicrhau nad yw'r Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg, a thros amser, yn helpu i gynyddu nifer y siaradwyr Cymraeg yn y sir. Bydd hyn hefyd yn cyfrannu at greu Cymru sy'n fwy cyfartal trwy ddarparu cyfleoedd i siaradwyr Cymraeg ddefnyddio gwasanaethau'r Cyngor trwy gyfrwng y Gymraeg, os dyna'u dymuniad.

12. CASGLIAD

Er mwyn cynnal a chynyddu nifer y siaradwyr Cymraeg dros y pum mlynedd nesaf fel sy'n ofynnol gan Lywodraeth Cymru, bydd gofyn i'r Cyngor a'i bartneriaid barhau i flaenoriaethu rhai meysydd polisi allweddol ar gyfer eu gweithredu a gweithio gyda'i gilydd tuag at nodau cyffredin fel sydd wedi'u hamlinellu yn y Strategaeth Hybu'r Gymraeg a'r Cynllun Gweithredu.

Er bod y targed ar gyfer cynyddu nifer y bobl sy'n gallu siarad Cymraeg wedi cynyddu'n sylweddol oherwydd strategaeth Llywodraeth Cymru *Cymraeg 2050 - Miliwn o Siaradwyr Cymraeg*, mae'r Cyngor mewn sefyllfa dda i gyflawni'r targedau hynny.

Mae *Cymraeg 2050 - Miliwn o Siaradwyr Cymraeg* yn Strategaeth 32 o flynyddoedd, sydd ag ymagwedd gam wrth gam tuag at gynyddu nifer y bobl sy'n gallu siarad Cymraeg. O ganlyniad, bydd angen i Strategaeth a Chynllun Gweithredu Rhondda Cynon Taf gael ei adolygu yn rheolaidd er mwyn ymateb i amrywiadau yn y cynnydd.

Atodiad 1

Cynnydd o ran camau gweithredu'r Cyngor:

GWASANAETH	CAM GWEITHREDU	CYNNYDD
Addysg	- Adleoli Ysgol Gymraeg Tonyrefail i safle presennol Ysgol Gynradd Tonyrefail	Bydd gwaith i adnewyddu'r adeilad yn cael ei gynnal yn ystod gwyliau'r haf 2018, er mwyn caniatáu i'r ysgol adleoli ym mis Medi 2018, yn unol â'r cynllun.
	- Ymestyn Ysgol Gymraeg Llwyncelyn i safle Ysgol Babanod Llwyncelyn sydd gyferbyn	Bydd gwaith i hwyluso hyn yn cael ei gynnal yn ystod gwyliau'r haf 2018, a bydd yr estyniad i adeilad y babanod wedi'i gwblhau erbyn mis Medi 2018, yn unol â'r cynllun.
	- Ystyried effeithiau datblygiadau tai newydd ar dwf addysg cyfrwng Cymraeg	Bydd Addysg yn parhau i weithio'n agos gyda chydweithwyr o Reoli Datblygu i sicrhau ein bod yn cymryd rhan yn y camau cynllunio ar gyfer datblygu tai newydd ar y cyfle cyntaf posibl. Unwaith ein bod ni'n sicr bod datblygiad yn mynd rhagddo a bod cytundeb o ran nifer y cartrefi sy'n cael eu hadeiladu, mae asesiad o'r effaith ar yr ysgolion presennol yn yr ardal yn cael ei gynnal, er mwyn deall a fydd diffyg llefydd mewn ysgolion, ac ym mha sector addysg y bydd hynny. Yna, bydd yr achosion busnes gofynnol ar gyfer y cyllid i ddarparu llefydd ysgol newydd, a all fod yn estyniadau i'r ysgolion presennol neu ddarparu

		rhai newydd, yn cael eu paratoi.
	- Llunio cynlluniau i gynyddu'r ddarpariaeth uwchradd cyfrwng Cymraeg o ganlyniad i'r twf amcanol yn y sector cynradd	Bydd y gwaith yma'n cael ei wneud yn rhan o'n dyletswyddau cynllunio ysgolion statudol ac ar y cyd â'r gwaith sy'n ymwneud â datblygu tai newydd, fel sydd wedi'i grybwyll uchod.
Gwasanaethau i Bobl Ifainc	- Creu ap/fideo/taflen a defnyddio'r cyfryngau cymdeithasol i annog rhieni i ddefnyddio'r Gymraeg gyda'u plant	Mae taflen wedi'i chreu a'i dosbarthu drwy'r cyrff perthnasol
	- Datblygu strategaeth ar y cyd a fydd yn sicrhau mai'r Gymraeg fydd iaith gweithgareddau cymdeithasol a hamdden.	Mae strategaeth ar y cyd wedi cael ei datblygu gan y Gwasanaeth Ymgysylltu a Chyfranogiad Ieuenctid, Menter Iaith a'r Urdd sy'n nodi camau gweithredu ac amserlenni - bydd y strategaeth yma'n cael ei hadolygu bob tri mis
	- Pob ysgol i gytuno ar Ddatganiad Cenhadaeth a chod ymddygiad, a sefydlu fforymau sy'n ymwneud â'r defnydd o'r iaith.	Mae hyn wedi'i gwblhau yn Ysgol Garth Olwg, Ysgol Llanhari ac Ysgol Rhyd-y-waun
	- Parhau i gynnal Fforymau i Bobl Ifainc ym mhob ysgol uwchradd cyfrwng Cymraeg a'u helpu i drefnu cyfres o	Mae'r rhaglen wedi bod yn llwyddiannus ac mae 26 o weithgareddau wedi'u cynnal hyd yma

	weithgareddau cymdeithasol	
	- Cefnogi clybiau ieuenctid cyfrwng Cymraeg yn Rhyd-y-waun, Llanhari, Pontypridd ac Aberdâr	Mae sesiynau gyda'r nos ar gyfer pobl ifainc wedi'u sefydlu ym Mhenderyn, Garth Olwg ac Aberdâr ac mae nifer lled dda o bobl ifainc rhwng 11 a 25 oed yn eu mynychu. Mae sesiynau gyda'r nos hefyd wedi'u cyflwyno yn yr Adran ym Mhont-y-clun, yn Aelwyd Pontypridd a Chwm Rhondda ac mae clwb drama wedi'i sefydlu yng Ngarth Olwg
Cymunedau a Ffyniant	- Sefydlu rhwydwaith o Ganolfannau Cymuned i hyrwyddo gweithgareddau cymdeithasol yn Gymraeg	Mae'r gwaith i sefydlu'r Canolfannau yn mynd rhagddo
Diwylliant	- Trefnu cyfres o weithdai i ddarparu ar gyfer amrywiaeth o ddiddordebau, er enghraifft, chwaraeon, drama, dawns, celf a chrefft, gemau cyfrifiadur, gweithgareddau awyr agored	Gweithdai drama ar gyfer plant a phobl ifainc wedi'u sefydlu yn sgil Eisteddfod yr Urdd Pen-y-bont ar Ogwr, Taf ac Elái 2017 yng Nghanolfan Dysgu Gydol Oes Garth Olwg, mewn partneriaeth â Menter Iaith RhCT. Mae'r Ganolfan hefyd yn hwyluso rhaglennu cynyrchiadau theatr cyfrwng Cymraeg. Cafodd cais llwyddiannus ei gyflwyno i Gyngor Celfyddydau Cymru i sefydlu Rhwydwaith Diwylliannol Cwm Cynon yn rhan o ddathlu 80 mlynedd ers

		<p>sefydlu Theatr y Colisëwm.</p> <p>Cyfleoedd wedi'u creu i blant, pobl ifainc a'u teuluoedd i gymryd rhan mewn gweithdai creadigol a diwylliannol trwy ein partneriaeth gydag 'It's My Shout' a'i brosiect i greu ffilmiau byr i'r BBC ac i S4C er mwyn cefnogi GwylGrai2017, sef, gŵyl gelfyddydau ar gyfer pobl ifainc gan bobl ifainc, sy'n helpu artistiaid ifanc i ddatblygu eu talentau.</p> <p>Datblygu cynhyrchiad ar y cyd â chwmini Gareth John Bale o 'Miss Julie' a fydd yn cael ei berfformio yn Theatr y Colisëwm ym mis Ebrill 2018.</p>
Addysg i Oedolion	- Gweithio gyda phartneriaid i ddatblygu rhaglen o gyrsiau dysgu i oedolion ar gyfer siaradwyr Cymraeg a dysgwyr ar draws y sir	<p>20 cwrs erbyn diwedd blwyddyn academiaidd 2017/18.</p> <p>Mae 9 cwrs undydd yn y Gymraeg wedi'u cynllunio hefyd.</p>
Gwasanaeth Llyfrgelloedd y	- Sicrhau bod ystod addas o weithgareddau ar gael i blant a phobl ifainc yn y llyfrgelloedd.	<p>Cafodd 7 sesiwn gwyliau eu cynnal a daeth 52 o blant ac 13 o oedolion iddyn nhw.</p> <p>Sesiynau Cymraeg i Blant wythnosol sy'n cael eu cynnal mewn llyfrgelloedd ar draws y sir.</p>
Gwasanaethau Hamdden	- Sicrhau bod gwersi nofio ar gael drwy gyfrwng	Bydd Gwersi Nofio yn cael eu trosglwyddo o leoliadau ysgol i Brif

	<p>y Gymraeg yn rhan o'r ddarpariaeth ar ôl yr ysgol, a hynny hyd at lefel 1 o leiaf</p>	<p>Ganolfannau'r Cyngor. Bydd y gwersi yn cael eu cynnig trwy gytundeb ar y cyd gyda Chyngor Rhondda Cynon Taf a'r Urdd.</p>
<p>Gwasanaethau Cymraeg</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Dosbarthu'r daflen 'Bod yn Ddwyieithog' a chreu adnoddau marchnata eraill i gynyddu'r niferoedd mewn ysgolion cynradd cyfrwng Cymraeg - Cynyddu nifer y staff sy'n siarad Cymraeg a Saesneg er mwyn darparu gwasanaethau yn unol â gofynion y Safonau Iaith. - Archwilio sgiliau iaith y staff a'r Aelodau Etholedig - Darparu cyfleoedd i staff wella eu sgiliau iaith - Trefnu rhaglen o hyfforddiant 	<ul style="list-style-type: none"> - Dosbarthu llyfrynnau 'Bod yn ddwyieithog' gyda llyfrynnau 'Dechrau'r Ysgol'. Wedi lawrlwytho'r ddogfen i'r wefan gorfforaethol hefyd. - Wedi cefnogi newid i Bolisi Recriwtio a Dethol Cyngor RhCT i gyflwyno Asesiad Iaith Gymraeg yn ystod y broses recriwtio er mwyn ystyried anghenion y swyddi / meysydd gwasanaeth o ran yr Iaith Gymraeg. - Archwiliad o fedrau yn cael ei gynnal ar hyn o bryd. Mae 900 o staff ar ôl. Proses yn eu lle i archwilio medrau'r staff sy'n weddill. - Mae Tiwtor y Gymraeg yn

	<p>Ymwybyddiaeth iaith a Chydymffurfio a chynnwys sesiwn ymsefydlu ar gyfer staff newydd</p> <ul style="list-style-type: none"> - Paratoi adnoddau, deunydd hyrwyddo ac effeithiau gweledol sy'n hyrwyddo'r defnydd o'r iaith ac yn meithrin parch tuag at ddwyieithrwydd - Defnyddio'r fewnrwyd i gyfeirio staff i adnoddau iaith defnyddiol, er enghraifft, e-ddysgu, adnoddau gwirio sillafu a gramadeg ar-lein, geiriaduron ac adnoddau cyfieithu ar-lein - Datblygu'r fewnrwyd i gyfeirio staff i gyrsiau a gweithgareddau Cymraeg yn y 	<p>darparu cyrsiau ar bob lefel ar gyfer staff er mwyn gwella'u sgiliau.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Mae sesiynau Ymwybyddiaeth iaith yn cael eu cynnal i bob person graddedig a phrentis ynghyd â nifer o sesiynau ymsefydlu gyda gweithwyr newydd. Tudalennau 'Inform' yn cael eu diweddarau i dynnu sylw at y cymorth sydd ar gael. - Cyfarfodydd dwyieithog, gwasanaethau wedi'u comisiynu a phosteri wedi'u paratoi ar gyfer eu defnyddio ar draws yr awdurdod lleol i roi rhagor o bwyslais ar y ffaith bod croeso i gwsmeriaid gyfathrebu â'r Cyngor yn Gymraeg, a gwella brand Cymraeg a Chymreig y Cyngor. - Bellach mae'n haws defnyddio 'Inform' gan fod y tudalennau wedi'u diweddarau ac mae templedi sy'n cael eu
--	---	---

	<p>gymuned.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Parhau i ddatblygu mentrau sy'n creu amgylchedd sy'n meithrin y defnydd o'r Gymraeg gan staff, er enghraifft, bathodynau, poster, cortynnau gwddf, logo <i>Cymraeg</i> ar negeseuon e-bost ac ar y fewnrwyd, llofnodion e-bost a negeseuon allan o'r swyddfa • Sut i gael cyfieithiad • Llyfryn i staff - <i>Cymraeg: beth sydd wedi newid?</i> • Bathodynau, cortynnau gwddf, poster • Llyfryn TGCh: <i>Cymorth ar flaen eich bysedd</i> • Prosbectws Cymraeg i Oedolion • Matiau llygoden • Llyfryn 'Bod yn ddwyieithog' • Taflen crynodeb o negeseuon 	<p>defnyddio'n aml a thafleddi cymorth wedi'u cynnwys hefyd.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Erbyn hyn, mae 'Inform' hefyd yn cynnwys tudalen unigryw ar ddysgu Cymraeg gyda'r Cyngor neu yn y gymuned. - Mae poster wedi'u paratoi a fydd yn cael eu rhoi yn y derbynfydd yn 18-19. Mae logos ar gyfer negeseuon e-bost wedi'u datblygu a fydd yn cael eu rhoi ar waith yn 18-19, er mwyn creu brand ar gyfer 'Lefelau laith'. Rydyn ni'n parhau i ddsbarthu cortynnau gwddf a bathodynau ymhlith staff sydd â sgiliau Cymraeg. Tafleddi cymorth wedi'u diweddarau ar 'Inform' a fydd yn helpu staff i greu negeseuon e-bost ac 'allan o'r swyddfa' dwyieithog, a chynnal
--	--	---

	<p>corfforaethol</p> <ul style="list-style-type: none"> - Darparu hyfforddiant ar sgiliau cyflwyno yn y Gymraeg ac archwilio ymarferoldeb darparu cyfleusterau cyfieithu mewn cyfarfodydd mewnol 	<p>cyfarfodydd dwyieithog hefyd. Parhau i ddsbarthu llyfrynnau 'Beth sydd wedi'i Newid' a 'Chanllawiau Estynedig i Staff a Rheolwyr'. Wedi cynhyrchu rhagor o fatiau llygoden sy'n cynnwys 'Cyfarchion Ffôn' er mwyn i staff gydymffurfio â'r safonau perthnasol wrth ateb y ffôn.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Mae'r llyfryn 'Bod yn ddwyieithog' yn cynnwys gwybodaeth sylfaenol ynglŷn â chynnal cyfarfod drwy gyfrwng y Gymraeg. Mae hyfforddiant wedi cael ei gynnig i Aelodau Etholedig ac Uwch Swyddogion ynglŷn â defnyddio offer cyfieithu ar y pryd mewn cyfarfodydd. Mae'r llyfryn 'Bod yn ddwyieithog' yn cynnig y cyfle i swyddogion gysylltu â'r Gwasanaethau Cymraeg ynglŷn
--	---	---

		ag unrhyw anghenion hyfforddiant.
--	--	---

Tudalen wag

Safonau'r Gymraeg: Cynllun Gweithredu

Sefydlodd Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011 fframwaith cyfreithiol i osod dyletswyddau ar sefydliadau penodol i gydymffurfio â safonau o ran y Gymraeg drwy is-ddeddfwriaeth (Safonau Rheoleiddio'r Gymraeg). Caiff y 171 o safonau sy'n berthnasol i Gyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf eu rhestru yn 'Hysbysiad Cydymffurfio – Adran 44 Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011'.

Cafodd y ddogfen hon ei llunio er mwyn cydymffurfio â'r safonau canlynol y mae gan Gyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf ddyletswydd i gydymffurfio â nhw – 157, 159, 163, 165, 171.

Mae copi o'r safonau a gafodd eu cyflwyno i Gyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf ac a gaiff eu crybwyll yn y ddogfen hon ar gael yn www.rctcbc.gov.uk/GwasanaethauCymraeg

SAFONAU DARPARU GWASANAETHAU

Safonau sy'n cael eu pennu mewn perthynas â hybu neu hwyluso'r defnydd o'r Gymraeg, neu i sicrhau na chaiff ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg wrth ddarparu gwasanaethau i'r cyhoedd.

SUT RYDYN NI'N BWRIADU CYDYMFFURFIO

COFNODI DEWIS IAITH

Mae gwasanaethau unigol yn gyfrifol am gofnodi dewis iaith ei defnyddwyr. Mae rhai gwasanaethau (e.e. Gofal Cymdeithasol) yn cofnodi dewis iaith ar eu cronfeydd data eu hunain. Os does dim dewis iaith wedi ei nodi, bydd yr ohebiaeth yn ddwyieithog.

GOHEBIAETH

Bydd holl e-byst y Cyngor yn cynnwys y datganiad canlynol:

Croesawn ohebu yn Gymraeg a fydd gohebu yn y Gymraeg ddim yn arwain at oedi. Rhowch wybod inni beth yw'ch dewis iaith h.y. Cymraeg neu'n ddwyieithog.

We welcome correspondence in Welsh and corresponding with us in Welsh will not lead to a delay. Let us know your language choice if Welsh or bilingual.

Bydd llythyrau corfforaethol newydd yn cynnwys y datganiad canlynol yn y troednodyn:

Croesawn ohebu yn Gymraeg a fydd gohebu yn y Gymraeg ddim yn arwain at oedi. Rhowch wybod inni beth yw'ch dewis iaith h.y. Cymraeg neu'n ddwyieithog.

We welcome correspondence in Welsh and corresponding with us in Welsh will not lead to a delay. Let us know your language choice if Welsh or bilingual.

Cafodd canllawiau eu cyhoeddi ar dudalen fewnrwyd Gwasanaethau Cymraeg CBS RhCT er mwyn helpu staff i gydymffurfio â'r gofynion hyn.

GALWADAU FFÔN

Cafodd canllawiau staff newydd ar ymdrin â galwadau ffôn yn y Gymraeg eu cyhoeddi er mwyn helpu staff i fodloni'r gofynion hyn.

Daw'r mwyafrif helaeth o alwadau ffôn i ganolfan gyswllt y Cyngor sydd â charfan Gymraeg benodedig.

Mae modd i staff ddefnyddio hidlydd ar y fewnrwyd ganolog i weld holl siaradwyr Cymraeg eu gwasanaeth.

CYFARFODYDD

Cafodd canllawiau staff newydd ar gynnal cyfarfodydd dwyieithog eu cyhoeddi er mwyn helpu staff i fodloni'r gofynion hyn.

Bydd Gwasanaethau Cymraeg, CBS RhCT yn hwyluso gwasanaeth cyfieithu ar y pryd yn fewnol ar gyfer bob gwasanaeth.

DOGFENNAU A FFURFLENNI

Cyfarfodydd (41)

Caiff agendâu a chofnodion eu diweddarau ar wefan CBS RhCT.

Bydd dogfennau a ffurflenni sydd ddim yn ddwyieithog (hynny yw, fersiwn Cymraeg a Saesneg ar wahân) yn cynnwys y canlynol yn unol â safonau 49 a 50A:

Mae'r ddogfen hon ar gael yn Gymraeg / This document is available in Welsh.

ARWYDDION A HYSBYSIADAU

Bydd gwasanaeth Dylunio'r Cyngor, lle caiff arwyddion a hysbysiadau swyddogol eu llunio, yn gwirio bod y Gymraeg yn gyntaf ar bob arwydd newydd. Bydd dylunwyr arwyddion ffordd yn dilyn yr un drefn.

Bydd unrhyw dendr, lle bydd gwasanaeth o'r Cyngor am i gwmni arall wneud gwaith ar ei ran, yn nodi'r safonau perthnasol sydd angen i'r cwmni nhw gydymffurfio â nhw. Bydd y gwasanaeth hwnnw yn gyfrifol am y gwaith monitro.

GWEFANNAU A GWASANAETHAU AR-LEIN

Mae TGCh a Gwasanaethau Cymraeg yn parhau i roi gwybod i wasanaethau bod cyfrifoldeb arny'n nhw i ddarparu deunydd Cymraeg o ran prosiectau sy'n ymwneud â chwsmeriaid. Cyfrifoldeb y gwasanaeth yw penderfynu ar agweddau dwyieithog unrhyw system newydd ar ôl cael y cyngor hwn, ac yn hynny o beth, bod yn gyfrifol am fodloni unrhyw safonau.

Bydd Carfan y We a Gwasanaethau Cymraeg yn cynnal archwiliad o bob adran o www.rctcbc.gov.uk i sicrhau bod pob tudalen ar gael yn Gymraeg. Bydd hyn yn cynnwys gwirio tudalennau, ffurflenni, dogfennau, dolenni ac ati. Bydd dolen "Cymraeg / English" ar gyfer tudalennau'r wefan ar gyfer cynnig dolen uniongyrchol rhwng y cynnwys Saesneg a'r cynnwys Cymraeg cyfatebol.

GWASANAETHAU DERBYNFA

Cafodd canllawiau newydd ar gynnal gwasanaethau derbynfa eu cyhoeddi er mwyn helpu staff i fodloni'r gofynion hyn.

Byddwn ni'n parhau i weithredu Strategaeth Hybu'r Gymraeg y Cyngor. Nod hyn yw cynyddu nifer y staff sydd â sgiliau Cymraeg.

Bydd newid ym mholisi recriwtio/penodi'r Cyngor hefyd er mwyn sicrhau bod pob swydd newydd yn nodi Sgiliau Cymraeg Lefel 1 yn faen prawf hanfodol. Bydd asesiad hefyd yn gofyn i reolwr ystyried lefelau uwch.

Rydyn ni wedi cyflogi Tiwtor y Gymraeg er mwyn mynd i'r afael â chynyddu lefelau sgiliau ein staff, yn enwedig staff rheng flaen. Mae'r Tiwtor yn cynnig gwersi ar adegau a lleoliadau cyfleus. Yn ogystal â hynny, rydyn ni'n parhau i hyrwyddo pecyn hyblyg o gyrsiau iaith Gymraeg drwy wasanaethau Cymraeg i Oedolion.

DYFARNU GRANTIAU

Cafodd y dogfennau mynegi diddordeb am grantiau'r Cyngor eu diweddarau i gynnwys y canlynol -

Mae modd i chi gyflwyno ffurflen mynegi diddordeb yn Gymraeg a fyddwn ni ddim yn trin unrhyw gais a gaiff ei gyflwyno yn Gymraeg yn llai ffafriol na chais a gaiff ei gyflwyno yn Saesneg

An Expression of Interest form may be submitted in Welsh, and will not be treated any less favourable than an Expression of Interest form submitted in English.

ac mae llythyrau sy'n gwahodd unigolion i gyfweiliadau yn cynnwys y canlynol -

Mae modd i chi gael y cyfweiliad drwy gyfrwng y Gymraeg. Pe hoffech chi wneud hyn, rhowch

wybod erbyn xx/xx/xxxx.

Should you wish for the interview to be conducted in Welsh please inform me by xx/xx/xxxx.

Mae pob grant mae'r Cyngor yn ei weinyddu yn cynnwys meini prawf a thelerau ac amodau unigol. Lle mae'r Cyngor yn gyfrifol dros y rhain, bydd y gwasanaethau priodol yn mynd ati i'w diweddarau er mwyn adlewyrchu gofynion y safonau.

DYFARNU CONTRACTAU

Cafodd manylebau tendr Uned Caffael y Cyngor eu diweddarau i adlewyrchu'r gofynion newydd. Mae'r ddogfen Gwahoddiad i Dendro yn cael ei chyhoeddi yn ddwyieithog ar wefan EtenderWales (sydd hefyd yn ddwyieithog) ac yn cynnwys y canlynol -

Rhaid cwblhau'r tendrau yn Gymraeg a/neu'n Saesneg. Fydd tendrau a gaiff eu cyflwyno yn Gymraeg ddim yn cael eu trin yn llai ffafriol na thendrau a gaiff eu cyflwyno yn Saesneg.

Tenders must be completed in Welsh and/or English. Tenders submitted in Welsh will be treated no less favourably than a tender submitted in English.

Mae'r wefan hefyd yn anfon negeseuon er mwyn hysbysu unigolion bod dogfen newydd wedi'i llwytho – mae'r neges yn ddwyieithog ynghyd â'r llythyr sy'n gwahodd pobl i gyfweiliad. Mae'r llythyr yn cynnwys y canlynol -

Mae modd i chi gael y cyfweiliad drwy gyfrwng y Gymraeg. Pe hoffech chi wneud hyn, rhowch wybod erbyn xx/xx/xxxx.

Should you wish for the interview to be conducted in Welsh please inform me by xx/xx/xxxx.

Bydd Gwasanaethau Cymraeg CBS RhCT yn cynnig/hwyluso gwasanaeth cyfieithu ar y pryd, a bydd unrhyw fanyleb contract yn dilyn y cyngor canlynol sydd wedi ei gyhoeddi yn fewnol -

Rhaid i fanyleb y contract nodi holl ofynion y contract, gan gynnwys manylion unrhyw Safonau'r Gymraeg sy'n berthnasol i'r contract, a'i weithredu ar gyfer cyfnod y cytundeb.

The contract specification must set out the entire requirements of the contract, including details of the Welsh Language Standards applicable to the delivery of the contract throughout the contract term.

Mae'r Cyngor hefyd wedi llunio canllaw ar gyfer partneriaid sydd wedi'i gomisiynu yn helpu iddyn nhw gydymffurfio â safonau perthnasol o weithredu ar ran y Cyngor.

CYRSIAU A GAIFF EU CYNNIG GAN GORFF

Bydd Gwasanaeth Addysg yn y Gymunedyn gweithredu cynnig rhagweithiol wrth i bobl ymrestru ac yn defnyddio'r data er mwyn asesu a oes angen cyflwyno'r cwrs yn Gymraeg ai peidio.

SAFONAU DARPARU GWASANAETHAU

GORUCHWYLIO, HYRWYDDO A HWYLUSO

Mae Grŵp Llywio'r Cabinet ar faterion y Gymraeg yn goruchwyllo datblygiadau strategol, yn ystyried adroddiadau gan adrannau perthnasol ar faterion sy'n ymwneud â'r Gymraeg, yn cyflwyno argymhellion i Gabinet y Cyngor ac yn monitro datblygiadau ym mhob rhan o'r Cyngor. Mae cyfrifoldeb arno i asesu Cynllun Gweithredu Strategaeth Hyrwyddo'r Gymraeg, gan fonitro cynnydd y Cyngor wrth iddo geisio bodloni Safonau'r Gymraeg.

Yn ogystal â hynny, cafodd Gweithgor sy'n cynnwys Prif Swyddogion ei sefydlu er mwyn sicrhau bod y newidiadau gweithredol gofynnol yn cael eu rhoi ar waith, ynghyd â dull cydweithiol a fydd yn helpu gwasanaethau i fynd i'r afael ag unrhyw feysydd i'w gwella.

Mae'r Cyngor yn buddsoddi mewn uned Gwasanaethau Cymraeg gadarn sy'n cynnwys 14 (2017/2018) o weithwyr. Mae'r rhain yn cynnwys Swyddog Cydymffurfio - y Gymraeg sy'n cynnal archwiliadau manwl o waith y gwasanaethau. Mae'r Uned yn gweithio i gefnogi holl wasanaethau'r Cyngor drwy wneud y canlynol:

- rhoi cyngor a chymorth i'r holl wasanaethau ynglŷn â'u dyletswyddau o dan y Safonau.
- cyfieithu dogfennau ar gyfer y cyhoedd
- nodi meysydd posibl o ran methu â chydymffurfio
- atgyfeirio cwynion ffurfiol mewn perthynas â methu â chydymffurfio i Swyddog Cwynion y Cyngor
- cofnodi cwynion anffurfiol gan gwsmeriaid a llunio adroddiadau fesul chwe mis ar gyfer Gweithgor y Gymraeg
- adrodd ar ddatblygiadau i Grŵp Llywio'r Cabinet ar faterion y Gymraeg a Gweithgor y Gymraeg
- hwyluso pwyllgorau staff, e.e. Gweithgor y Gymraeg (Y Gweithgor)
- bod yn bresennol yn y Fforwm Iaith
- cydweithio â sefydliadau Cymraeg y gymuned fel sy'n briodol

SAFONAU LLUNIO POLISIÂU

Safonau sydd yn ei gwneud yn ofynnol i gyrff ystyried effaith eu penderfyniadau polisi ar allu pobl i ddefnyddio'r iaith ac ar yr egwyddor o beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

SUT RYDYN NI'N BWRIADU CYDYMFFURFIO

Mae ymrwymiadau'r Cyngor o dan Safonau'r Gymraeg yn rhan annatod o'i ddogfennau cynllunio gan gynnwys Cynllun Gwella 2015, Cynllun Cydraddoldeb Strategol y Cyngor, Cynllun Strategol y Gymraeg mewn Addysg 2017-2020 a Chynllun Corfforaethol 2016-2020. Mae blaenoriaethau'r Cyngor hefyd yn cael eu llywio gan ddeddfwriaeth ddiweddar sy'n cynnwys Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015 a Deddf Gofal Cymdeithasol a Llesiant 2016, sy'n gosod dyletswydd ar y Cyngor i gryfhau'r Gymraeg.

Cafodd gweithgor adnoddau dynol ei sefydlu er mwyn sicrhau cydymffurfiaeth â Safonau'r Iaith Gymraeg. Mae polisiâu adnoddau dynol wrthi'n cael eu hadolygu i brif-ffrydio materion y Gymraeg ac yn cael eu cyfieithu.

Mae Uwch Garfan Arwain y Cyngor yn mynnu bod pob gwasanaeth yn cynnal Hunan Asesiad sy'n cynnwys adran ar sut maen nhw wedi llwyddo i gydymffurfio â'r safonau perthnasol.

Mae gan Gyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf dempled Asesiad Effaith ar Gydraddoldeb sy'n gofyn yn benodol am unrhyw effaith negyddol neu bositif bydd penderfyniad polisi yn ei gael ar y Gymraeg.

Mae gan bob grant mae'r Cyngor yn ei weinyddu feini prawf a thelerau ac amodau unigol. Pan fo'r Cyngor yn gyfrifol am y rhain, bydd y gwasanaethau priodol yn mynd ati i ddiweddarau'r dogfennau er mwyn adlewyrchu gofynion y safonau.

Pryd bynnag y mae'r Cyngor yn cynnal ymgynghoriad neu waith ymchwil sy'n ymwneud â phenderfyniad polisi, bydd y Cyngor yn ystyried yr effaith bosibl ar:

- allu pobl i ddefnyddio'r Gymraeg a ph'un a yw'r Gymraeg a'r Saesneg yn cael eu trin yn gyfartal;
- effeithiau cynyddol ar gyfleoedd pobl i ddefnyddio'r Gymraeg; a
- chyflwyno'r polisi yn y fath fodd fel ei fod ddim yn cael effaith negyddol (neu effaith llai negyddol) ar gyfleoedd pobl i ddefnyddio'r Gymraeg.

SAFONAU LLUNIO POLISI'AU

GORUCHWYLIO, HYRWYDDO A HWYLUSO

Mae Grŵp Llywio'r Cabinet ar faterion y Gymraeg yn goruchwyllo datblygiadau strategol, yn ystyried adroddiadau gan adrannau perthnasol ar faterion sy'n ymwneud â'r Gymraeg, yn cyflwyno argymhellion i Gabinet y Cyngor ac yn monitro datblygiadau ym mhob rhan o'r Cyngor. Mae cyfrifoldeb arno i asesu Cynllun Gweithredu Strategaeth Hyrwyddo'r Gymraeg, gan fonitro cynnydd y Cyngor wrth iddo geisio bodloni Safonau'r Gymraeg.

Yn ogystal â hynny, cafodd Gweithgor sy'n cynnwys Prif Swyddogion ei sefydlu er mwyn sicrhau bod y newidiadau gweithredol gofynnol yn cael eu rhoi ar waith, ynghyd â dull cydweithiol a fydd yn helpu gwasanaethau i fynd i'r afael ag unrhyw feysydd i'w gwella.

Mae'r Cyngor yn buddsoddi mewn Uned Gwasanaethau Cymraeg gadarn sy'n cynnwys 14 (2017/2018) o weithwyr, gan gynnwys Swyddog Cydymffurfio - y Gymraeg. Mae'r Uned yn gweithio i gefnogi holl wasanaethau'r Cyngor drwy wneud y canlynol:

- rhoi cyngor a chymorth i'r holl wasanaethau ynglŷn â'u dyletswyddau o dan y Safonau.
- cyfieithu dogfennau ar gyfer y cyhoedd
- nodi meysydd posibl o ran methu â chydymffurfio
- atgyfeirio cwynion ffurfiol mewn perthynas â methu â chydymffurfio i Swyddog Cwynion y Cyngor
- cofnodi cwynion anffurfiol gan gwsmeriaid a llunio adroddiadau fesul chwe mis ar gyfer Gweithgor y Gymraeg
- adrodd ar ddatblygiadau i Grŵp Llywio'r Cabinet ar faterion y Gymraeg a Gweithgor y Gymraeg
- hwyluso pwyllgorau staff, e.e. Gweithgor y Gymraeg (Y Gweithgor)
- bod yn bresennol yn y Fforwm Iaith
- cydweithio â sefydliadau Cymraeg y gymuned fel sy'n briodol

SAFONAU GWEITHREDU

Mae'r Safonau yma yn delio â'r defnydd sy'n cael ei wneud o'r Gymraeg o fewn sefydliadau, er enghraifft, sicrhau dydy'r Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg o ran materion cyflogaeth, lles a hyfforddiant a sicrhau bod pob swyddog yn cael y cyfle i ddysgu Cymraeg.

SUT RYDYN NI'N BWRIADU CYDYMFFURFIO

99 Swyddi Newydd

Ar hyn o bryd caiff contractau eu cynnig i gyflogaion newydd yn Gymraeg neu Saesneg yn unol â'u dewis iaith.

100

Gwasanaeth Adnoddau Dynol i anfon llythyr allan i holl staff yn gofyn am eu dewis iaith.

101-103 Dogfennau Hyfforddiant, Perfformiad a Chynllun Gyrfa

Mae dogfennau corfforaethol sy'n ymwneud ag anghenion hyfforddiant, perfformiad neu Gynllun Gyrfa yn cael eu llunio'n ddwyieithog.

104

Mae dogfennau corfforaethol sy'n cofnodi gwyliau, absenoldebau o'r gwaith neu oriau gwaith hyblyg yn cael eu llunio'n ddwyieithog.

105-111 Polisiâu AD

Mae'r polisiâu a nodir yn safonau 105-111 ar gael yn ddwyieithog.

112-119 Cwynion a Disgyblu

Mae polisiâu sy'n delio â chwynion staff neu'r broses disgyblu wedi eu diweddarau er mwyn hysbysu staff a rheolwyr o hawliau staff sydd am gael gwybodaeth/dilyn prosesau yn Gymraeg.

120 Meddalwedd

Mae Cysgliad ar gael i bob aelod o staff sydd â chyfrifiadur. Caiff y ffaith ei fod ar gael ei nodi yn ein canllawiau staff a hyfforddiant. Mae modd i staff ofyn am gopi trwy'r Ddesg Gwasanaeth TGCh.

122-126 Y Fewnrwyd

Bydd TGCh a Gwasanaethau Cymraeg CBS RhCT yn cydweithio i sicrhau bod y Cyngor yn bodloni ei ddyletswydd i greu gwefan fewnrwyd ddwyieithog i staff o fewn y dyddiadau cydymffurfio a nodir.

127 Asesu sgiliau iaith

Caiff llythyr arolwg ei anfon at yr holl staff fel bod modd i staff gofnodi eu sgiliau iaith Gymraeg.

128-132 Hyfforddiant

Bydd ffurflenni cadw lle ar gyrsiau sy'n cael eu nodi yn y safonau yn gofyn i staff a ydyn nhw am ddilyn hyfforddiant yn Gymraeg (128).

Mae potensial i gydweithio gydag Awdurdodau Lleol eraill yn Ne-ddwyrain Cymru i drefnu hyfforddiant yn Gymraeg yn cael ei drafod.

Mae'r Cyngor wedi buddsoddi mewn Tiwtor Cymraeg sydd yn cefnogi a thiwtora staff i ddefnyddio eu sgiliau Cymraeg wrth gyfathrebu â'r cyhoedd trwy gyrsiau Magu Hyder.

Mae'r Tiwtor hefyd yn cynnal cyrsiau am ddim i holl staff CBS RhCT (blaenoriaeth i staff rheng flaen) ar adegau ac mewn lleoliadau sy'n addas a chyfleus iddyn nhw. Mae'r cyrsiau yma yn amrywio o rai ar gyfer dechreuwr llwyr i rai ar gyfer siaradwyr rhugl.

Mae cwrs Ymwybyddiaeth Iaith ar Gael ar-lein ar ein gwefan hyfforddiant electronig.

Nod y cwrs yw i staff:

- Ddeall pwysigrwydd y Gymraeg o ran cynnig gwasanaethau'r Cyngor yng Nghymru.
- Deall rôl a chyfrifoldeb staff wrth gynnig gwasanaethau Cymraeg a dwyieithog.
- Asesu sut maen nhw'n cynnig gwasanaeth Cymraeg ar hyn o bryd a nodi meysydd i'w gwella.
- Deall a gallu defnyddio geiriau a brawddegau Cymraeg syml a allai fod yn ddefnyddiol wrth ddelio â defnyddwyr gwasanaethau Cymraeg eu hiaith.

133 Staff Newydd

Mae cyflwyniad Croeso Corfforaethol yn cynnwys adran ar y Gymraeg ac mae pob aelod o staff newydd yn mynychu hyfforddiant sgiliau Cymraeg Lefel 1.

134 - 135 Llofnodion e-byst a logos

Mae canllawiau staff, sydd hefyd ar gael ar ein mewnrwyd, yn nodi sut i gael gafael ar y logos a chyfieithiadau er mwyn bodloni'r safonau yma.

136 Gofynion asesu ieithyddol ar gyfer pob swydd wag.

Bydd newid ym mholisi recriwtio/penodi'r Cyngor yn golygu bod pob swydd newydd yn gofyn am Sgiliau Cymraeg Lefel 1 yn faen prawf hanfodol. Bydd asesiad ehangach, electronig gorfodol yn gofyn i reolwr ystyried lefelau uwch.

Bydd pob aelod o staff newydd yn cael ei asesu gan ein Tiwtor Cymraeg o ran lefel ei Gymraeg/Chymraeg a phennu hyfforddiant priodol os oes angen. Bydd yr hyfforddiant am ddim.

137 – 139 Ffurflenni Cais

Mae holl wybodaeth recriwtio'r Cyngor ar gael ar lein yn ddwyieithog a chaiff ffurflenni cais eu diweddarau i fodloni'r gofynion newydd.

Mae ein llythyrau electronig, awtomatig, sydd yn cynnig cyfweliad i ymgeiswyr hefyd yn nodi'r canlynol -

Rhowch wybod i ni os dymunwch ddefnyddio'r Gymraeg yn y cyfweliad. Byddwn ni'n darparu gwasanaeth cyfieithu at y diben hwnnw os oes angen.

Please let us know if you would like the interview to be undertaken in Welsh. If necessary, we will provide a translation service for that purpose.

140

Mae'r llythyrau sydd yn rhoi gwybod i unigolyn am y penderfyniad mewn perthynas â chais am swydd ar gael yn Gymraeg a Saesneg ac yn cael eu hanfon yn dibynnu ar ddewis iaith yr unigolyn.

141-143 Arwyddion a ddangosir yng ngweithle'r corff

Cafodd nodyn canllaw newydd ei gyhoeddi ar arwyddion a hysbysiadau er mwyn sicrhau bod staff yn ymwybodol o'r gofynion yma.

SAFONAU GWEITHREDU

GORUCHWYLIO, HYRWYDDO A HWYLUSO

Mae Grŵp Llywio'r Cabinet ar faterion y Gymraeg yn goruchwyllo datblygiadau strategol, yn ystyried adroddiadau gan adrannau perthnasol ar faterion sy'n ymwneud â'r Gymraeg, yn cyflwyno argymhellion i Gabinet y Cyngor ac yn monitro datblygiadau ym mhob rhan o'r Cyngor. Mae cyfrifoldeb arno i asesu Cynllun Gweithredu Strategaeth Hyrwyddo'r Gymraeg, gan fonitro cynnydd y Cyngor wrth iddo geisio bodloni Safonau'r Gymraeg.

Yn ogystal â hynny, cafodd Gweithgor sy'n cynnwys Prif Swyddogion ei sefydlu er mwyn sicrhau bod y newidiadau gweithredol gofynnol yn cael eu rhoi ar waith, ynghyd â dull cydweithiol a fydd yn helpu gwasanaethau i fynd i'r afael ag unrhyw feysydd i'w gwella.

Mae'r Cyngor yn buddsoddi mewn uned Gwasanaethau Cymraeg gadarn sy'n cynnwys 14 (2017/2018) o weithwyr. Mae'r rhain yn cynnwys Swyddog Cydymffurfio - y Gymraeg. Mae'r Uned yn gweithio i gefnogi holl wasanaethau'r Cyngor drwy wneud y canlynol:

- rhoi cyngor a chymorth i'r holl wasanaethau ynglŷn â'u dyletswyddau o dan y Safonau.
- cyfieithu dogfennau ar gyfer y cyhoedd
- nodi meysydd posibl o ran methu â chydymffurfio
- atgyfeirio cwynion ffurfiol mewn perthynas â methu â chydymffurfio i Swyddog Cwynion y Cyngor
- cofnodi cwynion anffurfiol gan gwsmeriaid a llunio adroddiadau fesul chwe mis ar gyfer Gweithgor y Gymraeg
- adrodd ar ddatblygiadau i Grŵp Llywio'r Cabinet ynglŷn â materion y Gymraeg a Gweithgor y Gymraeg
- hwyluso pwyllgorau staff, e.e. Gweithgor y Gymraeg (Y Gweithgor)
- bod yn bresennol yn y Fforwm Iaith
- cydweithio â sefydliadau Cymraeg y gymuned fel sy'n briodol

RHONDDA CYNON TAF COUNTY BOROUGH COUNCIL

WELSH LANGUAGE CABINET STEERING GROUP

14 MAY 2018

WELSH LANGUAGE PROMOTION STRATEGY PROGRESS REPORT

**REPORT OF THE DIRECTOR OF EDUCATION AND LIFELONG LEARNING IN
DISCUSSION WITH THE RELEVANT PORTFOLIO HOLDER COUNCILLOR G.
HOPKINS**

Authors: Wendy Edwards, Head of Community Learning (01443 744111)
Steffan Gealy, Service Manager, Welsh Language Services (01443
570002)

1. PURPOSE OF THE REPORT

- 1.1 The purpose of the report is to provide the Welsh Language Steering Group with an update on the Welsh Language Promotion Strategy Action Plan, as approved on January 25th 2017.

2. RECOMMENDATIONS

It is recommended that the Welsh Language Cabinet Steering Group:

- 2.1 Note the content of the report;
- 2.2 Agree a reviewed target for growing the number of people able to speak Welsh in Rhondda Cynon Taf in light of the Welsh Government's Strategy Cymraeg 2050 – A million Welsh speakers published in July 2017.
- 2.3 Continue to progress with the actions as outlined in the current agreed Action Plan.

3. REASONS FOR RECOMMENDATIONS

- 3.1 The Council is required to produce a strategy to facilitate and promote the Welsh Language in the county under Standard 145 of the Compliance Notice issued under section 44 of the Welsh Language (Wales) Measure 2011, and to publish the strategy on the Council's website by 30th October 2016.

- 3.2 It was agreed that a report outlining progress on of Welsh Language Promotion Strategy Action Plan would be submitted to the Welsh Language Cabinet Steering Group so that the Committee could monitor progress.
- 3.3 After Rhondda Cynon Taf agreed its strategy to facilitate and promote the Welsh Language in the county in line with the timetable as set out under Standard 145 of the Compliance Notice, the Welsh Government published *Cymraeg 2050 – A million Welsh speakers*. The ambitious targets included in this latter document requires Rhondda Cynon Taf to review its original target for growing the number of people able to speak Welsh if the county is to contribute appropriately to the Welsh Government's vision of 1 million Welsh speakers by 2020.

4. BACKGROUND

- 4.1 A Welsh Language Promotion Strategy and Action Plan was developed under Standard 145 of the Compliance Notice issued under section 44 of the Welsh Language (Wales) Measure 2011 and published on the Council's website within the necessary timescale.
- 4.2 The Strategy and Action Plan (Appendix 1) was developed over the course of 2016 in collaboration with Sbectrwm, an organisation that has extensive experience of language planning; Menter Iaith and members of Fforwm Iaith, Council Services and Elected Members.
- 4.3 Residents were consulted in order to understand what would encourage them to use the Welsh language and which services they felt were most important as a means of promoting the language. They were also invited to highlight the activities they felt would support the use of the language. This consultation took place between April and July 2016.
- 4.4 The Welsh Language Promotion Strategy Action Plan focuses on:
- growing the number of people able to speak Welsh by 3% (833)
  - increasing the use of the Welsh language in all aspects of community and public life, and
  - raising awareness of the importance of the Welsh language as an essential part of the cultural identity and character of the South Wales valleys.

5. CURRENT POSITION AND PROGRESS

- 5.1 Following the approval of Welsh Language Promotion Strategy Action Plan in January 2017, a copy of the final Action Plan was sent to the Chief Executive.
- 5.2. The Council has overall responsibility for the Action Plan although it depends on its Fforwm Iaith partners for support in achieving aspects of the Plan. The actions and targets allocated to Council Services were discussed at a meeting

of the Welsh Language Chief Officer Group at the beginning of July 2016 where it was agreed that it lead officers should be identified for each action to ensure accountability.

- 5.3 Progress against many of these targets is recorded during the Council's service self-evaluation process that ensures consistency across service area plans without adding to the workload for services. This information is then included in the Annual Monitoring Report to the Welsh Language Commissioner.
- 5.4 Progress against targets agreed with partner organisations is reported at Fforwm Iaith meetings or, if they are commissioned by Council services, they are captured through the service self-evaluation reports.
- 5.5 The main progress points are outlined in Appendix 1,
- 5.6 There is a close link between the Welsh Language Promotion Strategy and the Council's Welsh in Education Strategic Plan which was approved by the Welsh Government on 15 March 2018, one of only 15 plans to be approved.
- 5.7 The improvements made to our Welsh in Education Strategic Plan for its re-submission, integral to our Welsh Language Promotion Strategy Action Plan, has provided a firmer footing to progress and demonstrates a commitment to support growth in Welsh-medium education in line with *Cymraeg 2050*.
- 5.8 Nevertheless, the Welsh Government's strategy, *Cymraeg 2050 – A million Welsh speakers*, means that the Council needs to review its target for growing the number of people able to speak Welsh in the County, currently set at +3% in 2021, an additional 883 speakers.
- 5.9 *Cymraeg 2050 – A million Welsh speakers* is the Welsh Government's strategy for the promotion and facilitation of the use of the Welsh language. It has been prepared in accordance with Section 78 of the Government of Wales Act 2006. This strategy supersedes *A living language: a language for living – Welsh Language Strategy 2012–17*, and its associated policy statement, *A living language: a language for living – Moving forward*. The *Cymraeg 2050* Strategy sets out the Welsh Government's long-term approach to achieving the target of a million Welsh speakers by 2050.
<https://www.youtube.com/watch?v=QUzi8OiLMU0>

- 5.10 The Strategy's growth chart targets are as follows:

In numbers:

2011: 562,000	2017: 570,000	2021: 600,000	2026: 630,000
2031: 680,000	2036: 750,000	2041: 830,000	2046: 920,000
2050: 1,000,000			

In compound percentages:

2011: n/a	2017: +1.43%	2021: +5.3%	2026: +5%
2031: +7.9%	2036: +10.3%	2041: +10.7 %	2046: +10.8%
2050: +8.7%			

5.11 In essence, there needs to be a 78% increase in the number of Welsh speakers in Wales by 2050. The three themes that will underpin that growth are as follows:

- **Theme 1: Increasing the number of Welsh speakers** • Language transmission in the family • The early years • Statutory education • Post-compulsory education • The education workforce, resources and qualifications
- **Theme 2: Increasing the use of Welsh** • The workplace • Services • Social use of Welsh
- **Theme 3: Creating favourable conditions – infrastructure and context** • Community and economy • Culture and media • Wales and the wider world • Digital technology • Linguistic infrastructure • Language planning • Evaluation and research

5.12 Many of these themes sit within the functions of public bodies in Wales and some of these are reflected in Rhondda Cynon Taf's Welsh Language Promotion Strategy Action Plan.

5.13 In order to mirror the Welsh Government's vision and targets, the Council will need to increase the percentage of Welsh speakers by approximately 1.66% per annum until 2021. In numerical terms, the targets will be:

2018: 28,240 (+461)
2019: 28,709 (+469)
2020: 29,185 (+476)
2121: 29,670 (+485)

The total in numbers:1,891 (target:29,670), an increase of 6.8%.

5.14 In context, Merthyr Tudful County Borough Council have agreed to an additional 177 people in Merthyr Tydfil being able to speak Welsh per year based on current population of 59,000 and Cardiff Council have agreed a to increase the number of Welsh speakers in Cardiff (36,735 according to the 2011 Census) to 42,584, an additional 5,849 or 15%.

6. NEXT STEPS

- 6.1 If the Welsh Language Cabinet Steering Group decides to recommend the amended target in Welsh Language Promotion Strategy and Action Plan for approval, a revised version of the Action Plan will be immediately disseminated to members of the Chief Officer Group and Fforwm Iaith for consideration.
- 6.2. There are no current plans to review other aspects of the Welsh Language Promotion Strategy and Action Plan.

7. EQUALITY AND DIVERSITY IMPLICATIONS

- 7.1 An Equalities Impact Assessment is not required.

8. CONSULTATION

- 8.1 A consultation process was undertaken before the Welsh Language Promotion Strategy and Action Plan was agreed. Further consultation is not required for this amendment.

9. FINANCIAL IMPLICATION(S)

- 9.1 There are no financial implications aligned to this report. However, there will be costs and resources as yet not fully ascertained in respect of implementation of the Strategy and Action Plan. Non-compliance with a standard could incur financial penalties of up to £5,000.

10. LEGISLATION CONSIDERED

Welsh Language (Wales) Measure 2011 and Welsh Language Statutory Standards 2015 regulate this area of work.

11. LINKS TO THE CORPORATE AND NATIONAL PRIORITIES AND THE WELL-BEING OF FUTURE GENERATIONS ACT

- 11.1 The Welsh language is a cross-cutting theme in the Corporate Plan and underpins all corporate priorities as the Council is required to comply with the amended Compliance Notice issued by the Welsh Language Commissioner in September 2016.
- 11.2 This report highlights the need to increase the target for Welsh speakers in Rhondda Cynon Taf for the next 5 years in order to be better able to contribute to the Welsh Government's longer-term goal of 1 million Welsh speakers by 2050. It highlights how the Council works collaboratively with its partners to achieve the required targets and to reduce the likelihood of complaints from residents who wish to access their services in the medium of Welsh. The Action Plan related to the Strategy has been developed after consultation with residents and their involvement has shaped the content.

11.3 The content of this report is directly linked to Goal 6 of the Well-being of Future Generations Act - a Wales of vibrant culture and thriving Welsh language. Implementation of the Strategy will support the normalisation of the Welsh language, ensure that the Welsh language is treated no less favourably than the English language and, over time, increase the number of people who can speak Welsh in the county. It also contributes to the creation of a more equal Wales by providing opportunities for Welsh speakers to access Council services in the medium of Welsh if they so wish.

12. **CONCLUSION**

In order to maintain and increase the number of Welsh speakers over the next five years as required by the Welsh Government, the Council and its partners will need to continue to prioritise some key policy areas for action, and work together towards common goals as outlined in the Welsh Language Strategy and Action Plan.

Although the target for growing the number of people able to speak Welsh has increased significantly due to the Welsh Government's strategy *Cymraeg 2050 – A million Welsh speakers*, the Council is in a good position to meet those targets.

Cymraeg 2050 – A million Welsh speakers is a 32-yr Strategy, with a stepped approach to growing the number of people able to speak Welsh. Consequently, Rhondda Cynon Taf's Strategy and Action Plan will need to be reviewed regularly in order to react to fluctuations in progress.

Appendix 1

Progress against Council-led actions:

SERVICE	ACTION	PROGRESS
Education	<ul style="list-style-type: none"> - Relocate Ysgol Gymraeg Tonyrefail to the current Tonyrefail Primary School site 	Works to refurbish the building will be undertaken during the summer holidays of 2018, to allow the school to relocate for September 2018 as planned.
	<ul style="list-style-type: none"> - Extend Ysgol Gymraeg Llwyncelyn to the adjacent Llwyncelyn Infants site 	Works to facilitate this will be undertaken during the summer holidays 2018, with the extension to the adjacent Infants building being completed by September 2018 as planned.
	<ul style="list-style-type: none"> - Consider the effects of new housing developments on the growth of Welsh-medium education 	Education will continue to work closely with colleagues from Development Control to ensure we are involved in the planning stages for new housing development at the earliest possible opportunity. Once it is known that a development is definitely going to proceed, and the number of dwellings to be built is agreed, an assessment of the impact on existing schools in the area is undertaken, to determine whether there is a potential shortfall of school places and in which education sector they will be. The

		required business cases for finance for additional school provision, which could be an extension of existing schools or provision of new ones, will then be made.
	- Draw up plans to increase WM secondary provision as a result of projected growth in the primary sector	This work will be undertaken as part of our statutory school planning duties and in conjunction with the work involving new housing development, outlined above.
Services for Young People	- Create an app/video/leaflet and use social media to encourage parents to use Welsh with their children	A leaflet has been created and distributed through the relevant bodies
	- Develop a joint strategy that enables Welsh to become the language of social and leisure activities	A joint strategy has been developed by the YEP Service, Menter Iaitth and The Urdd stating key actions and timeframes and will be reviewed quarterly
	- Every school to agree a Mission Statement and code of conduct and establish Language Use Forums	Completed in Garth Olwg, Llanhari and Rhydywaun
	- Continue with Young People's Forums in all WM secondary schools and support them to arrange a series of social activities	Programme has been running successfully, there has been a total of 26 activities delivered to date
	- Support current	Evening youth provision

	<p>WM youth clubs in Rhydywaun, Llanhari, Pontypridd and Aberdare</p>	<p>sessions have been set up in Penderyn, Garth Olwg and Aberdare and are attended well by young people aged 11-25 years. Evening sessions have also been delivered in the Adran in Pontyclun, in Aelwyd in Pontypridd and Rhondda and a Drama club has been set up in Garth Olwg</p>
<p>Communities and Prosperity</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Set up a network of Community Hubs to promote social activities in Welsh 	<p>Work on-going to establish Hubs</p>
<p>Culture</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Arrange a series of workshops to cater for a variety of different interests, e.g. sport, drama, dance, arts and crafts, computer games, outdoor pursuits 	<p>Drama workshops for children and young people established as part of the legacy of Eisteddfod yr Urdd Penybont ar Ogwr, Taf and Elai 2017 at Garth Olwg Lifelong Learning Centre, in partnership with Menter Iaith RhCT. The Centre also facilitates the programming of Welsh-medium theatre productions.</p> <p>A successful application was made to the Welsh Arts Council to establish a Cwm Cynon Cultural Network as part of the celebration of 80 years since the establishment of the Coliseum Theatre.</p> <p>Opportunities created for children, young people and their families to take part in creative and cultural workshops</p>

		<p>through our partnership with 'It's My Shout' and their project to create short films for the BBC and S4C to support GwylGrai 2017, an arts festival for young people by young people; supporting young artists to develop their talent.</p> <p>Develop a co-production with Gareth John Bale's company of 'Miss Julie' to be performed in the Coliseum Theatre April 2018.</p>
Adult Ed	<ul style="list-style-type: none"> - Work with partners to develop a programme of adult learning courses for Welsh speakers and learners across the county 	<p>20 courses by the end of the 2017/18 academic year.</p> <p>Also 9 one day courses in the medium of Welsh are planned.</p>
Library Service	<ul style="list-style-type: none"> - Ensure that a suitable range of activities are available for children and young people at libraries. 	<p>7 holiday sessions held attended by 52 children and 13 adults.</p> <p>Weekly Cymraeg i Blant sessions facilitated in libraries across the county.</p>
Leisure Services	<ul style="list-style-type: none"> - Ensure that swimming lessons are available in after-school provision through the medium of Welsh up to at least Level 1 	<p>Swimming Lessons will be transferring from school settings to Main Council Centres. Lessons offered via a joint agreement with RCT Council and Urdd.</p>

<p>Welsh Services</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Distribute the 'Being Bilingual' leaflet and create other marketing tools to increase numbers in Welsh-medium primary schools - Increase number of bilingual staff in order to provide services in accordance with requirements of the Welsh Language Standards - Undertake a language skills audit of staff and Elected Members - Provide opportunities for staff to improve their language skills - Arrange a programme of Welsh Language Awareness and Compliance training and include in induction for new staff 	<ul style="list-style-type: none"> - Distributed Being Bilingual Booklets with every issue of the Starting Schools booklet. Also uploaded the document to the corporate website. - Supported a change to RCT Council Recruitment and Selection Policy to introduce a Welsh Language Assessment in the recruitment process to consider Welsh Language needs of posts/Service Areas. - Skills Audit in progress. 900 staff still remaining. Process in place to capture these. - Welsh Language Tutor provides courses at all levels for staff to improve their skills. - Welsh Language Awareness inductions held for all new Graduates and Apprentices along with a number of inductions sessions with new employees. Inform pages updated to highlight available support.
-----------------------	--	---

	<ul style="list-style-type: none"> - Produce resources, promotional material and visual impacts that promote language use and fosters respect for bilingualism - Use intranet to sign-post staff to useful language resources e.g. e-learning, on-line grammar and spell checkers, on-line dictionaries and translation tools - Develop intranet to sign-post staff to Welsh language courses and activities in the community - Continue to develop initiatives that create an environment which fosters the use of Welsh by staff, e.g. badges, 	<ul style="list-style-type: none"> - Bilingual Meetings, Commissioned Services and Reception Posters produced for use across the local authority to further increase the welcome of using Welsh with the Council and further enhance the Council's 'Welsh brand'. - Inform pages updated to a new user friendly design which includes refreshed and new frequently used templates and help sheets. - Inform pages updated to include a unique page on learning Welsh within the Council and community. - Reception Posters produced due for implementation in 18-19. Logos for emails developed to create a brand for 'Language Levels' due to implementation in
--	--	--

	<p>posters, lanyards, use of <i>Cymraeg</i> logo on e-mail and intranet, e-mail signatures and out-of-office messages</p> <ul style="list-style-type: none"> • How to get a translation • Staff guidelines booklet - <i>Welsh What's Changed?</i> • Badges, lanyards, posters • ICT booklet: <i>Welsh @your fingers</i> • Welsh for Adults Prospectus • Mouse mats • <i>Being Bilingual</i> booklet • Corporate messages summary leaflet <p>- Provide training on presentational skills in Welsh and explore the practicalities of providing translation facilities at internal meetings</p>	<p>18-19. Lanyards and Badges continue to be sent out to staff with Welsh Language Skills. Help sheets updated on Inform for staff to use for 'Bilingual Emails, Meetings and Out of Offices'. Continue to disseminate booklets on 'What's Changed' and 'Extended Guidelines for Staff and Managers'. Produced more mouse mats that include 'Telephone Greetings' for all staff to comply with the relevant standards when answering calls for the Council.</p> <p>- <i>Being Bilingual</i> Booklet covers the basics of conducting a meeting through the medium of Welsh. Training has been offered to Elected Members and Senior Officers on the use of simultaneous translation equipment in</p>
--	--	---

		meetings. Being Bilingual booklet offers officers to contact Welsh Language Services for any training requirements.
--	--	---

Welsh Language Standards: Action Plan

The Welsh Language (Wales) Measure 2011 established a legal framework in order to place a duty on certain organisations to comply with the Welsh Language Standards through secondary legislation (Welsh Language Standards Regulations). The 171 standards relevant to Rhondda Cynon Taf County Borough Council are listed in the 'Compliance Notice - Section 44 of the Welsh Language (Wales) Measure 2011'.

This document was produced in order to comply with the following standards which Rhondda Cynon Taf County Borough Council has a duty to comply with - 157, 159, 163, 165, 171.

A copy of the standards presented to RCT County Borough Council, and referenced in this document, are available at www.rctcbc.gov.uk/WelshServices

STANDARDS FOR PROVIDING SERVICES

These Standards are in relation to promoting and facilitating the use of the Welsh language, or ensuring that the Welsh language is not treated less favourably than the English language as services are provided to the public.

HOW WE INTEND TO COMPLY

RECORDING LANGUAGE CHOICES

Individual services are responsible for recording their users' language choice. Some services (e.g. Social Care) record language choices on their own databases. If the service has not recorded a language choice, the service user will receive bilingual correspondence.

CORRESPONDENCE

All emails sent by the Council will include the following statement:

Croesawn ohebu yn Gymraeg a fydd gohebu yn y Gymraeg ddim yn arwain at oedi. Rhowch wybod inni beth yw'ch dewis iaith h.y. Cymraeg neu'n ddwyieithog.

We welcome correspondence in Welsh and corresponding with us in Welsh will not lead to a delay. Let us know your language choice if Welsh or bilingual.

New corporate letters will include the following statement in their footnote:

Croesawn ohebu yn Gymraeg a fydd gohebu yn y Gymraeg ddim yn arwain at oedi. Rhowch wybod inni beth yw'ch dewis iaith h.y. Cymraeg neu'n ddwyieithog.

We welcome correspondence in Welsh and corresponding with us in Welsh will not lead to a delay. Let us know your language choice if Welsh or bilingual.

We have published guidance on the RCTCBC Welsh Language Services intranet pages in order to help staff comply with these requirements.

TELEPHONE CALLS

New guidance on Welsh language telephone calls has been published in order to help staff comply with these requirements.

The vast majority of telephone calls are received by the Council's contact centre, which has a dedicated Welsh language team.

Staff can use a filter on the internal intranet to find every Welsh speaker within their service.

MEETINGS

New guidance on holding bilingual meetings has been published in order to help staff comply with these requirements.

RCTCBC's Welsh Language Services Unit will facilitate internal simultaneous translation services for all service areas.

DOCUMENTS AND FORMS

Meetings (41)

Agendas and minutes are updated on the RCTCBC website.

Documents and forms that are not bilingual (i.e. separate Welsh and English forms) will include the following statement in accordance with standards 49 and 50A:

Mae'r ddogfen hon ar gael yn Gymraeg / This document is available in Welsh.

SIGNS AND NOTICES

The Council's Design service, which is responsible for publishing all official signs and notices, will check that the Welsh language comes first on all new signage. Those designing highway signs will follow the same procedure.

Any tenders where Council services require a company to undertake work on their behalf will state the relevant standards that the company must comply with. The service in question will be responsible for monitoring this.

WEBSITES AND ONLINE SERVICES

ICT and the Welsh Language Services Unit continue to inform services that they have a duty to provide Welsh language materials for projects that interact with our customers. After being advised of this, the service is responsible for deciding which elements of any new system should be bilingual and, as a result, holds responsibility for meeting any standards.

The Internet Team and the Welsh Language Services Unit will conduct an audit of every section of www.rctcbc.gov.uk in order to ensure that all pages are available in Welsh. This will include checking pages, forms, documents and links etc. A 'Cymraeg/English' link will be created for web pages in order to provide a direct link between the English content and the corresponding Welsh content.

RECEPTION SERVICES

New guidance on providing reception services has been published in order to help staff comply with these requirements.

We will continue to implement the Council's Welsh Language Promotion Strategy, which aims to increase the number of staff with Welsh Language Skills.

There will also be changes to the Council's recruitment/appointment policy in order to ensure that all advertisements for new posts note Welsh Language Skills Level 1 as an essential requirement. The assessment will also ask managers to consider higher levels.

We have appointed a Welsh Language Tutor to be responsible for improving the language skills of our staff, especially those working on the front line. The Tutor provides lessons at convenient times and locations. Additionally, we are also continuing to promote a flexible programme of Welsh language courses through the Welsh for Adults service.

AWARDING GRANTS

The expression of interest forms for Council Grants have been updated to include the following statement -

Mae modd i chi gyflwyno ffurflen mynegi diddordeb yn Gymraeg a fyddwn ni ddim yn trin unrhyw gais a gaiff ei gyflwyno yn Gymraeg yn llai ffafriol na chais a gaiff ei gyflwyno yn Saesneg

An Expression of Interest form may be submitted in Welsh, and will not be treated any less favourable than an Expression of Interest form submitted in English.

and letters inviting individuals to interviews include the following -

Mae modd i chi gael y cyfweiliad drwy gyfrwng y Gymraeg. Pe hoffech chi wneud hyn, rhowch wybod erbyn xx/xx/xxxx.

Mae'r ddogfen hon ar gael yn Gymraeg / This document is available in Welsh.

Should you wish for the interview to be conducted in Welsh please inform me by xx/xx/xxxx.

All services administered by the Council include individual criteria, terms and conditions. Where the Council is responsible for these, the appropriate services will update them in order to reflect the requirements of the standards.

AWARDING CONTRACTS

The Council's Procurement Unit specifications have been updated in order to reflect the new requirements. The Invitation to Tender document is published bilingually on the Etender Wales website (which is also bilingual) and includes the following statement -

Rhaid cwblhau'r tendrau yn Gymraeg a/neu'n Saesneg. Fydd tendrau a gaiff eu cyflwyno yn Gymraeg ddim yn cael eu trin yn llai ffafriol na thendrau a gaiff eu cyflwyno yn Saesneg.

Tenders must be completed in Welsh and/or English. Tenders submitted in Welsh will be treated no less favourably than a tender submitted in English.

The website also sends out a message to inform individuals that a new document has been uploaded. This message is bilingual, as is the letter inviting people to interviews. The letter includes the following statement -

Mae modd i chi gael y cyfweiliad drwy gyfrwng y Gymraeg. Pe hoffech chi wneud hyn, rhowch wybod erbyn xx/xx/xxxx.

Should you wish for the interview to be conducted in Welsh please inform me by xx/xx/xxxx.

The RCTCBC Welsh Language Services Unit will provide/facilitate a simultaneous translation service and any contract specifications will adhere to the following advice, which has been produced internally -

Rhaid i fanyleb y contract nodi holl ofynion y contract, gan gynnwys manylion unrhyw Safonau'r Gymraeg sy'n berthnasol i'r contract, a'i weithredu ar gyfer cyfnod y cytundeb.

The contract specification must set out the entire requirements of the contract, including details of the Welsh Language Standards applicable to the delivery of the contract throughout the contract term.

The Council has also produced a guide for commissioned partners, in order to help them comply with relevant standards when operating on behalf of the Council.

COURSES PROVIDED BY A BODY

The Community Learning Service will implement a proactive offer as people register and use the data to assess whether or not the course needs to be provided in Welsh.

Mae'r ddogfen hon ar gael yn Gymraeg / This document is available in Welsh.

STANDARDS FOR PROVIDING SERVICES

SUPERVISING, PROMOTING AND FACILITATING

The Welsh Language Cabinet Steering Group on Welsh Language Affairs supervise strategic developments, consider reports from relevant sections relating to the Welsh language, present recommendations to the Council's Cabinet and monitor developments across the Council. The Steering Group is responsible for assessing the Welsh Language Promotion Strategy Action Plan, by monitoring the Council's progress as it attempts to meet the Welsh Language Standards.

Additionally, we have established a Working Group, which includes Chief Officers, in order to ensure that the operational changes required are implemented, along with a co-operative method of working to help services deal with any areas for improvement.

The Council invests in a robust Welsh Language Services Unit which includes 14 (2017/2018) employees. This includes a Welsh Language Compliance Officer who thoroughly audits the work of Council service areas. The Unit strives to support all of the Council's services by doing the following:

- providing advice and support to all services in relation to their duties under the Standards.
- translating documents for the public
- identifying potential areas of non-compliance
- referring formal complaints regarding non-compliance to the Council's Complaints Officer
- recording informal complaints from customers and producing six-monthly reports for the Welsh Language Working Group
- reporting on developments to the Welsh Language Cabinet Steering Group and the Welsh Language Working Group
- facilitating staff committees, e.g. the Welsh Language Working Group (the Working Group)
- maintaining a presence on the Language Forum
- working with Welsh language organisations in the community as appropriate

STANDARDS FOR PRODUCING POLICIES

These Standards make it a requirement for bodies to consider the effect of their policy decisions on people's ability to use the language and on the principle of not treating the Welsh language less favourably than the English language.

HOW WE INTEND TO COMPLY

The Council's commitments under the Welsh Language Standards are an integral part of its planning documentation, including the 2015 Improvement Plan, the Council's Strategic Equality Plan, the Welsh in Education Strategic Plan 2017-2020 and the 2016-2020 Corporate Plan. The Council's priorities are also guided by recent legislation, which includes the Wellbeing of Future Generations (Wales) Act 2015 and the Social Care and Wellbeing Act 2016, which places a duty on the Council to strengthen the Welsh language.

A human resources working group has been established in order to ensure compliance with the Welsh Language Standards. Human resources policies are being reviewed in order to mainstream Welsh language issues, and are also being translated.

The Council's Senior Leadership Team has insisted that all services undertake a Self-Assessment which includes a section on how they have successfully complied with the relevant standards.

RCTCBC has an Equality Impact Assessment template, which asks specific questions about any negative or positive impacts that policy decisions will have on the Welsh language.

All of the grants operated by the Council have individual criteria, terms and conditions. Where the Council is responsible for these, the appropriate services will update them in order to reflect the requirements of the standards.

Whenever the Council holds a consultation or conducts research relating to policy decisions, the Council will consider the potential impact on:

- people's ability to use Welsh and whether or not Welsh and English are being treated as equals;
- increasing impacts on people's opportunities to speak Welsh; and
- introducing the policy in such a way that it has no negative impact (or has a less negative impact) on people's opportunities to use Welsh.

STANDARDS FOR PRODUCING POLICIES

SUPERVISING, PROMOTING AND FACILITATING

The Welsh Language Cabinet Steering Group on Welsh Language Affairs supervise strategic developments, consider reports from relevant sections relating to the Welsh language, present recommendations to the Council's Cabinet and monitor developments across the Council. The Steering Group is responsible for assessing the Welsh Language Promotion Strategy Action Plan, by monitoring the Council's progress as it attempts to meet the Welsh Language Standards.

Additionally, we have established a Working Group, which includes Chief Officers, in order to ensure that the operational changes required are implemented, along with a co-operative method of working to help services deal with any areas for improvement.

The Council invests in a robust Welsh Language Services Unit which includes 14 (2017/2018) employees. This includes a Welsh Language Compliance Officer who thoroughly audits the work of Council service areas. The Unit strives to support all of the Council's services by doing the following:

- providing advice and support to all services in relation to their duties under the Standards.
- translating documents for the public
- identifying potential areas of non-compliance
- referring formal complaints regarding non-compliance to the Council's Complaints Officer
- recording informal complaints from customers and producing six-monthly reports for the Welsh Language Working Group
- reporting on developments to the Welsh Language Cabinet Steering Group and the Welsh Language Working Group
- facilitating staff committees, e.g. the Welsh Language Working Group (the Working Group)
- maintaining a presence on the Language Forum
- working with Welsh language organisations in the community as appropriate

OPERATIONAL STANDARDS

These Standards deal with the use of the Welsh language within organisations for example, ensuring that the Welsh language is not treated less favourably than the English language with regards to employment, welfare and training matters and ensuring that all members of staff have the opportunity to learn Welsh.

HOW WE INTEND TO COMPLY

99 New Posts

Contracts are currently offered to new employees in Welsh or English, depending on their language choice.

100

Human Resources will send a letter out to all members of staff asking about their language choice.

101-103 Training, Performance and Career Planning Documents

Corporate documents relating to training, performance or career planning needs are prepared bilingually.

104

The corporate documents recording annual leave, absences from work or flexible working hours are produced bilingually.

105-111 HR Policies

The policies noted in standards 105-111 are available bilingually.

112 -119 Complaints and Discipline

Policies dealing with staff complaints or the disciplinary process have been updated in order to inform staff and managers of the rights of staff who wish to receive information/follow processes in Welsh.

120 Software

Cysgliad is available for all members of staff who have a computer. Staff are made aware that this is available through staff guidance documents and training. Staff can request a copy of this through the ICT Service Desk.

122-126 The Intranet

RCTCBC's ICT and Welsh Language Services will be working together to ensure that the Council fulfils its duty to create a bilingual intranet for staff within the compliance dates that have been specified.

127 Assessing language skills

An audit letter is sent to all members of staff in order to record their Welsh language skills.

128-132 Training

Booking forms for courses specified in the standards will ask staff whether or not they wish to receive training in Welsh (128).

Potential opportunities to work with other Local Authorities in South-East Wales to arrange Welsh medium training are being explored.

The Council has invested in a Welsh Language Tutor who supports and tutors staff to use their Welsh language skills when communicating with the public. This is done through Confidence

Building courses.

The Tutor also organises free courses for all RCTCBC staff (frontline staff are prioritised) at times and locations that are suitable and convenient for them. These courses vary from ones for complete beginners to fluent speakers.

The Language Awareness course is available online on our electronic training website.

The course aims to help staff:

- Understand the importance of the Welsh language in terms of providing Council services in Wales.
- Understand staff roles and responsibilities when providing Welsh language and bilingual services.
- Assess how they are currently providing Welsh language services and identify areas for improvement.
- Understand and use simple Welsh words and sentences which could be useful when dealing with Welsh speaking service users.

133 New Staff

The Corporate Induction presentation includes a section on the Welsh language and all new members of staff attend Level 1 Welsh language skills training.

134 & 135 E-mail signatures and logos

Staff guidance, which is also available on our intranet, explains how to access these logos and translations in order to meet these standards.

136 Linguistic assessment requirements for all empty posts

A change in the Council's recruitment/appointment policy means that all new posts will require Level 1 Welsh Language Skills as an essential criterion. A further electronic assessment will require managers to consider higher levels of proficiency.

All new members of staff will be assessed by our Welsh Language Tutor in terms of their Welsh language level, and appropriate training will be provided if required. This training will be free.

137 – 139 Application Forms

All Council recruitment information is available online bilingually and application forms will be updated to meet these new requirements.

Electronic and automatic letters that invite candidates for an interview also state the following - *Rhowch wybod i ni os dymunwch ddefnyddio'r Gymraeg yn y cyfweiliad. Byddwn ni'n darparu gwasanaeth cyfieithu at y diben hwnnw os oes angen.*

Please let us know if you would like the interview to be undertaken in Welsh. If necessary, we will provide a translation service for that purpose.

140

Letters informing individuals of a decision relating to an application for a post are available in Welsh and English and are sent in accordance with the individual's language choice.

141 - 143 Signs displayed at the organisation's workplace

A new guidance note has been published on signs and notices in order to ensure that staff are aware of these requirements.

Mae'r ddogfen hon ar gael yn Gymraeg / This document is available in Welsh.

OPERATIONAL STANDARDS

SUPERVISING, PROMOTING AND FACILITATING

The Welsh Language Cabinet Steering Group on Welsh Language Affairs supervise strategic developments, consider reports from relevant sections relating to the Welsh language, present recommendations to the Council's Cabinet and monitor developments across the Council. The Steering Group is responsible for assessing the Welsh Language Promotion Strategy Action Plan, by monitoring the Council's progress as it attempts to meet the Welsh Language Standards.

Additionally, we have established a Working Group, which includes Chief Officers, in order to ensure that the operational changes required are implemented, along with a co-operative method of working to help services deal with any areas for improvement.

The Council invests in a robust Welsh Language Services Unit which includes 14 (2017/2018) employees. This includes a Welsh Language Compliance Officer who thoroughly audits the work of Council service areas. The Unit strives to support all of the Council's services by doing the following:

- providing advice and support to all services in relation to their duties under the Standards.
- translating documents for the public
- identifying potential areas of non-compliance
- referring formal complaints regarding non-compliance to the Council's Complaints Officer
- recording informal complaints from customers and producing six-monthly reports for the Welsh Language Working Group
- reporting on developments to the Welsh Language Cabinet Steering Group and the Welsh Language Working Group
- facilitating staff committees, e.g. the Welsh Language Working Group (the Working Group)
- maintaining a presence on the Language Forum
- working with Welsh language organisations in the community as appropriate

CYNGOR BWRDEISTREF SIROL RHONDDA CYNON TAF

GRŴP LLYWIO'R CABINET AR FATERION Y GYMRAEG

14 MAI 2018

ADRODDIAD CYDYMFFURFIO Â SAFONAU'R GYMRAEG
- I'W GYFLWYNO I GOMISIYNYDD Y GYMRAEG
2017 – 2018

ADRODDIAD Y CYFARWYDDWR ADDYSG A DYSGU GYDOL OES MEWN
TRAFODAETH Â'R AELOD PORTFFOLIO PERTHNASOL, Y
CYNGHORYDD G. HOPKINS

Awduron: Wendy Edwards, Pennaeth Addysg yn y Gymuned (01443 744111)
Steffan Gealy, Rheolwr Gwasanaethau'r Gymraeg (01443 570002)

1. DIBEN YR ADRODDIAD

1.1 Diben yr adroddiad yw cyflwyno copi o Adroddiad Cydymffurfio â Safonau'r Gymraeg 2017-2018 i Grŵp Llywio'r Cabinet ar faterion y Gymraeg.

2. ARGYMHELLION

Dyma'r argymhellion i aelodau o Grŵp Llywio'r Cabinet ar faterion y Gymraeg:

2.1 Nodi cynnwys yr adroddiad;

2.2 Argymhell bod yr adroddiad yn cael ei gyhoeddi ar wefan Cyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf a'i fod ar gael ym mhob un o swyddfeydd yr awdurdod sydd ar agor i'r cyhoedd erbyn 30 Mehefin 2018 fan bellaf.

2.3 Gwneud trefniadau ar gyfer rhoi gwybod i'r cyhoedd bod yr adroddiad blynyddol wedi cael ei gyhoeddi.

3. RHESYMAU DROS YR ARGYMHELLION

3.1 Mae'n ofynnol i'r Cyngor, o dan safon 158, 164 a 170 ei Hysbysiad Cydymffurfio a gafodd ei gyhoeddi o dan Adran 44 Mesur y Gymraeg

(Cymru) 2011, i baratoi adroddiad ("adroddiad blynyddol") mewn perthynas â phob blwyddyn ariannol, sy'n ymdrin â'r ffordd mae'r Cyngor wedi cydymffurfio â'r canlynol:

- y safonau darparu gwasanaethau roedd y Cyngor o dan ddyletswydd i gydymffurfio â nhw yn ystod y flwyddyn dan sylw
- y safonau llunio polisïau roedd y Cyngor o dan ddyletswydd i gydymffurfio â nhw yn ystod y flwyddyn dan sylw
- y safonau gweithredol roedd y Cyngor o dan ddyletswydd i gydymffurfio â nhw yn ystod y flwyddyn dan sylw

4. CEFNDIR

- 4.1 Derbyniodd Cyngor Rhondda Cynon Taf ei Hysbysiad Cydymffurfio terfynol gan Gomisiynydd y Gymraeg ar 30 Medi 2015. Roedd yr Hysbysiad yn ymdrin â'r ddyletswydd sydd ar y Cyngor i fodloni 171 o Safonau sy'n ymwneud â'r Gymraeg a gafodd eu cyflwyno gan Lywodraeth Cymru o dan Fesur y Gymraeg (Cymru) 2011.
- 4.2 Cafodd cais i herio 14 o'r Safonau ei gyflwyno i'r Comisiynydd ar 29 Mawrth 2016. Arweiniodd hyn at y dyddiad gosod ar gyfer cyflawni agweddau 3 safon (52, 58 a 64 ¹) ei ohirio tan 31^{ain} Mawrth 2018, felly dydy'r cynnydd yn erbyn y rhain ddim yn rhan o'r adroddiad cydymffurfio hwn. Bydd y cynnydd ar weithredu Safonau 52, 58 a 64 yn cael ei adrodd y flwyddyn nesaf. (Disgwylir y bydd cydymffurfio â hwy yn her sylweddol).
- 4.3 Mae'r adroddiad yn Atodiad 1 yn cwmpasu'r ail flwyddyn lawn o weithredu'r safonau - o 1 Ebrill 2017 i 31^{ain} Mawrth 2018. Rhaid i'r Cyngor gyhoeddi'r adroddiad ar wefan y Cyngor a'i fod ar gael ym mhob un o swyddfeydd yr awdurdod sydd ar agor i'r cyhoedd erbyn 30 Mehefin 2018, fan bellaf.
- 4.4 Mae'r Cyngor o dan ddyletswydd statudol i roi cyhoeddusrwydd i'r ffaith ei fod wedi cyhoeddi adroddiad blynyddol.
- 4.5. Yn ogystal â chydymffurfio â'r Safonau uchod yn 3.1, rhaid i adroddiad blynyddol eleni gynnwys y canlynol:

---

¹ Safon 52 - doedd dim gofyn i gydymffurfio'n llawn mewn perthynas â gwefannau ac eithrio'r wefan corfforaethol tan 31/3/2018.

Safon 58 - cafodd y gofyn i gydymffurfio'n llawn mewn perthynas â chyfryngau cymdeithasol ac eithrio prif gyfrif y Cyngor ei symud i 31/3/2018.

Safon 64 - cafodd ardaloedd a ddiffinnir fel 'gwasanaeth derbynfa' (er enghraifft, Llyfrgelloedd, Canolfannau Hamdden ac ati) ac eithrio prif gwasanethau derbynfa'r Cyngor ei symud i 31/8/18.

- (1) *nifer y cwynion a gafodd eu derbyn yn ystod y flwyddyn sy'n ymwneud â chydymffurfiaeth y Cyngor â'r canlynol: (i) darparu gwasanaethau (ii) llunio polisïau (iii) safonau gweithredu yr oedd o dan ddyletswydd i gydymffurfio â nhw*
- (2) *nifer y staff sy'n meddu ar sgiliau Cymraeg ar ddiwedd y flwyddyn dan sylw*
- (3) *nifer yr aelodau o staff a gymerodd ran yn y cyrsiau hyfforddiant Cymraeg a gafodd eu cynnig yn ystod y flwyddyn dan sylw*
- (4) *canran yr aelodau o staff a gymerodd ran mewn cyrsiau hyfforddiant Cymraeg a gafodd eu cynnig yn ystod y flwyddyn dan sylw*
- (5) *nifer y swyddi newydd a gwag a gafodd eu hysbysu yn ystod y flwyddyn lle - (i) roedd sgiliau Cymraeg yn hanfodol, (ii) roedd hi'n ofynnol dysgu sgiliau Cymraeg ar ôl dechrau yn y swydd, (iii) roedd sgiliau Cymraeg yn ddymunol, neu (iv) doedd dim angen sgiliau Cymraeg yn ystod y flwyddyn dan sylw.*

5. Camau Nesaf

- 5.1 Os bydd Grŵp Llywio'r Cabinet ar faterion y Gymraeg yn penderfynu argymhell yr Adroddiad Cydymffurfio â Safonau'r Gymraeg ar gyfer ei gymeradwyo, bydd yn cael ei gyhoeddi a'i ddosbarthu a bydd cyhoeddusrwydd yn cael ei roi iddo yn unol â Safonau 158, 164 a 170.
- 5.2. Rydyn ni'n rhagweld y bydd Comisiynydd y Gymraeg yn rhoi adborth ar yr adroddiad, ynghyd ag argymhellion, yn ystod yr Hydref.

6. GOBLYGIADAU O RAN CYDRADDOLDEB AC AMRYWIAETH

Does dim angen Asesiad o'r Effaith ar Gydraddoldeb.

7. YMGYNGHORI

Doedd cynnal proses ymgynghori ddim yn ofynnol ar gyfer yr adroddiad yma, er i'r holl feysydd gwasanaeth gyfrannu data at yr adroddiad drwy eu prosesau hunanwerthuso.

8. GOBLYGIAD(AU) ARIANNOL

Does dim goblygiadau ariannol yn gysylltiedig â'r adroddiad yma. Serch hynny, mae'n bosibl bydd costau ac adnoddau i'w pennu mewn perthynas â gweithredu unrhyw argymhellion gan Gomisiynydd y Gymraeg yn ogystal â pharhau i weithredu'r 171 o Safonau. Gallai peidio â chydymffurfio â safon olygu cosbau ariannol o hyd at £5,000.

9. GOBLYGIADAU CYFREITHIOL

Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011 a Safonau Statudol ar gyfer y Gymraeg 2015 sy'n rheoleiddio'r gwaith yma.

10. CYSYLLTIADAU Â BLAENORIAETHAU CORFFORAETHOL A CHENEDLAETHOL YNGHYD Â'R DDEDDF LLESIANT CENEDLAETHAU'R DYFODOL 2015

- 10.1 Mae'r Gymraeg yn thema drawsdiriadol yn y Cynllun Corfforaethol ac yn effeithio ar yr holl flaenoriaethau corfforaethol gan fod angen i'r Cyngor gydymffurfio â'r Hysbysiad Cydymffurfio diwygiedig a gafodd ei gyhoeddi gan Gomisiynydd y Gymraeg ym Medi 2016.
- 10.2 Mae'r Adroddiad Cydymffurfio yn amlinellu gwaith y Cyngor o ran cydymffurfio â safonau statudol o ran y Gymraeg a fydd yn cyfrannu at nod tymor hir Llywodraeth Cymru o gyrraedd miliwn o siaradwyr Cymraeg. Mae'r gwaith i gyflawni'r safonau hyn yn golygu cydweithio gyda phartneriaid a thrigolion i hwyluso ystod eang o gyfleoedd ar gyfer defnyddio'r Gymraeg mewn cymunedau ar draws y sir. Bydd cyflawni'r safonau yn atal cwynion gan drigolion sy'n methu â manteisio ar wasanaethau o du'r Cyngor yn y Gymraeg.
- 10.3 Mae cynnwys yr adroddiad yn perthyn yn uniongyrchol i Nod 6 o'r Ddeddf Llesiant a Chenedlaethau'r Dyfodol - Cymru â diwylliant bywiog lle mae'r Gymraeg yn ffynnu. Bydd cydymffurfio â'r Safonau'n gefn i normaleiddio'r Gymraeg a sicrhau na ddylai'r Gymraeg gael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg. Mae hefyd yn cyfrannu at greu Cymru sy'n fwy cyfartal trwy ddarparu cyfleoedd i siaradwyr Cymraeg gael mynediad at wasanaethau'r Cyngor trwy gyfrwng y Gymraeg os ydynt yn dymuno hynny.

11. CASGLIAD

Dyma'r trydydd adroddiad monitro blynyddol sydd wedi'i gyhoeddi gan y Cyngor sy'n nodi sut mae wedi cydymffurfio â'r Safonau statudol y mae dyletswydd arno i gydymffurfio â nhw o dan Fesur y Gymraeg (Cymru) 2011. Mae'r adroddiad yn amlinellu'r cynnydd da a wnaed gan feysydd gwasanaeth wrth ymgorffori trefniadau ar gyfer darparu gwasanaethau trwy gyfrwng y Gymraeg. Cydnabyddir bod angen gwneud rhagor o waith, yn enwedig o ystyried goblygiadau'r safonau ychwanegol (52, 58 a 64).

RHONDDA CYNON TAF

CYNGOR BWRDEISTREF SIROL

RHONDDA CYNON TAF

Adroddiad Cydymffurfio â Safonau'r Gymraeg - i'w
gyflwyno i Gomisiynydd y Gymraeg
2017 – 2018

Wedi'i baratoi yn unol â gofynion
Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011

Mehafin 2017

Tudalen 73

CYNNWYS

Cyflwyniad	tudalen 1
Uned Gwasanaethau Cymraeg	tudalen 3
Cwynion	tudalen 6
Sgiliau Cymraeg Staff	tudalen 10
Hyfforddiant	tudalen 11
Llenwi Swyddi Gwag	tudalen 11
Rhagor o wybodaeth - manylion cyswllt	tudalen 12
Atodiad 1 – Sut mae'r Cyngor wedi cydymffurfio	tudalen 13

CYFLWYNIAD: Safonau'r Gymraeg

Derbyniodd Cyngor Rhondda Cynon Taf ei Hysbysiad Cydymffurfio terfynol gan Gomisiynydd y Gymraeg ar 30 Medi 2015. Roedd yr Hysbysiad yn ymdrin â'r ddyletswydd sydd ar y Cyngor i fodloni 171 o Safonau sy'n ymwneud â'r Gymraeg a gafodd eu pennu gan Lywodraeth Cymru o dan Fesur y Gymraeg (Cymru) 2011. Cafodd cais i herio 14 o'r Safonau ei gyflwyno i'r Comisiynydd ar 29 Mawrth 2016. Yn dilyn ystyriaeth ac ymgynghori pellach, penderfynodd Comisiynydd y Gymraeg na ddylid cymhwyso unrhyw gamau i 9 o'r Safonau oedd yn destun her ac y dylid cymhwyso amrywiad i 5 o'r Safonau oedd yn destun her. Cafodd yr Hysbysiad Cydymffurfio diwygiedig ei gyflwyno i Gyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf ar 9 Medi 2016.

Gweledigaeth

Mae Cyngor Rhondda Cynon Taf wedi ymrwymo i greu amgylchedd sy'n annog eu trigolion i ddefnyddio'r Gymraeg wrth gysylltu â'r Cyngor. Mae'r Cyngor hefyd yn cefnogi'i staff i ddefnyddio'r Gymraeg yn y gweithle. Yn ogystal â gweithio tuag at gydymffurfio'n llawn â gofynion Safonau'r Iaith Gymraeg, bydd y Cyngor yn gwneud ei orau glas i sicrhau ei fod yn darparu gwasanaethau yn unol â holl bolisïau a strategaethau allweddol Llywodraeth Cymru mewn perthynas â'r iaith Gymraeg.

Llywodraethu ac atebolrwydd

Yn 2014, sefydlodd y Cyngor Grŵp Llywio'r Cabinet ar faterion y Gymraeg yn is-bwyllgor o Gabinet y Cyngor. Grŵp traws-bleidiau yw hwn sy'n cynnwys cynrychiolwyr o'r gymuned. Mae'r Grŵp Llywio'r Cabinet ar faterion y Gymraeg yn goruchwyllo datblygiadau strategol, yn trafod adroddiadau gan adrannau perthnasol ar faterion sy'n ymwneud â'r Gymraeg, yn cyflwyno argymhellion i Gabinet y Cyngor ac yn monitro datblygiadau Cyngor cyfan. Mae cyfrifoldeb arno i asesu Cynllun Gweithredu Strategaeth Hyrwyddo'r Gymraeg, a monitro cynnydd y Cyngor wrth iddo geisio cydymffurfio â Safonau'r Gymraeg.

Yn ogystal â hynny, mae Gweithgor sy'n cynnwys Prif Swyddogion wedi cael ei sefydlu i sicrhau bod y newidiadau gweithredol gofynnol yn cael eu gwireddu, ynghyd â dull cydweithiol a fydd yn cynorthwyo gwasanaethau i fynd i'r afael ag unrhyw feysydd i'w gwella.

Dolenni cyswllt i Bolisiâu a Blaenoriaethau'r Cyngor

Mae ymrwymiadau'r Cyngor o dan Safonau'r Gymraeg yn rhan o ddogfennau cynllunio'r awdurdod gan gynnwys Cynllun Gwella 2015, Cynllun Cydraddoldeb Strategol y Cyngor, Cynllun Strategol y Gymraeg mewn Addysg a Chynllun Corfforaethol 2016-2020. Mae blaenoriaethau'r Cyngor hefyd yn cael eu llywio gan ddeddfwriaeth ddiweddar sy'n cynnwys Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015 a Deddf Gofal Cymdeithasol a Llesiant 2016, sy'n gosod dyletswydd ar y Cyngor i gryfhau'r Gymraeg. Mae'r Ddeddf gyntaf yn ei gwneud hi'n ofynnol i gyrff cyhoeddus weithio tuag at saith nod cenedlaethol. Un o'r rhain yw 'Cymru â diwylliant bywiog lle mae'r Gymraeg yn ffynnu'. Mae'r ail Ddeddf yn gofyn i sefydliadau gwasanaeth cyhoeddus ystyried y gwasanaethau gofal a chymorth maen nhw'n eu darparu ar gyfer siaradwyr Cymraeg.

Rhoi Adroddiad

Dyma'n hail flwyddyn lawn o roi Safonau'r Gymraeg ar waith yn unol â Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011. Oherwydd yr amrywiadau a gafodd eu cymhwyso i rai o'r Safonau gan Gomisiynydd y Gymraeg yn dilyn proses apelio, dyw diwrnod gosod rhai o'r Safonau ddim wedi dod i rym hyd yn hyn (Safonau perthnasol: 52, 58, 64) felly mae'r adroddiad yn cwmpasu'r Safonau roedd y Cyngor o dan ddyletswydd i gydymffurfio â nhw.

Caiff yr adroddiad ei gyflwyno ar 30 Mehefin, yn unol â Safonau 158, 164

(ynghyd ag Atodiad 1) ac yn nodi sut mae'r Cyngor wedi cydymffurfio â'r safonau atodol canlynol:

- Safonau Cyflenwi Gwasanaethau
- Safon Gweithredu
- Safon Llunio Polisïau

Mae'r adroddiad hefyd yn cyflwyno data ar y dangosyddion gofynnol, hynny yw:

- nifer y staff sy'n meddu ar sgiliau Cymraeg (Safon 151)
- nifer y staff a ddilynodd gyrsgiau hyfforddiant os oedd y cyrsiau hynny yn cael eu cynnig yn Gymraeg (Safon 128/152)
- canran y staff a gymerodd ran mewn unrhyw o'r cyrsiau uchod (Safonau 128/152)
- nifer y swyddi newydd a'r swyddi gwag a gafodd eu categorio fel swyddi sy'n gofyn (i) bod sgiliau yn y Gymraeg yn hanfodol; (ii) bod angen dysgu sgiliau yn y Gymraeg

unwaith y bydd rhywun yn cael ei benodi i'r swydd; (iii) bod sgiliau yn y Gymraeg yn ddymunol; neu (iv) nad oedd sgiliau yn y Gymraeg yn angenrheidiol

- nifer y cwynion a gafodd y Cyngor

Uned Gwasanaethau Cymraeg

Mae Cyngor Rhondda Cynon Taf yn cydnabod y dylid rhoi blaenoriaeth uchel i Safonau'r Gymraeg o ystyried y risgiau sydd ynghlwm o beidio â chydymffurfio â nhw a hefyd oherwydd ei ymrwymiad i greu amgylchedd sy'n annog ei drigolion i ddefnyddio'r Gymraeg wrth gysylltu â'r Cyngor ac i gefnogi staff i ddefnyddio'r Gymraeg yn y gweithle. Mae'n cydnabod bod angen cefnogaeth y Cyngor cyfan i allu cynnig a hyrwyddo Gwasanaethau Cymraeg o'r cyswllt cyntaf. Mae'r Cyngor yn buddsoddi mewn Uned Gwasanaethau Cymraeg gadarn sy'n cynnwys 14 (2017/2018) o weithwyr. Mae'r Uned yn gweithio i gefnogi holl wasanaethau'r Cyngor drwy wneud y canlynol:

- rhoi cyngor a chymorth i'r holl wasanaethau ynglŷn â'u dyletswyddau o dan y Safonau
- cyfieithu dogfennau ar gyfer y cyhoedd
- darparu tiwtor Cymraeg mewnol
- nodi meysydd methu â chydymffurfio posibl
- cofnodi cwynion cwsmeriaid
- adrodd ar ddatblygiadau i Grŵp Llywio'r Cabinet ar faterion y Gymraeg a Gweithgor y Gymraeg
- hwyluso pwyllgorau staff, e.e. Gweithgor y Gymraeg (Y Gweithgor)
- bod yn bresennol yn y Fforwm Iaith
- cydweithio â sefydliadau Cymraeg yn y gymuned fel sy'n briodol
- cynrychioli'r Cyngor mewn cyfarfodydd allanol a bod yn brif gyswllt â Chomisiynydd y Gymraeg ac Adrannau Llywodraeth Cymru perthnasol.

Yn sgil ymddeoliad Swyddog yr Iaith Gymraeg yn 16/17, cafodd y Cyngor y cyfle i newid strwythur yr Uned Gwasanaethau Cymraeg ac i ymateb mewn modd rhagweithiol i'r amgylchedd statudol newydd a'r math o waith y mae angen ei wneud i geisio cynorthwyo holl wasanaethau'r Cyngor i fodloni'r Safonau mewn modd mwy cost-effeithiol.

Cafodd swydd Swyddog Cydymffurfio a Monitro ei chreu i fonitro cyflawniad y gwasanaethau ar draws y Cyngor a sicrhau eu bod nhw'n cydymffurfio â'r Safonau hynny sy'n berthnasol iddyn nhw. Yn ogystal â hynny, mae'r swydd yma'n darparu cyngor ar arfer da a gofynion statudol.

Cafodd swydd Tiwtor y Gymraeg ran-amser ei chreu hefyd i drefnu a chyflwyno cyrsiau a sesiynau dysgu Cymraeg i holl weithwyr y Cyngor. Yn y gorffennol, bu'r Cyngor yn talu darparwyr allanol (e.e. Canolfan Cymraeg i Oedolion Prifysgol De Cymru) i gyflwyno sesiynau i staff mewnol ond doedd y rhain ddim yn llwyddiannus, hynny yw, doedd dim cynnydd yng ngallu ieithyddol y staff. Hyd yn hyn, mae'r tiwtor mewnol wedi dysgu 175 aelod o staff ar bob lefel. Rydyn ni'n rhagweld y bydd y ffigwr yma'n cynyddu'n sylweddol dros y blynyddoedd nesaf oherwydd, erbyn hyn, mae disgwyl i staff newydd eu penodi fynychu gwersi Cymraeg sylfaenol yn rhan o'r broses ymsefydlu.

Mae'r swyddi yma hefyd yn denu cyfleoedd masnacheiddio drwy ymestyn y ddarpariaeth i gyrrff eraill y mae'n ofynnol iddyn nhw gydymffurfio â'r Safonau. Mae'r cyfleoedd yn cynnwys y canlynol:

Ymgynghori

- Archwiliad byr o sefyllfa'r sefydliad mewn perthynas â'r Safonau.
- Hyfforddiant Codi Ymwybyddiaeth o'r safonau / Gwybodaeth sylfaenol - ar gyfer Aelodau Bwrdd, Rheolwyr neu Staff.
- Hyfforddiant Mwy na Geiriau / Cynnig Gweithredol - ar gyfer Aelodau Bwrdd, Rheolwyr neu Staff. Mae hyn yn ymwneud â'r sector gofal/iechyd.
- Paratoi pamffledi: Beth sydd wedi newid, Gosod y Safonau, Cyngor i Reolwyr, Rhwymedigaethau Partneriaid wedi'u comisiynu, Cynnal Cyfarfodydd Dwyieithog - Adnoddau Iaith Gwaith - Brandio Derbynfeydd, Cortynnau Gwddf, Posteri

Hyfforddiant Iaith Gymraeg

- Hyfforddiant Iaith Gymraeg Lefel 1 (iaith sylfaenol sy'n benodol i'r lleoliad)
- Hyfforddiant Magu Hyder (ar gyfer staff sy'n siarad Cymraeg eisoes)

Cymorth Parhaus

- Cymorth parhaus yn ôl yr angen drwy e-bost neu dros y ffôn neu
- Gyfres o gyfarfodydd ymgynghori lle gallwn ni roi cyngor wyneb yn wyneb gyda Rheolwyr / Arweinwyr Gwasanaethau ac ati.

Fe barhaon ni i baratoi a dosbarthu dogfennau cyfarwyddyd yn ystod 2017-18, er enghraifft:

Hwyluso Cyfarfodydd Dwyieithog

Roedd rhai pryderon wedi bod ymhlith y staff a'r Aelodau Etholedig mewn perthynas â darparu gwasanaeth cyfieithu ar y pryd mewn cyfarfodydd, yn bennaf oherwydd bod y ddarpariaeth yn

un newydd ac oherwydd y cymhlethdodau sydd ynghlwm wrth ddarparu ar gyfer dwy iaith mewn cyfarfodydd. Bydd y canllawiau yma sydd wedi'u paratoi ar gyfer pawb sy'n ymwneud â hwyluso cyfarfodydd dwyieithog yn helpu i leihau rhai o'r pryderon hynny.

Partneriaid wedi'u comisiynu

Cafodd y canllaw ei baratoi i esbonio'r hyn mae Safonau'r Iaith Gymraeg yn ei olygu i bartneriaid sydd wedi'u comisiynu a sut y mae disgwyl i'r partneriaid yma gydymffurfio â Safonau penodol sy'n berthnasol iddyn nhw.

Cynllun Gweithredu

Yn unol â Safonau 157, 159, 163, 165, 171 mae'r Uned hefyd wedi datblygu cynllun gweithredu cynhwysfawr sy'n amlinellu sut mae'r Cyngor yn bwriadu cydymffurfio â'r Safonau y mae ganddo ddyletswydd i gydymffurfio â nhw (Atodiad 2)

Gan gryfhau'r berthynas rhwng yr Uned Gwasanaethau Gymraeg a meysydd gwasanaeth eraill y Cyngor, cytunwyd y byddai pob maes gwasanaeth yn parhau i adrodd am ddatblygiadau perthnasol yn eu Hadroddiadau Hunanwerthuso Blynyddol oherwydd pwysigrwydd y Safonau. Mae'r manylion sydd wedi'u nodi gan bob gwasanaeth i'w gweld yn Atodiad 1, yn unol â Safonau 158, 164 a 170.

Ymwelodd Gwenith Price, sef y Cyfarwyddwr Cydymffurfio a Gorfodi, â'r Cyngor ym mis Rhagfyr 2017 ar ran Comisiynydd y Gymraeg. Canolbwyntiodd y drafodaeth ar nifer o faterion, gan gynnwys ein cyflawniad o dan archwiliad Comisiynydd y Gymraeg yn rhan o'r Adroddiad Sicrwydd 2016-17, 'Hawliau'n Gwreiddio'; ein cyflawniad fel sy'n cael ei adlewyrchu yn Adroddiad Monitro Blynyddol 2016/17 a'n Strategaeth a'n Cynllun Gweithredu ar gyfer hyrwyddo'r iaith Gymraeg. Cafodd ymweliadau eraill eu cynnal er mwyn iddyn nhw gael rhagor o fanylion ac fel y gallan nhw helpu a llywio sefydliadau eraill sy'n ceisio cydymffurfio â'r Safonau.

Bu newid yn 2017/18, sef newid lleoliad yr uned. Yn flaenorol, roedd yr uned wedi bod yn rhan o'r Gwasanaeth Addysg a Dysgu Gydol Oes. Erbyn hyn, mae swyddfa'r uned ym Mhencadlys y Cyngor yng Nghwm Clydach. Roedd hyn yn adlewyrchu statws newydd yr iaith Gymraeg a'r angen i staff yr uned weithio'n agos gyda'r Gwasanaethau Llywodraethol a Swyddfa'r Cabinet yn ddyddiol a'r angen i ddarparu gwasanaethau cyfieithu ar y pryd yng nghyfarfodydd y Cyngor.

CWYNION: SAFON 158(2) 164(2) 170(2)(d)

Daeth y cwynion canlynol i law yn ystod 2016/17:

Dyddiad y gŵyn	Natur	Drwy	Deilliant/Ymateb
Gorffennaf 2016	Gwasanaethau Hamdden: Honiad o fethu â chydymffurfio â Safonau'r Gymraeg	Comisiynydd y Gymraeg (CSG130)	<p>Cymeradwyodd y Comisiynydd Gynllun Gweithredu'r Cyngor i wella darpariaeth Gwersi Nofio Cyfrwng Cymraeg ar draws ein bwrdeistref sirol ar 24 Tachwedd 2017. Ar hyn o bryd, mae'r Cyngor yn gweithio trwy'r cynllun gweithredu.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Diweddarau'r wefan Hamdden am Oes fel ei bod hi'n cynnwys tudalen bwrpasol ar gyfer gwersi nofio drwy gyfrwng y Gymraeg a fydd yn cael eu darparu drwy bartneriaeth gydag Urdd Gobaith Cymru. - Cynnal gwersi arbrofol yn ardal Cwm Cynon y Fwrdeistref Sirol. - Sicrhau cysondeb mewn perthynas â'r ddarpariaeth Hamdden am Oes - Cael mynediad trwy Aelodaeth Hamdden am Oes - Ystyried y posibilrwydd o symud y ddarpariaeth o Ysgol Bryncelynnog i Ganolfan Hamdden Llantrisant - yr un cyfleusterau ar gyfer siaradwyr Cymraeg.

Rhagfyr 2016	Gwasanaeth pensiwn: Honiad o fethu â chydymffurfio â Safonau'r Gymraeg	Comisiynydd y Gymraeg (CSG174)	<p>Derbyniodd y Cyngor ei Hysbysiad o'r Penderfyniad Terfynol gan y Comisiynydd ar 16 Hydref 2017 yn cadarnhau bod y Cyngor wedi methu â chydymffurfio â safonau mewn perthynas ag ymatebion e-bost awtomatig. Mae'r Cyngor wedi cydymffurfio â'r camau gofynnol fel a ganlyn: Safon 1 - Gofyniad i gymryd camau yn unol ag adran 77(3)(b) o Fesur yr Iaith Gymraeg</p> <p>☐ Rhaid i'r Cyngor barhau i sicrhau bod negeseuon e-bost sy'n cael eu hanfon yn awtomatig i gydnabod ymholiadau o gyfrif pensiynau@rhondda-cynon-taf.co.uk yn cael eu hanfon yn ddwyieithog.</p> <p>Amserlen: Cyn pen 28 diwrnod o gyhoeddi penderfyniad terfynol y Comisiynydd</p>
Mehefin 2017	Canolfan Alwadau a Gwasanaethau Adnoddau Dynol: Honiad o fethu â chydymffurfio â Safonau'r Gymraeg	Comisiynydd y Gymraeg (CSG215)	<p>Derbyniodd y Cyngor ei Hysbysiad o'r Penderfyniad Terfynol gan y Comisiynydd ar 11 Ionawr 2018 a oedd yn cadarnhau bod y Cyngor wedi methu â chydymffurfio â'r safonau sy'n ymwneud â gwasanaethau ffôn oherwydd gwall dynol. Mae'r Cyngor wedi cydymffurfio â'r camau gofynnol fel a ganlyn:</p> <p>Safon 11 - Gofyniad i gymryd camau yn unol ag adran 79(1)(b)(ii) o Fesur</p>

			<p>y Gymraeg</p> <ul style="list-style-type: none"> □ Rhaid i Gyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf gymryd camau i sicrhau bod gwasanaeth Cymraeg ar gael wrth ddelio â galwadau ffôn, os dyna ddymuniad y galwr, yn unol â Safon 11. □ Rhaid i Gyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf gymryd camau i sicrhau bod modd parhau i ddelio â galwadau ffôn yn Gymraeg ar ôl eu trosglwyddo, os dyna ddymuniad y galwr, yn unol â Safon 11. <p>Amserlen: Cyn pen 28 diwrnod o gyhoeddi penderfyniad terfynol y Comisiynydd</p>
Hydref 2017	Gwasanaeth Pensiynau Honiad o fethu â chydymffurfio â Safonau'r Gymraeg	Comisiynydd y Gymraeg (CSG270)	<p>Derbyniodd y Cyngor ei Hysbysiad o'r Penderfyniad Arfaethedig gan y Comisiynydd ar 13/03/2018, a gadarnhaodd i'r Cyngor fethu â chydymffurfio â'r safonau mewn perthynas â gohebiaeth a gafodd ei hanfon at sawl derbynnydd. Fydd y Cyngor ddim yn herio'r adroddiad arfaethedig ond yn hytrach, yn ceisio newid yr amserlen sy'n berthnasol i'r cam gofynnol o'r hysbysiad o'r penderfyniad arfaethedig, fel a ganlyn:</p> <p>Safon 4 - Gofyniad i gymryd camau yn unol ag adran 77(3)(b) o Fesur y Gymraeg.</p> <p>Rhaid i Gyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf adolygu pob</p>

			<p>llythyr safonol mae'n ei anfon at sawl unigolyn er mwyn sicrhau bod fersiwn Cymraeg ar gael.</p> <p>Rhaid i'r Cyngor sicrhau bod unrhyw ohebiaeth sy'n cael ei hanfon at sawl unigolyn yn cael ei hanfon yn Gymraeg ar yr un pryd ag unrhyw fersiwn Saesneg.</p> <p>Amserlen: Cyn pen 90 diwrnod o gyhoeddi penderfyniad terfynol y Comisiynydd.</p>
Awst 2017	<p>Gwasanaethau Etholiadol: Honiad o ddefnydd anghywir o'r gair 'Cymraeg' i ddisgrifio cenedligrwydd yn hytrach na'r gair 'Cymreig'.</p>	Aelod o'r cyhoedd	<p>Mae Gwasanaeth Etholiadau'r Cyngor wedi gofyn am ddiweddariad i'r system er mwyn datrys y mater.</p>
Awst 2017	<p>Gwasanaeth Pensiynau: Testun Cymraeg anghywir mewn e-bost oddi wrth y Gwasanaeth Pensiynau.</p>	Aelod o'r cyhoedd	<p>Ers hynny mae Gwasanaeth Pensiynau'r Cyngor wedi defnyddio'r Gwasanaethau'r Gymraeg i gyfieithu'r holl ddeunydd ar gyfer y cyhoedd, gan gynnwys pob darn o 'destun safonol' sy'n cael ei ddefnyddio mewn gohebiaeth.</p>
Awst 2017	<p>Gwasanaethau Gwastraff: Roedd arwyddion casglu sbwriel dros dro yng Nghwm Clydach yn uniaith Saesneg.</p>	Aelod o'r cyhoedd	<p>Cynhaliodd Adran Priffyrdd y Cyngor adolygiad o'u holl arwyddion a sicrhau bod unrhyw hen arwyddion uniaith Saesneg yn cael eu tynnu o'r stoc.</p>
Awst 2017	Gwasanaethau	Aelod o'r	Diweddarodd y Gwasanaethau

	Hamdden: Cyfieithiad anghywir ar y wefan gorfforaethol.	cyhoedd.	Hamdden eu gwefan i gynnwys y fersiwn Cymraeg cywir.
Medi 2017	Adran y Priffyrdd: Honiad bod arwydd ffordd wedi'i osod gyda'r testun Saesneg yn gyntaf.	Aelod o'r cyhoedd	Cynhaliodd y Cyngor adolygiad o'r ardal dan sylw ond doedd yr un arwydd yn torri'r safonau. Cysylltodd y Cyngor â'r cwsmer eto er mwyn canfod yr union leoliad. Dim ymateb gan y cwsmer.
Hydref 2017	Gwasanaethau Gwastraff: Neges e-bost yn Saesneg mewn ymateb i neges e- bost yn Gymraeg.	Cynghorydd Bwrdeistref Sirol	Cafodd holl staff y Cyngor ac Aelodau o'r Cyngor eu hatgoffa fod angen ymateb yn yr iaith sy'n well gan y derbynnydd (neu'r iaith sydd wedi'i defnyddio gan y derbynnydd).
Tachwedd 2017	Adran Cynllunio Neges e-bost uniaith Saesneg.	Cynghorydd Bwrdeistref Sirol	Mae'r Cyngor wedi cyfieithu templed e-bost ar gyfer pob dosbarthiad yn y dyfodol.
Mawrth 2018	Carfan Parcio: Cynnwys y wefan ddim ar gael yn Gymraeg.	Aelod o'r cyhoedd	Diweddarodd Carfan y We, ar y cyd â'r Garfan Parcio, gynnwys y wefan i sicrhau bod yr holl ddolenni cyswllt a gwybodaeth ar gael yn Gymraeg a Saesneg.

SGILIAU CYMRAEG Y STAFF: SAFON 170(2)(a)

Mae'r rhan yma'n nodi'n fras nifer y gweithwyr/deiliaid swyddi oedd â sgiliau Cymraeg ar ddiwedd 2016 - 2017 (Ebrill 2017). Mae'r ffigurau yma'n seiliedig ar y cofnodion sy'n cael eu cadw yn unol â Safon 151, yn seiliedig ar ofynion Safon 127.

Staff*	Math o staff	Dim sgiliau**	%	Rhugl	%
7061	Staff sydd ddim yn gweithio mewn ysgolion	4730	66.99 %	402	5.69% (3.68% yn 17/18 yn seiliedig ar 6,421 o staff)

*Dydy'r nifer yma ddim yn cynrychioli nifer y gweithwyr - mae'n cynnwys cyflogaeth luosog, hynny yw, mae un gweithiwr wedi'i gyfrif ar gyfer pob swydd sydd gydag ef. Mae'n cynnwys gweithwyr achlysurol hefyd.

**Mae ffigwr hefyd yn cynnwys staff sydd heb ymateb i'r holiadur eto.

Staff*	Math o staff	Dim sgiliau**	%	Cymraeg Lefel 1	%
7061	Staff sydd ddim yn gweithio mewn ysgolion	4730	66.99 %	1562	22.12%

*Dydy'r nifer yma ddim yn cynrychioli nifer y gweithwyr - mae'n cynnwys cyflogaeth luosog, hynny yw, mae un gweithiwr wedi'i gyfrif ar gyfer pob swydd sydd gydag ef. Mae'n cynnwys gweithwyr achlysurol hefyd.

HYFFORDDIANT AR GYFER STAFF: SAFON 170 (2) b+c

Does dim newid wedi bod ers y sefyllfa yn 2016-17 o ran hyfforddiant ar gyfer Recriwtio a Hysbysebu, Rheoli Cyflawniad, Gweithdrefnau Cwyno a Disgyblu, Ymsefydlu, Delio â'r Cyhoedd ac Iechyd a Diogelwch, yn seiliedig ar y cofnodion a gafodd eu cadw yn unol â Safon 152 sy'n seiliedig ar ofynion Safon 128.

LLENWI SWYDDI GWAG: SAFON 170 (ch)

Rhwng 2016 a 2107, cafodd y swyddi canlynol eu hysbysebu, a chafodd ei nodi bod angen sgiliau Cymraeg ar eu cyfer. Mae'r ffigyrau yn cael eu cadw yn unol â Safon 154 yn seiliedig ar ofynion Safon 136. Ers Medi 2017, mae'n hanfodol bod pob swydd newydd yn gofyn am Gymraeg Lefel 1 (Cymraeg sylfaenol) gydag opsiynau i reolwyr recriwtio ar lefel 2 i lefel 5 gan ddibynnu ar y swydd.

Sgiliau Cymraeg	Gofynnol	11
Sgiliau Cymraeg	Ddim yn ofynnol	34
Sgiliau Cymraeg	Dymunol	236
Sgiliau Cymraeg	Hanfodol	7

Rhagor o wybodaeth:

Uned Gwasanaethau Cymraeg

Cyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf

Pafiliwn A

Cwm Clydach

Tonypandy

Rhondda Cynon Taf

CF40 2XX

Ffôn: 01443 570001

Atodiad 1

Sut mae'r Cyngor wedi cydymffurfio

Mae'r canlynol yn nodi sut mae'r Cyngor wedi cydymffurfio â'r Safonau perthnasol yn ystod 16/17 yn seiliedig ar Hunanarfarniadau'r Gwasanaethau unigol

Cymunedau a Ffyniant

Mae cynnydd da wedi'i wneud o ran gwella'r ddarpariaeth Gymraeg ar draws y Rhaglenni Trechu Tlodi. Mae'r rhain yn cynnwys y canlynol:

- Mae staff Cymunedau a Ffyniant yn parhau i fynychu gweithgor, ac i gyfrannu'n weithredol tuag ato. Cafodd y gweithgor yma ei sefydlu i sicrhau bod y Safonau yn cael eu gweithredu mewn modd effeithiol ar draws y rhaglenni amrywiol. Mae'r gweithgor wedi paratoi cynllun gweithredu, ac mae dau Swyddog Graddedig a fynychodd y gweithgor wedi paratoi adroddiad manwl ar gyfer uwch reolwyr ar y cynnydd sydd wedi'i wneud.
  - Yn ddiweddar, mae'r gweithgor wedi paratoi llyfryn, sef 'Cymraeg: Beth sydd wedi newid?' er mwyn mynd ati yn rhagweithiol i gefnogi partneriaid sector gwirfoddol a rhai sydd wedi'u comisiynu, gan roi canllaw cynhwysfawr a chllir iddyn nhw o ran y Safonau sydd eisiau iddyn nhw lynu atyn nhw pan fyddan nhw'n darparu gwasanaethau ar ran y Gwasanaeth Cymunedau a Ffyniant.
  - Yn dilyn yr archwiliad o siaradwyr Cymraeg a dysgwyr a gafodd ei gynnal y llynedd, mae dosbarthiadau Cymraeg yn y Gweithle wedi cael eu darparu ar gyfer y staff.
  - Cafodd Menter Iaith RhCT ei chomisiynu i ddarparu hyfforddiant ymwybyddiaeth ar gyfer partneriaid sector gwirfoddol wedi'u comisiynu.
  - Mae ffurflen dewis iaith ddwyieithog wedi cael ei pharatoi er mwyn pennu iaith o ddewis cyfranogwyr.
  - Yn unol â thelerau ac amodau eu contractau, mae'n ofynnol i ddarparwyr gwasanaethau Camddefnyddio Sylweddau gydymffurfio â'r Safonau newydd. Mae modd i bob asiantaeth Camddefnyddio Sylweddau ddarparu gwasanaethau drwy gyfrwng y Gymraeg.
- Mae'r Garfan Comisiynu hefyd wedi cynnal cyfarfodydd gyda'r Uned Gwasanaethau Cymraeg a chydweithwyr Caffael i sicrhau y bydd pob tendr a chontract ar draws y gwasanaeth yn cydymffurfio'n llawn â'r gofynion newydd yn y dyfodol, a bod y darparwyr yn gwbl effro i'w cyfrifoldebau mewn perthynas â'r Safonau.

Gwasanaeth Tai Cymunedol

Yn y gwasanaeth yma, mae 5 o siaradwyr Cymraeg rhugl. Mae dau aelod o staff yn dysgu Cymraeg hefyd. Maen nhw wedi cael amser allan o'r swyddfa i fynd i ddsbarthiadau Cymraeg ac mae'r gwasanaeth wedi ariannu hynny.

Rydyn ni wedi sicrhau bod pob aelod o staff yn gyfarwydd â gofynion Safonau'r Gymraeg mewn cyfarfodydd carfan ac maen nhw wedi cael eu cyfeirio at yr hyfforddiant sydd ar gael drwy'r fewnrwyd. Mae Arweinwyr Carfan wedi cael eu cyfarwyddo i sicrhau bod gwybodaeth sy'n ymwneud â'r gwasanaethau yn cael eu cyfieithu. Serch hynny, mae hon yn dasg barhaus a fydd yn cymryd tipyn o amser i'w chwblhau oherwydd nifer y dogfennau ac argaeledd y gwasanaethau cyfieithu. Lle mae swyddogion yn hyderus i gyfieithu dogfennau eu hunain, mae hyn yn cael ei wneud o fewn y gwasanaeth.

Ar hyn o bryd, rydyn ni wrthi'n ceisio dod o hyd i ffordd o ddarparu'r wefan Homefinder (ynghyd â ffurflen gais) yn Gymraeg. Rydyn ni'n ymgymryd â'r prosiect yma ar y cyd â'r Uned Gwasanaethau Cymraeg a TGCh.

Mae'r holl staff yn ateb y ffôn yn Gymraeg ac yn siarad Cymraeg yn aml yn y swyddfa ac mae hynny'n cael ei annog. Mae trefniadau cadarnhaol wedi cael eu datblygu yn Uned Gwasanaethau Cymraeg y Cyngor o ran cyfieithu dogfennau a chefnogi prosiectau mwy cymhleth megis cyfieithu gwefan Homefinder y Cyngor a meddalwedd.

Hamdden, Parciau a Phrofedigaethau

Gwasanaethau Hamdden

Mae holl wybodaeth gyhoeddusrwydd y canolfannau hamdden, boed ar-lein, ar Facebook neu'r wybodaeth sy'n cael ei harddangos, yn ddwyieithog, yn unol â'r safonau cyfredol.

Mae arwyddion y Canolfannau Hamdden yn cael eu diweddarau ar hyn o bryd, un safle ar y tro, i sicrhau eu bod nhw'n bodloni'r safonau cyfredol.

Mae dogfennau tendro ar gyfer unrhyw offer a/neu wasanaeth yn cynnwys adran lawn sy'n ymwneud â'r Gymraeg.

Mae gan yr Ap Hamdden am Oes presennol fersiwn Cymraeg cyfatebol.

Derbyniodd pob Awdurdod Lleol yng Nghymru hysbysiad o beidio â chydymffurfio mewn perthynas â gwersi nofio.

Parciau a Chefn Gwlad

Mae holl wybodaeth gyhoedduswydd y parciau, cefn gwlad ac ardaloedd chwarae yn ddwyieithog ac yn dilyn y safonau cyfredol.

Gwasanaethau Profedigaethau

Mae pob aelod o staff rheng flaen wedi ymgymryd â hyfforddiant Cymraeg sylfaenol.

Mae'n ofynnol i staff newydd ymgymryd â hyfforddiant Cymraeg.

Mae ceisiadau ar gyfer darparu gwasanaethau yn Gymraeg yn cael eu cofnodi a'u darparu.

Gwasanaethau Cofrestru

Mae pob aelod o staff rheng flaen wedi ymgymryd â hyfforddiant Cymraeg sylfaenol ac mae'n ofynnol i staff newydd ymgymryd â hyfforddiant Cymraeg. Mae'r gwasanaeth yn cynnig cynnal seremonïau priodas a sifil yn Gymraeg hefyd.

Yn dilyn colli aelod o staff rhugl yng Nghymru, bydd recriwtio'n canolbwyntio ar benodi aelod staff arall sy'n rhugl yn 2018/19.

Mae'r gwasanaeth yn cynnwys y Gymraeg ym mhob ystyriaeth, ac mae'r system ffôn wedi'i diweddarau ar gyfer cyhoeddiadau dwyieithog.

Atyniadau i Ymwelwyr a'r Gwasanaeth Treftadaeth

Mae'r holl wybodaeth farchnata a chyhoedduswydd ymhob un o'r atyniadau i ymwelwyr (gan gynnwys deunydd sydd wedi'i argraffu, arwyddion, cyfryngau cymdeithasol a gwybodaeth sy'n cael ei harddangos) yn cael eu paratoi yn ddwyieithog, yn unol â'r safonau cyfredol.

Mae dogfennau tendro ar gyfer unrhyw offer a/neu wasanaeth yn cynnwys adran lawn sy'n ymwneud â'r Gymraeg.

Mae gwefannau Lido Ponty a Thaith Pyllau Glo Cymru yn ddwyieithog, ac yn ogystal â hynny, mae gwefan Cwm Dâr wedi cael ei hail greu'n ddwyieithog.

Mae pob aelod parhaol o staff wedi ymgymryd â hyfforddiant Cymraeg.

Gwasanaethau Cymdeithasol

Mae pob aelod o staff yn gwybod am y gofynion o ran yr iaith Gymraeg a sut bydd hyn yn effeithio ar ei faes gwasanaeth. Mae gwasanaethau rheng flaen sy'n ymdrin yn uniongyrchol â defnyddwyr gwasanaeth yn cynnig cyfathrebu yn Gymraeg ac mae trefniadau wedi cael eu gwneud gyda siaradwyr Cymraeg sy'n rhan o'r gwasanaeth i ymdrin ag ymholiadau o'r fath yn ôl yr angen. Mae defnyddwyr gwasanaeth sydd yn dewis cyfathrebu yn Gymraeg yn cael eu nodi yn system SWIFT.

Mae staff yn cael eu hannog a'u cefnogi i ymgymryd â hyfforddiant fydd yn eu galluogi i ddysgu Cymraeg. Mae gwybodaeth berthnasol wedi cael ei rhoi i reolwyr mewn cyfarfodydd ac maen nhw wedi ymgymryd â modiwlau e-ddysgu mewn perthynas â mesurau'r Gymraeg. Mae gwybodaeth berthnasol ac unrhyw ddiweddariadau wedi cael eu rhoi i'r staff mewn cyfarfodydd carfan.

- Mae gwefan Bwrdd Diogelu Plant Cwm Taf a gwefan Plant sy'n Derbyn Gofal yn ddwyieithog.
- Gohebiaeth am Blant sy'n Derbyn Gofal ac Amddiffyn Plant ar gyfer y cyhoedd yn ddwyieithog.
- Mae'r holl gyhoeddiadau yn ddwyieithog.

Mae pob cyhoeddiad, gan gynnwys rhaglenni hyfforddiant, yn ddwyieithog.

Mae Cymraeg lefel sylfaenol yn cael ei chyflwyno drwy raglen ymsefydlu generig gofal cymdeithasol ac mae'r Cynnig Gweithredol yn edefyn euraidd drwy'r rhaglen 5 diwrnod.

Mae cynlluniau ar waith i hwyluso nifer o gyrsgiau Cymraeg ond mae'r galw am yr hyfforddiant yma'n isel ar draws y sector ar hyn o bryd. Mae gwaith yn cael ei wneud gydag uwch reolwyr a darparwyr i godi ymwybyddiaeth o'r cyrsiau a'r gofynion o fewn safonau'r Gymraeg

Mae'r garfan yn parhau i gynnig hyfforddiant trwy gyfrwng y Gymraeg lle bo gofyn amdano - mae hyfforddiant diogelu dwyieithog i Aelodau yn enghraifft o hyn.

Carfan Prynu a Chomisiynu (Oedolion)

- Mae'r fframwaith monitro contractau yn cadw gwylidwraeth gyson ar bob darparwr i sicrhau eu bod nhw'n cydymffurfio â Mesur y Gymraeg / Safonau'r Gymraeg.
- Mae gwersi Cymraeg yn cael eu cynnig i bob gweithiwr, ac mae hyn yn cael ei hysbysebu trwy gylchlythyrau e-bost.

Gwasanaeth Gwella Gwasanaethau a Hawliau Lles

Mae gwasanaethau rheng flaen sy'n ymdrin yn uniongyrchol â defnyddwyr gwasanaeth yn cynnig cyfathrebu yn Gymraeg a lle mae'n well gan ddefnyddwyr gwasanaeth ddefnyddio'r Gymraeg, mae hyn yn cael ei nodi ar system SWIFT (Mae WCCIS sef System Wybodaeth Gofal Cymunedol Cymru yn cael ei datblygu i adlewyrchu'r gofynion iaith Gymraeg sy'n cael eu nodi yn system SWIFT ar hyn o bryd).

Mae ein holl ddeunydd ar gyfer y cyhoedd sy'n ymwneud â chwynion ar gael yn Gymraeg ac mae'r staff yn cynnig cyfathrebu yn Gymraeg o'r cychwyn cyntaf. Mae modd cynnal achosion drwy gyfrwng y Gymraeg lle bo angen.

Iechyd yr Amgylchedd, Safonau Masnach a Diogelwch y Gymuned

- Mae'r holl daflenni gwybodaeth / hysbysebion sy'n cael eu paratoi gan yr adran, i gyd yn ddwyieithog erbyn hyn.
- Mae'r holl gyhoeddiadau a chanllawiau sy'n cael eu hanfon i fusnesau yn ddwyieithog.
- Mae archwiliadau dwyieithog wedi cael eu cynnal mewn adeiladau yn yr awdurdod. Mae disgwyl i siaradwr Cymraeg ymgymryd â hyfforddiant Blaen Archwilydd Bwyd ym mis Tachwedd, ac ar ôl hynny, bydd modd cynnal archwiliad o'r adeilad drwy gyfrwng y Gymraeg.
- Mae'r Pennaeth Gwasanaeth, nifer o staff sydd â chymwysterau proffesiynol a staff cymorth, yn siaradwyr Cymraeg rhugl ac maen nhw'n gallu defnyddio'r Gymraeg wrth eu gwaith.

Gofal i Gwsmeriaid

Mae'r swyddfa flaen sengl gydgysylltiedig yn ei gwneud hi'n haws i'r sefydliad fodloni safonau'r iaith Gymraeg trwy gynnig cyfartal o'r cychwyn cyntaf drwy ddefnyddio prosesau awtomataidd neu ymgynghorwyr.

Mae'r holl sianeli yn cynnig gwasanaeth Cymraeg a Saesneg cyfartal o'r cychwyn cyntaf.

- Mae yna wefan ddwyieithog sydd â rhagdudalen - mae'r wefan yn gwbl ddwyieithog ar gyfer gwybodaeth a thrafodion.
- Mae rhifau ffôn cyhoeddedig y ganolfan alwadau yn cynnig gwasanaeth yn Gymraeg o wasgu rhif 1.
- Mae apwyntiadau iBobUn yn cael eu cynnig a'u cynnal yn Gymraeg.
- Cafodd un gŵyn gan y Comisiynydd ei hymchwilio ond roedd hi'n ymwneud â chamgymeriad gan ymgynghorydd - roedd modd i'r Cyngor ddangos tystiolaeth o'i gydymffurfiaeth gyffredinol â'r safon.

- Nododd Carfan y We amrywiaeth o brosesau ar-lein cyn i'r safon ddod i rym a chafodd pob un ei chyfieithu.
- Mae'r Safonau Iaith yn enghraifft o sut y gall proses gyfuno gefnogi'n well na, er enghraifft, dderbynfeydd/switsfyrddau di-drefn ac ati.
- Mae'r Gwasanaeth yn cymryd rhan yng Ngweithgor y Swyddogion.

Gofal y Strydoedd a Gwastraff

Mae'r gwasanaeth yn adolygu ac yn gweithio tuag at gydymffurfio'n llawn â'r Safonau Iaith o ran dogfennau polisi, gohebiaeth a chyswllt wyneb yn wyneb â'r cyhoedd.

Mae llythyrau, taflenni a phosteri safonol yn cael eu paratoi yn Gymraeg a Saesneg. Rydyn ni hefyd yn sicrhau bod unrhyw wybodaeth sy'n ymddangos ar ein gwefan yn ddwyieithog ac ers y cyfarfod diwethaf, rydyn ni wedi edrych ar ein tudalennau gwe i sicrhau bod gwybodaeth ddwyieithog yn cael ei rhoi.

Hyd yma, dydyn ni ddim wedi cael unrhyw gwynion gan y Comisiynydd a dim ond 2 ymholiad unigol rydyn ni wedi gorfod delio â nhw drwy gyfrwng y Gymraeg ers yr asesiad diwethaf. Cynorthwyodd cydweithwyr o'r gwasanaeth Gofal i Gwsmeriaid ni yn ystod y broses yma.

Rydyn ni'n hysbysu staff newydd o'n gofynion gwasanaeth o dan Fesur yr Iaith Gymraeg yn ystod y cyfnod ymsefydlu. Ers yr asesiad diwethaf, rydyn ni wedi parhau i adnabod ac annog staff sy'n awyddus i gael hyfforddiant gloywi neu sydd am ddechrau cwrs Gymraeg llafar i ddechreuwr. Rydyn ni wedi diweddarau ein ffeiliau hyfforddiant gan nodi pa aelodau o staff yn y gwasanaeth sy'n rhugl ac yn rhannol rugl wrth sgwrsio yn Gymraeg.

Mae'r gwasanaeth yn ymdrechu i ddarparu cyfleoedd hyfforddiant ac yn sicrhau bod pob aelod o staff wedi'i hyfforddi'n briodol ac yn gyfarwydd â pholisïau'r Cyngor. Er mwyn sicrhau parhad o ran darparu gwasanaethau, mae dulliau amgen o gyflwyno hyfforddiant a chodi ymwybyddiaeth yn cael eu hystyried, er enghraifft, hyfforddiant bore bach ar gyfer gweithredwyr gwastraff a glanhau mewn depos.

Trafnidiaeth

Mae'r Gwasanaeth Trafnidiaeth wedi ehangu'r gwasanaethau mae'n eu cynnig drwy gyfrwng y Gymraeg ac yn cydymffurfio â gofynion y Safonau Iaith newydd. Rydyn ni wedi gwneud pob ymdrech i sicrhau nad yw'r iaith Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg wrth

ddarparu gwasanaethau. Mae tri aelod o staff yn y gwasanaeth â meistrolaeth resymol ar y Gymraeg, ar lafar ac yn ysgrifenedig, ac mae un arall yn dysgu'r iaith.

Rydyn ni'n gwahodd rhieni i gyfathrebu â'r Gwasanaeth yn Gymraeg yn rhan o'r broses derbyn ac rydyn ni'n cadw cofnodion. Cafodd y gwasanaeth ei ganmol yn Gymraeg drwy Wasanaeth Adborth y Cyngor ynglŷn â'r ffordd y deliodd y Gwasanaeth â sefyllfa lle roedd rhiant yn hwyr yn cwrdd â'i blentyn o'r bws ysgol. Mae dogfennau polisi wastad wedi cael eu darparu yn ddwyieithog. Mae amserlenni bws ochr y ffordd yn ddwyieithog, ynghyd â'r holl ddeunydd sy'n hyrwyddo gweithgareddau'r gwasanaeth ar wefan y Cyngor. Serch hynny, yn wahanol i 2016 pan ymatebon ni i 6 chais am wybodaeth yn Gymraeg, yn ystod 2017, dydy'r gwasanaeth ddim wedi cael unrhyw ohebiaeth neu alwadau ffôn gan gwsmeriaid a oedd yn dymuno gohebu yn Gymraeg. Er hynny, dydyn ni ddim wedi cael unrhyw gwynion ynglŷn â defnydd y gwasanaeth o'r iaith Gymraeg.

Gwasanaethau'r Celfyddydau

Mae pamffled ein theatrau erbyn hyn yn ddwyieithog ac mae ein gwefan ddwyieithog ar gael hefyd. Mae ein holl ddeunydd marchnata yn cydymffurfio â Safonau'r Gymraeg.

Mae'r gwasanaeth wedi paratoi ei Gynllun Iaith Gymraeg ei hun sy'n cydnabod mai ym Mhontypridd y mae'r rhan fwyaf o'r siaradwyr Cymraeg ond bod yr iaith yn tyfu yn ardaloedd Aberdâr a Threorci. Rydyn ni'n parhau i weithio gyda Garth Olwg ar raglenni Cymraeg a byddwn ni'n llwyfannu fersiwn Cymraeg wedi'i gynhyrchu ar y cyd o 'Miss Julie' yn y Colisëwm yn rhan o'r rhaglen 80 oed yn ystod 2018/19. Bydd y cynhyrchiad yma'n mynd ar daith o gwmpas Cymru.

Rydyn ni'n parhau i gefnogi Canolfan Dysgu Gydol Oes Garth Olwg gyda'i raglen o ddigwyddiadau Cymraeg proffesiynol ac rydyn ni'n ystyried datblygu rhaglen iaith Gymraeg yn y theatrau.

Mae'r staff hynny o fewn y gwasanaeth sy'n dysgu Cymraeg wedi parhau i wneud hynny, ac mae rhagor o aelodau o staff wedi ymrwmo i ddysgu Cymraeg yn ystod blwyddyn academaidd 2017/18.

Adnoddau Dynol

Mae'r Uned Gwasanaethau Iaith Gymraeg wedi archwilio Adnoddau Dynol yn ddiweddar ac mae cynllun gweithredu wedi'i ddatblygu i sicrhau cydymffurfio â'r Safonau.

Mae holl bolisiâu Iechyd a Diogelwch wedi cael eu hanfon i'r Uned Gwasanaethau Iaith Gymraeg i gael eu cyfieithu.

Rydyn ni wedi adolygu pob polisi Adnoddau Dynol gan dalu sylw at yr iaith Gymraeg a'r Safonau sy'n ymwneud â derbyn llythyrau a nodiadau a chynnal prosesau drwy gyfrwng y Gymraeg.

Rydyn ni'n parhau i adolygu a diweddarau gwybodaeth ynglŷn â gallu pob aelod o staff o ran y Gymraeg ac rydyn ni wedi datblygu modd i gofnodi hyn ar ffeiliau personol. Rydyn ni wedi cwblhau'r archwiliad sgiliau Iaith Gymraeg ar gyfer staff Gwasanaethau Cyflogaeth ac mae 6 aelod o staff wedi cwblhau hyfforddiant iaith sylfaenol. Mae 8 aelod arall bellach yn dilyn cwrs canolradd 32 wythnos.

Mae Cymraeg Lefel 1 yn hanfodol ar gyfer pob swydd newydd erbyn hyn; dyma benderfyniad a wnaed gan yr adran er mwyn cyflawni un o'i hamcanion allweddol yn y strategaeth hyrwyddo 5 mlynedd.

Yn ddiweddar, mae'r garfan Cydraddoldeb ac Amrywiaeth wedi penodi Swyddog Cydraddoldeb ac Amrywiaeth sy'n siarad Cymraeg. Bydd hyn yn gwella'r gallu i gynnig hyfforddiant yn yr iaith Gymraeg yn sylweddol.

Twristiaeth ac Achlysuron

Mae'r gwasanaethau Twristiaeth ac Achlysuron yn parhau i gydymffurfio â'r Safonau ac yn sicrhau bod yr holl waith dylunio yn cael ei wneud gan wasanaeth Dylunio RhCT. Mae'r gwasanaeth yma wedyn yn gweithio gyda'r uned cyfieithu i sicrhau bod popeth yn gywir ac yn ddigonol.

Mae holl staff y ddau wasanaeth wedi dilyn cwrs cyflwyniad i'r iaith Gymraeg ers SSE 2016, ac mae hyn wedi rhoi hyder iddyn nhw i ateb y ffôn a chynnal gweithrediadau sylfaenol yn ddwyieithog.

Yn groes i SSE 2016, does dim un o'r gwasanaethau yma wedi cael unrhyw gwynion ers Tachwedd 2016 o ran darpariaeth Gymraeg.

Twristiaeth

Mae'r gwaith sy'n cael ei wneud gan y gwasanaeth yn cael ei gyflwyno yn ddwyieithog bob amser, oni bai nad yw'r amgylchiadau yn gofyn am hyn ac mae caniatâd wedi cael ei geisio gan y Gwasanaethau Iaith Gymraeg.

Achlysuron

Ers SSE 2016, rydyn ni wedi cyflogi sawl Cynorthwy-ydd Achlysuron Achlysurol ychwanegol, ac o'r rhain, mae tri yn siarad Cymraeg.

Addysg i Oedolion

Mae'r gwasanaeth wedi parhau i geisio cynyddu'r ddarpariaeth drwy gyfrwng y Gymraeg. Mae cyrsiau newydd wedi cael eu cyflwyno yn 2016/17 gan gynnwys dosbarthiadau Ukulele. Mae cyfanswm o 20 o gyrsiau addysg i oedolion iaith Gymraeg wedi cael eu cynnal yn ystod 2016/17. Mae'r gwasanaeth hefyd wedi parhau i weithio gyda Chymraeg i Oedolion i ddarparu cyfres o gyrsiau sy'n anelu at helpu dysgwyr i symud o gyrsiau Cymraeg i Oedolion i gyrsiau trwy gyfrwng y Gymraeg. Yn ogystal â hynny, mae dysgwyr wedi cael eu hintegreiddio i rai o'r cyrsiau prif ffrwd sy'n cael eu cynnal drwy gyfrwng y Gymraeg. Mae'r gwasanaeth hefyd wedi elwa ar ymdrechion Canolfan Dysgu Gydol Oes Garth Olwg i gynyddu ei gronfa ddata o siaradwyr Cymraeg gan sicrhau ei bod hi'n haws targedu siaradwyr Cymraeg wrth roi gwybod am achlysuron a chysiau penodol.

Er hynny, mae'r rhan fwyaf o'r ddarpariaeth yn canolbwyntio ar Ganolfan Dysgu Gydol Oes Garth Olwg ac mae hi wedi bod yn anodd iawn ehangu'r ddarpariaeth yma i ardaloedd eraill y sir. Mae'r ffaith bod y Ganolfan ynghlwm wrth ysgol cyfrwng Cymraeg mewn ardal o'r sir lle mae canran uwch o siaradwyr Cymraeg wedi helpu i wneud cyrsiau cyfrwng Cymraeg yn ddeniadol ac yn hyfyw. Mae angen gweithio gyda phartneriaid ar y Fforwm Iaith Gymraeg i geisio ehangu hyn i ardaloedd eraill yng ngogledd y sir. O ran y ddarpariaeth sy'n cael ei chynnig yng Nghanolfan Garth Olwg, mae tystiolaeth (er enghraifft, ymrestriadau dysgwyr) yn dangos bod y ddarpariaeth yn ateb y galw.

Mae'r gwasanaeth Addysg i Oedolion hefyd wedi cefnogi 3 aelod o staff i ymrestru ar gyrsiau Cymraeg. Mae hyn, yn ei dro, wedi arwain at allu'r aelodau hynny o staff i ddefnyddio'u Cymraeg gyda dysgwyr o fewn y gwasanaeth a darparu deunyddiau trwy gyfrwng y Gymraeg mewn cyrsiau Sgiliau Hanfodol.

Mae'r gwasanaeth wedi darparu cynrychiolaeth ar fforwm Cymraeg RhCT ac mae hynny yn ei dro wedi hwyluso datblygiad cyfleoedd newydd trwy gyfrwng y Gymraeg yng Nghanolfan Dysgu Gydol Oes Garth Olwg. Mae hefyd wedi hwyluso hyfforddiant yn y gweithle ar gyfer sefydliadau megis Meithrinfeydd Lleol yng Nghymru a staff Menter Iaith.

Mae'r gwasanaeth wedi chwarae rhan annatod wrth ddarparu amrywiaeth o gyfleoedd Dysgu i Oedolion yn rhan o'r ŵyl iaith Gymraeg, Parti Ponty. Eleni, bu'r gwasanaeth yn arwain ar ariannu a threfnu'r ddarpariaeth Addysg i Oedolion a oedd yn cynnwys sgysiau gan 2 enillydd y Gadair yn yr Eisteddfod Genedlaethol.

Mae Canolfan Dysgu Gydol Oes Garth Olwg yn parhau i gynnig ystod eang o gyfleoedd diwylliannol yn y Ganolfan gan gynnwys cynrychiadau theatr, gweithdai a pherfformiadau cyhoeddus trwy gyfrwng y Gymraeg.

Staff Addysg sydd ddim gweithio yn yr ysgolion

Mae'r Gwasanaeth yn parhau i ymateb yn gadarnhaol i ofynion safonau'r Gymraeg, gyda'r holl ddeunydd ysgrifenedig ar gael i'r cyhoedd, gan gynnwys gwybodaeth a cheisiadau ar-lein, yn ddwyieithog erbyn hyn. Mae'r holl gynnwys ar wefan Wicid, gan gynnwys eitemau hanesyddol, bellach ar gael yn ddwyieithog.

Caiff sgiliau iaith eu cryfhau trwy recriwtio lle bo modd. Wrth ymgysylltu â gwasanaethau, gofynnir i deuluoedd bob amser am eu dewis iaith ac mae siaradwyr Cymraeg yn cael eu penodi i weithio gyda theuluoedd unigol.

Gwasanaeth y Llyfrgelloedd

Fel sydd wedi'i grybwyll uchod, mae'r Gwasanaeth erbyn hyn yn bodloni'r gwariant canrannol gofynnol ar ddeunyddiau Cymraeg, fel sydd wedi'i bennu gan Lywodraeth Cymru.

Mae dangosydd penodol ar gyfer y gwasanaeth y mae'n ofynnol iddo ei fodloni yn unol â'r Strategaeth Hyrwyddo'r Iaith Gymraeg a gafodd ei datblygu mewn ymateb i adborth y cyhoedd yn ystod yr ymgynghoriad ar Safonau Llyfrgelloedd Cyhoeddus Cymru. Y nod yw cynyddu nifer y gweithgareddau Cymraeg sy'n cael eu darparu ar gyfer plant a phobl ifainc mewn llyfrgelloedd ac mae'r gwasanaeth ar y trywydd iawn i gyflawni hyn.

Mae'r llyfrgelloedd yn darparu:

- Dosbarthiadau Cymraeg
- Clybiau Llyfrau cyfrwng Cymraeg
- Cylchoedd rhieni a phlant bach cyfrwng Cymraeg
- Cymraeg i Blant
- Sesiynau ysgrifennu creadigol yn Gymraeg drwy weithio mewn partneriaeth
- Gwaith gyda phartneriaid megis Cyngor Celfyddydau Cymru i hyrwyddo gweithgareddau fel Bardd Plant Cymru

Bu cynnydd yn y gwaith o ddarparu a / neu hwyluso gweithgareddau cyfrwng Cymraeg sydd wedi'u trefnu gan y gwasanaeth, gan gynnwys:

- Anni Llŷn, Bardd Plant Cymru, a ddaeth i lansiad Wythnos Genedlaethol Dechrau Da ym mis Mehefin ac a ddarllenodd i'r plant yn y Cylch Meithrin yn Aberdâr ac i'r dosbarthiadau Meithrin a Derbyn yn Ysgol Gynradd y Santes Fererid Eglwys Gatholig Rhufain - Mehefin 2017
- Dychmygwch! - Roald Dahl, sef sioe sydd wedi ei hariannu gan Gyngor Llyfrau Cymru. Perfformiadau yn y Gymraeg a'r Saesneg yn Llyfrgell Abercynon a Llyfrgell y Porth gyda disgyblion o Ysgol Gymraeg Abercynon, Ysgol Gynradd Gymuned Abercynon; Ysgol Gynradd Gymraeg Llwynceilyn, Ysgol Iau'r Porth. Cyfanswm o 228 o blant a 12 oedolyn.
- Gŵyl Llenyddiaeth Garth Olwg Hydref 2016 - crefftau, helpa drysor a gweithgareddau yn Llyfrgell Pentre'r Eglwys. Nifer yr ymwelwyr - 400.

Canran y staff sy'n siarad Cymraeg yn y gwasanaeth yw 18%. Serch hynny, oherwydd nifer y lleoliadau, dydy hynny ddim yn ddigon i sicrhau y gall cwsmeriaid gael gwasanaeth iaith Gymraeg ym mhob llyfrgell maen nhw'n mynd iddyn nhw. Mae'r holl staff yn gwybod pwy yw'r siaradwyr Cymraeg yn y gwasanaeth a byddan nhw'n cynnig mynediad i siaradwr Cymraeg i gwsmeriaid dros y ffôn os ydyn nhw am drafod eu hymholiadau yn Gymraeg. Mae'r holl staff yn cwrdd â gofynion y safonau o ran ateb y ffôn ac ati yn ddwyieithog. Mae rhagor o hyfforddiant Cymraeg yn cael ei gynnig i staff i wella'u sgiliau oherwydd nad yw recriwtio siaradwyr Cymraeg yn opsiwn ar hyn o bryd oherwydd cyfyngiadau ariannol.

Mae'r holl ddogfennau a phosteri cyhoeddus sy'n cael eu paratoi yn uniongyrchol gan y gwasanaeth, yn cydymffurfio â pholisi iaith Gymraeg y Cyngor, ac yn benodol, yn cydymffurfio â'r rheoliadau statudol o dan Safonau'r Iaith Gymraeg a gafodd eu cyflwyno yn 2015. Mae posterï a thafleuni byr erbyn hyn yn cael eu cyfieithu i'r Gymraeg yn fewnol ac mae dogfennau hwy yn cael eu hanfon at y Garfan Cyfieithu.

Mae tudalen Facebook Gwasanaeth y Llyfrgelloedd yn cael ei diweddarau'n ddwyieithog ac mae ffocws penodol yn cael ei roi ar ddeunydd iaith Gymraeg newydd pan fo'n briodol.

RHONDDA CYNON TAF COUNTY BOROUGH COUNCIL

WELSH LANGUAGE CABINET STEERING GROUP

14 MAY 2018

WELSH LANGUAGE STANDARDS COMPLIANCE REPORT
TO THE WELSH LANGUAGE COMMISSIONER
2017 – 2018

REPORT OF THE DIRECTOR OF EDUCATION AND LIFELONG
LEARNING IN DISCUSSION WITH THE RELEVANT PORTFOLIO HOLDER
CLLR G. HOPKINS

AUTHORS: Wendy Edwards, Head of Community Learning (01443 744111)
Steffan Gealy, Service Manager, Welsh Language Services
(01443 570002)

1. PURPOSE OF THE REPORT

- 1.1 The purpose of the report is to provide the Welsh Language Steering Group with a copy of the Welsh Language Standards Compliance Report 2017 – 2018.

2. RECOMMENDATIONS

It is recommended that the Welsh Language Cabinet Steering Group:

- 2.1 Note the content of the report;
- 2.2 Recommend the report for publication on Rhondda Cynon Taf County Borough Council's website and made available in each of the authority's offices that are open to the public by no later than 30 June 2018.
- 2.3 Approve arrangements for publicising the fact that the annual report has been published.

3. REASONS FOR RECOMMENDATIONS

- 3.1 Standards 158, 164 and 170 of the Compliance Notice issued under section 44 of the Welsh Language (Wales) Measure 2011 requires the Council to produce a report (an "annual report") in relation to each

financial year which deals with the way in which the Council has complied with:

- the Service Delivery Standards with which the Council were under a duty to comply during the year in question
- the Policy Making Standards with which the Council were under a duty to comply during the year in question
- the Operational Standards with which the Council were under a duty to comply during the year in question

4. BACKGROUND

4.1 Rhondda Cynon Taf received its final Compliance Notice from the Welsh Language Commissioner on 30th September 2015 which outlined the Council's duty to meet 171 of the statutory Welsh Language Standards introduced by the Welsh Government under the Welsh Language (Wales) Measure 2011.

4.2 An application to challenge 14 of the Standards was presented to the Commissioner on 29 March 2016. This resulted in the imposition date for achievement of aspects of 3 of the standards (52, 58 and 64¹) being postponed until 31st March 2018 so that progress against these are not included in this compliance report. Progress on the implementation of 52, 58 and 64 will be reported next year. (Compliance is expected to pose a significant challenge).

4.3 The report at Appendix 1 covers the second full year of the implementation of the standards – from 1 April 2017 to 31st March 2018. The report must be published on the Council's website and made available in each of the Council's offices that are open to the public no later than 30 June 2018.

4.4 The Council is under a statutory duty to publicise the fact that it has published an annual report.

4.5. As well as complying with the aforementioned Standards in 3.1, this year's annual report must include the following:

---

¹ Standard 52 – full compliance in respect of websites other than the corporate website was not required until 31/3/2018.

Standard 58 – full compliance in respect of social media other than the Council's main social media account was moved to 31/3/2018.

Standard 64 – areas defined as 'reception services' (for example, Libraries, Leisure centres etc) apart from the Council's main reception service was moved forward to 31/8/2018.

- (1) *the number of complaints that you received during the year which relates to the Council's compliance with the (i) service delivery (ii) policy making (iii) operational standards with which it was under a duty to comply*
- (2) *the number of employees who have Welsh language skills at the end of the year in question*
- (3) *the number of members of staff who attended training courses you offered in Welsh during the year in question*
- (4) *the percentage of the total number of staff who attended training courses you offered in Welsh during the year in question*
- (5) *the number of new and vacant posts that you advertised during the year which were categorised as posts where - (i) Welsh language skills were essential, (ii) Welsh language skills needed to be learnt when appointed to the post, (iii) Welsh language skills were desirable, or (iv) Welsh language skills were not necessary during the year in question.*

5. Next Steps

- 5.1 If the Welsh Language Cabinet Steering Group decides to recommend the Language Standards Compliance Report for approval, it will be published, disseminated and publicised according to Standards 158, 164 and 170.
- 5.2. It is anticipated that the Welsh Language Commissioner will provide feedback on the annual report with recommendations during the autumn.

6. EQUALITY AND DIVERSITY IMPLICATIONS

An Equalities Impact Assessment is not required.

7. CONSULTATION

A consultation process was not required for this report, although all service areas contributed data to the report via their service self-evaluations.

8. FINANCIAL IMPLICATION(S)

There are no financial implications aligned to this report. However, there may be costs and resources as yet not fully ascertained in respect of implementation of any recommendations by Welsh Language Commissioner as well as continued implementation of the 171 Standards. Non-compliance with a Standard could incur financial penalties of up to £5,000.

9. LEGISLATION CONSIDERED

Welsh Language (Wales) Measure 2011 and Welsh Language Statutory Standards 2015 regulate this area of work.

10. LINKS TO THE CORPORATE AND NATIONAL PRIORITIES AND THE WELL-BEING OF FUTURE GENERATIONS ACT

- 10.1 The Welsh language is a cross-cutting theme in the Corporate Plan and underpins all corporate priorities as the Council is required to comply with the amended Compliance Notice issued by the Welsh Language Commissioner in September 2016.
- 10.2 The Annual Compliance Report outlines the work undertaken by the Council to comply with the Welsh language statutory standards that will contribute to the Welsh Government's longer-term goal of 1 million Welsh speakers. The work undertaken to achieve these standards involves working collaboratively with partners and residents to facilitate a wide range of opportunities for the use of the Welsh language in communities across the county. Achievement of the standards will prevent complaints from residents who have been unable to access services in the Welsh language.
- 10.3 The content of this report is directly related to Goal 6 of the Well-being of Future Generations Act - a Wales of vibrant culture and thriving Welsh language. Compliance with the standards will support the normalisation of the Welsh language and ensure that the Welsh language is treated no less favourably than the English language. It also contributes to the creation of a more equal Wales by providing opportunities for Welsh speakers to access Council services in the medium of Welsh if they so wish.

11. CONCLUSION

This is the third annual report published by the Council in respect of the way it has complied with the statutory Standards with which it is under duty to comply with under the Welsh Language (Wales) Measure 2011. The report outlines the good progress made by service areas in embedding arrangements for delivering services through the medium of Welsh. It is recognised that further work must be done, especially considering the need to meet the additional standards (52, 58 and 64).

RHONDDA CYNON TAF
COUNTY BOROUGH COUNCIL

Welsh Language Standards Compliance Report to the
Welsh Language Commissioner
2017 – 2018

Prepared in accordance with the requirements of the
Welsh Language (Wales) Measure 2011

June 2017

Tudalen 103

CONTENTS

Introduction	page 1
Welsh Language Services Unit	page 3
Complaints	page 6
Staff Welsh Language Skills	page 10
Training	page 11
Recruiting to Empty Posts	page 11
Contact Details for Further Information	page 11
Appendix 1 – How the Council have Complied	page 12
Appendix 2 - Welsh Language Standards Action Plan	page 23

INTRODUCTION: Welsh Language Standards

Rhondda Cynon Taf received its final Compliance Notice from the Welsh Language Commissioner on 30th September 2015 which outlined the Council's duty to meet 171 of the statutory Welsh Language Standards established by the Welsh Government under the Welsh Language (Wales) Measure 2011. An application to challenge 14 of the Standards was presented to the Commissioner on 29 March 2016. Following consolidation and further consultation, the Welsh Language Commissioner determined that no action should be applied to 9 of the Standards which were subject to challenge and a variation should be applied to 5 of the Standards which were subject to challenge. The amended Compliance Notice was presented to RCTCBC on 9th September 2016.

Vision

Rhondda Cynon Taf County Borough Council is committed to creating an environment which encourages its residents to use Welsh in their interaction with the Council and supporting staff to use Welsh in the workplace. In addition to working towards full compliance of the requirements of the Welsh Language Standards, the Council will aim to ensure that it delivers services in line with all key Welsh Government policies and strategies in relation to the Welsh language.

Governance and accountability

In 2014 the Council established a Welsh Language Cabinet Steering Group as a sub-committee of the Council's Cabinet. It is a cross-party group with community representation. The Welsh Language Cabinet Steering Group oversees strategic developments, considers reports from relevant departments on Welsh language issues, makes recommendations to the Council's Cabinet and monitors Council-wide developments. It has responsibility for assessing the Welsh Language Promotion Strategy Action Plan and monitoring the Council's progress as it seeks to meet the Welsh Language Standards.

A Working Group of Chief Officers has also been established to ensure that the required operational changes are implemented and to secure a collaborative approach that will support services to address any areas for improvement.

Links to Council Policies and Priorities

The Council's commitments under the Welsh Language Standards are integrated into the authority's planning documents including the Improvement Plan 2015, the Council's Strategic Equality Plan, the Welsh in Education Strategic Plan (WESP) and the Corporate Plan 2016-2020. The Council's priorities are also informed by recent legislation including the Wellbeing of Future Generations (Wales) Act 2015 and the Social Care and Well-being Act, 2016 that place responsibility on the Council to strengthen the Welsh language. The former Act requires public bodies to work towards seven well-being goals, one of which is 'A Wales of vibrant culture and thriving Welsh Language,' while the latter requires public service organisations into take into account the care and support services they provide to people who speak Welsh.

Reporting

This year has been the second full year of implementing the Welsh Language Standards under the Welsh Language (Wales) Measure 2011. Variations applied to some of the Standards by the Welsh Language Commissioner following the appeals process has meant that imposition dates for some Standards have yet to come into force (standards affected: 52, 58, 64) therefore this report covers the Standards with which the Council has a duty to comply.

The report will be published by 30 June in compliance with Standards 158, 164 and (along with Appendix 1) details how the Council has complied with the following Supplementary standards:

- Service Delivery Standards
- Operational Standard
- Policy Making Standard

The report also presents data on the required indicators: i.e.

- number of staff who have Welsh language skills (Standard 151)
- number of staff who attended training courses if offered in Welsh (Standards 128/152)
- percentage of the total number of staff who attended any above courses (Standards 128/152)
- number of new and vacant posts that were advertised during the year which were categorised as (i) Welsh language skills essential (ii) Welsh language skills needed to be learnt when appointed to the post (iii) Welsh language skills desirable (iv) Welsh language skills not necessary
- the number of complaints received

Welsh Language Services Unit

The Council recognises that the Welsh Language Standards are to be given a high priority given the risks involved in terms of non-compliance and also because of its commitment in creating an environment which encourages its residents to use Welsh in their interaction with the Council and supporting staff to use Welsh in the workplace. It recognises whole Council support is needed in order to offer and promote Welsh language services from the first point of contact. The Council invests in a 14 (2017/2018) strong Welsh Language Services Unit which undertakes to support all services and to provide the following:

- advice and support for all service areas on their responsibilities under the Standards
- translation of public facing documents
- in-house Welsh language tutoring
- identification of areas of potential non-compliance
- recording of customer complaints
- reporting on developments to the Welsh Language Cabinet Steering Group & Welsh Language Working Group
- facilitation of staff committees e.g. Welsh Language Working Group (Y Gweithgor)
- attendance at the Fforwm Iaith
- liaison with Welsh-medium community organisations as appropriate
- representing the Council at external meetings and be the main point of contact with the Welsh Language Commissioner and relevant Welsh Government Departments.

Budget savings due to the retirement of the Welsh Language Officer in 16/17 afforded the Council the opportunity to restructure the Welsh Language Services Unit and to again respond pro-actively to the new statutory environment and the type of work that needs to be undertaken to try and support all Council services meet the Standards in a more cost effective manner.

A Compliance and Monitoring Officer role was created to monitor the performance of services across the Council and their compliance against the Welsh Language Standards that are relevant to them. This role also provides advice on good practice and statutory requirements.

A part-time Welsh Language Tutor role was also created to organise and deliver Welsh Language courses and sessions for Council staff. In the past, the Council paid external providers (e.g. the University of South Wales's Welsh for Adults Centre) to deliver sessions for internal staff but they lacked the desired success of increasing linguistic capacity amongst staff.

To date (March 2017), the internal tutor has tutored 175 members of staff at all levels. This number is anticipated to increase significantly over the years as all newly appointed staff are now expected to attend basic Welsh lessons as part of their induction.

These roles also attract commercialisation opportunities by extending provision to other bodies which are subject to the Standards. Opportunities include the following:

Consultancy

- Brief audit on organisations position against standards.
- Welsh Language Standards Raising Awareness Training/The Basics - for Board Members, Managers or Staff.
- More than just Words/ Active Offer training - for Board Members, Managers or Staff. This is related to the care/health sector.
- Production on pamphlets: What's Changed, Setting the Standards, Advice for Managers, Commissioned Partners obligations, Holding Bilingual Meetings - Work Welsh resources – Reception Branding, Lanyards, Posters

Welsh Language Training

- Welsh Language Level 1 Training (the basics, location specific)
- Welsh Language Raising Confidence Training (for existing Welsh Language Staff)

Ongoing Support

- Ongoing support as and when via email or over the phone or
- A series of consultancy meetings where we can provide advice face to face with Service Managers/Leaders etc.

Guidance documents continued to be produced and disseminated during 2017-2018 such as:

Facilitating Bilingual Meetings

There had been some concerns among staff and Elected Members regarding the provision of simultaneous translation at meetings mainly due to the fact that the provision is new and the complexities surrounding approaches on facilitating two languages at meetings. The preparation of these guidelines for all involved with the facilitation of bilingual meetings may help to alleviate some of those concerns.

Commissioned Partners

These guidelines were produced to explain what the Welsh Language Standards mean for commissioned partners and how all commissioned partners are expected to comply with the specific Standards which are applicable to them.

Action Plan

In line with Standards 157, 159, 163, 165, 171 the Unit has also produced a comprehensive action plan outlining how the Council intends to comply with the Standards it has a duty to comply (Appendix 2).

Building on the relationships between the Welsh Language Services Unit and all council service areas, it was agreed that due to the significance of the Standards, all service areas continued to report relevant developments in their Annual Service Self-Evaluation. The details noted in each Service Self-Evaluation are at Appendix 1 in accordance with Standards 158, 164 and 170.

Gwenith Price the Director of Compliance and Enforcement for the Welsh Language Commissioner visited the Council in December 2017. The discussion focused on a number of issues including our performance under the Welsh Language Commissioner's audit that they completed as part of their Rights taking Root: the Welsh Language Commissioner's 2016-17 Assurance Report, our performance as reflected in the Annual Monitoring Report 2016/17 and our Strategy and Action Plan for promoting the Welsh Language. Further visits were held in order for them to capture more detail on good practice for them to share as an exemplar to other bodies who are subject to Welsh Language Standards.

A change implemented in 2017/18 was the change of location of the unit. Having previously been located at the heart of the Education and Lifelong Learning Service, the unit has relocated to the Council Headquarters at Clydach Vale. This reflected the changed status of the Welsh language and the need for the unit's staff to work closely with Democratic Services and the Cabinet Office on a daily basis and the requirement to provide simultaneous translation services at Council meetings.

COMPLAINTS: STANDARD 158(2) 164(2) 170(2)(d)

The following complaints were received during/in 2016 - 2017:

Complaint Date	Nature	Via	Outcome / Response
July 2016	Leisure services: Allegation of failure to comply with Welsh Language Standards	Welsh Language Commissioner (CSG130)	<p>The Commissioner approved the Council's Action Plan to improve the provision of Welsh Medium Swimming Lessons across our county borough on 24 November 2017. The Council is currently working through the action plan.</p> <ul style="list-style-type: none"> - To update the leisure for life website to include an individual page on Welsh language swimming lessons which are to be provided through a partnership approach with Urdd Gobaith Cymru - Piloting lessons in the Cynon area of the County Borough - Ensure parity with regards to Leisure for Life provision - Access via Leisure for Life membership - Exploring option to move provision to Bryncelynnog to Llantrisant Leisure Centre, same facilities for Welsh speakers.
December	Pensions service:	Welsh Language	The Council received its Final

2016	Allegation of failure to comply with Welsh Language Standards	Commissioner (CSG174)	<p>Decision Notice from the Commissioner on 16 October 2017 confirming the Council failed to comply with standards in relation to automatic email responses. The Council has complied with the necessary action the decision notice required which was as follows:</p> <p>Standard 1 – Requirement to take action in accordance with section 77(3)(b) of the Welsh Language Measure</p> <p>□□The Council must continue to ensure that automatically generated email acknowledgements which are sent from the account pensions@rctbc.gov.uk are written bilingually.</p> <p>Timetable: Within 28 days of publishing the Commissioner’s final determination</p>
June 2017	Contact Centre and HR Services: Allegation of failure to comply with Welsh Language Standards	Welsh Language Commissioner (CSG215)	<p>The Council received its Final Decision Notice from the Commissioner on 11 January 2018 confirming the Council failed to comply with standards relating to phone services, due to human error. The Council has complied with the necessary action the decision notice required which was as follows:</p> <p>Standard 11 – A requirement to take steps in accordance with section 79(1)(b)(ii) of the Welsh Language</p>

			<p>Measure</p> <ul style="list-style-type: none"> □ Rhondda Cynon Taf County Borough Council must take steps to ensure that calls are dealt with in Welsh if that is the person's wish, in accordance with Standard 11. □ Rhondda Cynon Taf County Borough Council must take steps to ensure that, when transferring call, you continue to deal with the call in Welsh if that is the person's wish, in accordance with Standard 11. <p>Timetable: Within 28 days of publishing the Commissioner's final determination</p>
October 2017	Pensions Service Allegation of failure to comply with Welsh Language Standards	Welsh Language Commissioner (CSG270)	<p>The Council received its Proposed Decision Notice from the Commissioner on 13/03/2018, confirming the Council failed to comply with standards relating to correspondence sent to multiple recipients. The Council will not challenge the proposed report but will seek to amend the timetable relating to the action required of the proposed decision notice which is as follows:</p> <p>Standard 4 – requirement to take steps in accordance with section 77(3) (b) of the Welsh Language Measure</p> <p>Rhondda Cynon Taf County Borough Council must conduct a review of each standard letter it sends to several persons in order to ensure a Welsh</p>

			<p>version is available.</p> <p>The Council must ensure that any correspondence sent to several persons is sent in Welsh at the same time as any English version.</p> <p>Timetable: Within 90 days of issuing the Commissioner's final determination.</p>
August 2017	<p>Electoral Services: Allegation of incorrect use of Cymraeg do describe nationality instead of Cymreig.</p>	Member of the public	The Council's Elections Service has requested an update to the system in order for the issue to be resolved.
August 2017	<p>Pensions Service: Incorrect Welsh Text on a Pensions Service email.</p>	Member of the public	The Council's Pensions service has since used Welsh Language Services to translate all material for public use, including all 'standard text' used in correspondence.
August 2017	<p>Waste Services: Temporary litter picking signs around Clydach Vale were in English only.</p>	Member of the public	The Council's Highways department conducted a review of all their signage and ensured any legacy English only signage was removed from stock.
August 2017	<p>Leisure Services: Incorrect translation used on corporate website.</p>	Member of the public.	Leisure Services updated their website to include the correct Welsh version.
September 2017	<p>Highways Department: Allegation that road sign had been erected with</p>	Member of the Public	The Council conducted a review of the area in question and couldn't find any sign in breach of the standards. Customer was contacted again in order to ascertain exact location. No

	English text first.		response from the customer.
October 2017	Waste Services: Email correspondence in English after Welsh email.	County Borough Councillor	All Council Members and staff are reminded of the need to respond in the recipients' preferred language (or the language they have corresponded in).
November 2017	Planning Department: Planning List email in English only.	County Borough Councillor	The Council translated the email template for all future distributions.
March 2018	Parking Team: Website content not available in Welsh.	Member of the Public	The Web team, in conjunction with the Parking Team, updated the website content to ensure all links and information was available in Welsh and English.

STAFF WELSH LANGUAGE SKILLS: STANDARD 170(2)(a)

The section outlines the number of employees/post holders who had Welsh language skills at the end of 2016 – 2017 (April 2017). The figures are based on the records kept in accordance with Standard 151 based on the requirements of Standard 127.

Staff Base*	Staff Type	No Skills**	%	Fluent	%
7061	Non-schools based staff	4730	66.99 %	402	5.69% (3.68% in 17/18 based on 6,421 staff base)

*Staff base is not a headcount, it includes multiple employment i.e. An employee will be counted for every post that they hold. The staff bases also include casual employees.

**Figure also includes staff who have yet to reply to the questionnaire.

Staff Base*	Staff Type	No Skills**	%	Welsh Language Level 1	%
7061	Non-schools based staff	4730	66.99 %	1562	22.12%

*Staff base is not a headcount, it includes multiple employment i.e. An employee will be counted for every post that they hold. The staff bases also include casual employees.

TRAINING FOR STAFF: STANDARD 170 (2) b+c

There was no change from the 2016-2017 position with regards to training on Recruitment & Advertising, Performance Management, Complaints and Disciplinary procedures, Induction Dealing with Public and Health and Safety, based on the records kept in accordance with Standard 152 based on the requirements of Standard 128.

RECRUITING TO EMPTY POSTS: STANDARD 170 (ch)

In 2016 – 2107 the following posts were advertised where Welsh skills were categorised. The figures are kept in accordance with Standard 154 based on the requirements of Standard 136. From September 2017 all new posts are Welsh essential Level 1 (basic Welsh) with options for managers to recruit on level 2 to level 5 depending on post.

Welsh language Skills	Learning requirement	11
Welsh Language Skills	Not required	34
Welsh Language Skills	Desirable	236
Welsh Language Skills	Essential	7

Further information:

Welsh Language Services Unit
Rhondda Cynon Taf County Borough Council
Pavilion A
Clydach Vale
Tonypany
Rhondda Cynon Taf
CF40 2XX
Tel: 01443 570001

Appendix 1

How the Council has complied

The following details how the Council has complied with the relevant Standards during 16/17 based on individual Service Self-evaluation

Communities & Prosperity

Good progress has been made to improve Welsh Language provision across the Tackling Poverty programmes. This includes:

- Communities & Prosperity staff continue to attend and actively contribute to a working group established to ensure that the Welsh Standards are implemented effectively across the various programmes. The working group have developed an action plan, and two Graduate Officers who attended the working group have produced an in-depth report for senior managers on progress being made.
- The working group has recently developed a 'Welsh: What's Changed?' booklet, to proactively support commissioned and voluntary sector partners, and provide them with a straightforward, comprehensive guide to the standards they must adhere to when delivering services on behalf of the Communities & Prosperity Service.
- Following the audit of Welsh speakers and learners undertaken last year, Welsh in the Workplace classes have been provided for staff.
- Menter Iaith RCT was commissioned to provide awareness training for commissioned voluntary sector partners.
- A bilingual language preference form has been produced to capture participants' preferred language of communication.
- Under the terms and conditions of their contracts, Substance Misuse service providers are required to comply with the Welsh Language Standards. All Substance Misuse agencies are able to provide services in the medium of Welsh.

The Commissioning Team have also held meetings with the Welsh Language Services Unit and Procurement colleagues to ensure that all future tenders and contracts across the service are fully compliant with the new requirements, and make providers fully aware of their responsibilities in relation to the Welsh Language Standards.

Community Housing Service

In housing services there are 5 fluent Welsh speakers. Two staff members are also Welsh Learners and have been given time out of the office to attend Welsh classes, which are paid for by the service.

All staff have been made aware of the requirements of the Welsh Language Standards in team meetings and have been signposted to the training available on the intranet. Team Leaders have been tasked with ensuring that literature relating to services is translated, however this is an ongoing task which will take some time to complete due to the number of documents and availability of translation services. Where officers are confident to translate documents themselves, this is done within the service.

We are currently in the process of identifying a way of providing the Homefinder website and application form system in Welsh and this project is being undertaken in conjunction with Welsh Language Services and ICT.

All staff answer the telephone in Welsh and Welsh is spoken frequently in the office and encouraged and positive working arrangements have been developed with the Council's Welsh Language Service in terms of translating documents and also supporting more complex projects such as the translation of the Council's Homefinder website and software application.

Leisure, Parks & Bereavement

Leisure Services

All leisure centre publicity information whether on line, Facebook and displayed is bilingual, in line with current standards

Leisure Centre signage is currently being updated site by site to ensure that it meets current standards.

Tendering documents for any equipment and/or service includes a full section relating to the Welsh language.

The current Leisure for Life App has an equivalent Welsh version.

Every Local Authority in Wales received notification of non compliance in relation to swimming lessons.

Parks & Countryside

All parks, countryside and play areas' publicity information and signage are bilingual, in line with current standards.

Bereavement Services

All frontline staff have undergone basic Welsh language training.

All new staff members are required to undergo Welsh language training.

Requests for service delivery in Welsh are recorded and provided.

Registration Services

All frontline staff received basic Welsh language training and all new staff members are required to undergo Welsh language training. The service also provides opportunities for marriage and civil ceremonies to be undertaken in Welsh.

Following the loss of a fluent Welsh member of staff, recruitment will focus on an equivalent replacement in 2018/19.

The service delivery incorporates the medium of Welsh in all considerations, and the telephone system has been upgraded for bilingual announcements.

Visitor Attraction & Heritage

All marketing and publicity information throughout the Visitor attractions including printed materials, signage, social media and displayed materials are produced bilingually, in line with current standards

Tendering documents for any equipment and/or service includes a full section relating to the Welsh language.

Both Lido Ponty and Welsh Mining Experience websites were produced bilingually, and in addition Dare Valley's website has been reproduced bilingually.

All permanent staff have undertaken basic Welsh Language training.

Social Services

All Staff are aware of the Welsh language requirements and how this fits into their service area. Front line services dealing directly with service users make the active offer of communication in Welsh and arrangements have been made with Welsh speakers within the service to carry out such conversations as necessary. Service users preferring the medium of Welsh are highlighted within SWIFT.

Staff are encouraged and supported to attend training that enables them to learn Welsh. Managers have attended briefings and undertaken e-learning modules with regard to the Welsh language measures. Staff have been briefed and updated through team meetings

- Both CTSB and CLA websites bi-lingual
- Correspondence about CLA CP to the public bilingual
- All publications bi-lingual.

All publications including training schedules are bi-lingual

The basic use of Welsh language is introduced via the generic social care induction and the Active Offer is a golden thread through the 5 day programme.

Plans are in place to facilitate a number of Welsh courses to be delivered but demand for this training is currently low across the sector. Work is being undertaken with senior managers and providers to raise awareness of the courses and the requirements within the Welsh Language standards

The team continues to make provision for training to be delivered through the medium of Welsh where requested and bilingual safeguarding training for Members is an example of this .

(Adult) Purchasing and Commissioning

- The contract monitoring framework monitors each providers compliance of the Welsh Language Measure / Standards
- All employees are offered and have access to Welsh language lessons and this is promoted via email circulars,

The Service Improvement & Welfare Rights Service

Front line services dealing directly with Service users make the active offer of communication in Welsh and where service users prefer to conduct their business through the medium of Welsh this is highlighted within SWIFT (WCCIS is being developed to replicate the Welsh language requirements currently operating within SWIFT).

All our public facing material for complaints is available in Welsh and staff make an active offer on contact - provision for people to have their case heard in Welsh is available where required.

Environmental Health, Trading Standards and Community Safety

- All information leaflets / adverts produced by the department are now bilingual
- All publications and guidance information sent to businesses are bilingual.
- Bilingual inspections have taken place to premises within the authority. A Welsh speaker is due to attend Food Lead Auditor training in November, after which the premises shall be able to be inspected through the medium of Welsh.
- The Head of Service and a number of professionally qualified and support staff are fluent Welsh speakers, able to use the language in their work.

Customer Care

The co-ordinated single front office makes it easier for the organisation to meet the Welsh Language standards through an equal offer at the front door using automated and advisor based processes

All Channels offer an Equal English and Welsh service at the outset by

- Bilingual website and splash page at the fore - website is fully bilingual both for information and transactions.
- Published contact centre numbers offer a 'press 1' for Welsh option that takes the customer to a Welsh speaking services
- One4aLL appointments offered and conducted in Welsh
- One complaint from the Commissioner was investigated but related to an advisor error – the Council was able to evidence its general compliance with the standard
- The Web team identified a range of on line process ahead of the standard and all were translated
- The Welsh Language Standards are an example of how consolidation can better support rather than e.g. fragmented receptions/switchboards etc.
- Service sits on officer Working Group.

Streetcare & Waste

The service is reviewing and working towards full compliance with the Welsh Language Standards in terms of policy documents, correspondence and face-to-face contact with the public.

Standard letters, leaflets, posters and highway signs are produced in both Welsh and English. We also ensure any information featured on our website is also bi-lingual and since the last meeting, we have checked out web pages to ensure bi-lingual information is provided.

To date we have not had any complaints from the Commissioner and have only needed to deal with 2 individual queries through the medium of Welsh since the last assessment. Colleagues from customer care assisted us during this process.

Staff are advised on induction on our service requirements under the Welsh Language Measure. Since the last assessment, we have continued to identify and encourage staff who either would like refresher training or start a beginner's course on conversational Welsh. We have updated our training files on who in the service are fluent and partially fluent in conversing in Welsh. The service strives to provide training opportunities and ensure all staff are appropriately trained and aware of Council policies. In order to ensure continuity of service delivery alternative methods of training and awareness raising is considered e.g. early morning training for waste and cleansing operatives in depots.

Transportation

The Transportation Service has expanded the services it provides through the medium of Welsh and is compliant with the requirements of the new Welsh Language Standards. Every effort is taken to ensure the Welsh Language is treated no less favourably than the equivalent service provision in English. Three staff within the service have a working knowledge of spoken and written Welsh and a further one is learning the language.

All parents are offered the opportunity to communicate with the Service in Welsh as part of the admissions process and records are kept. The service received one compliment in Welsh through the Council's Feedback Service about the way the Service handled a situation where the parent was delayed in meeting her child from the school bus. Policy documents have always been provided bilingually. Roadside bus timetables are bilingual, together with all the material that promotes the service's activities on the Council's website. However, unlike in 2016

when 6 requests for information were responded to in Welsh, during 2017 the service has received no correspondence or telephone calls from customers wishing to converse in Welsh. Nevertheless, no complaints were raised about the service's use of the Welsh Language.

Arts Service

Our theatres' brochure is now bilingual and our bilingual website is now viewable, and all our marketing complies with the Welsh Language Standards.

The service has produced its own Welsh Language Plan which recognises that the Pontypridd area remains the most populous area for the language and that language usage in the Aberdare and Treorchy areas is growing. We continue to work with Gartholwg on Welsh Language programming and will be staging a co-produced Welsh Language version of 'Miss Julie' at the Coliseum as part of the 80th birthday programme during 2018/19. This production will also be touring throughout Wales.

We continue to support Gartholwg Lifelong Learning Centre with its programme of professional Welsh language events, as well as considering the development of a Welsh language programme at the theatres.

Those staff within the service learning Welsh have continued to do so, and further members of staff have committed to learning Welsh during the academic year 2017/18.

HR

Welsh Language Services Unit has recently audited HR and an action plan has been developed to ensure compliance against the standards.

All H&S policies and various guidance have been forwarded to Welsh Language Services for translation.

A review of all HR policies has been undertaken including translation and the inclusion of the standards regarding receiving letters, notes and carrying out processes through the medium of Welsh.

We continue to review and update the Welsh language ability information for all staff and have developed a means to record this on personal files. We have completed the Welsh Language

skills audit for ES staff and 6 staff have completed basic language training. A further 8 staff are now undertaking a 32 week intermediate course.

All new post are now Welsh essential Level 1 by default, a decision the department took in order to achieve one of its key objectives from the 5 year promotional strategy.

The Equality & Diversity Team recently appointed a Welsh Language speaker as Equality and Diversity Officer. This will significantly improve the ability to offer training in the Welsh Language.

Tourism and Events

Both Tourism and Events services continue to adhere to Welsh Language Standards Both services ensure all design work is undertaken by the RCT Design service, whose remit is to then liaise with the translation service to ensure everything is accurate and sufficient.

All staff from both services have attended a Welsh Language introduction course since SSE 2016, and this has provided them with confidence to answer the telephone and undertake basic operations bilingually.

Contrary to SSE 2016, neither services have received any complaints since Nov 2016 in terms of Welsh language provision.

Tourism

Work undertaken solely by the service is always presented bilingually, unless the circumstances do not warrant it and permissions have been sought by Welsh Language Services.

Events

Since SSE 2016 we have employed several additional Casual Event Assistants, and of these, three are Welsh speakers.

Adult Education

The service has continued to try to increase the provision through the medium of Welsh. New courses have been developed in 2016/17 including Ukulele. A total of 20 Welsh language adult education courses have been run in 2016/17. The service has also continued to work with

Welsh for Adults to provide a series of courses aimed at helping Welsh learners in the transition from Welsh for Adults courses to courses through the medium of Welsh. Also, many Welsh learners have been integrated in some mainstream courses run through the medium of Welsh. The service has also benefited from the efforts made by Garth Olwg LLC to grow its database of Welsh speakers ensuring that it is easier to target Welsh speakers with specific events and courses.

However, most of the provision still remains focussed on Garth Olwg LLC and it has proved very difficult to expand this provision wider to other areas of the county. Garth Olwg's unique position attached to a Welsh-medium school in an area of the county where there is a higher percentage of Welsh speakers has helped to make Welsh medium courses attractive and viable. There is a need to work with partners on the Welsh Language Forum to try to expand this to other areas in the north of the county. In terms of the provision offered at Garth Olwg, evidence (such as learner enrolments) indicates the provision is meeting demand.

The Adult Education service has also supported 3 members of staff to enrol on Welsh language courses. This in turn has resulted in those members of staff being able to use their Welsh with learners within the service and providing materials through the medium of Welsh in Essential skills courses.

The service has provided representation on the RCT Welsh language forum and that in turn has facilitated the development of new opportunities through the medium of Welsh at Garth Olwg Lifelong Learning Centre. It has also facilitated workbased training for establishments such as Local Welsh based Nurseries and Menter iaith Staff.

The service has played an integral part in providing a variety of Adult Learning opportunities as part of the annual Welsh language festival, Parti Ponty. This year the service took the lead on funding and arranging the Adult Learning provision that included talks from 2 winners of the Chair at the National Eisteddfod.

Garth Olwg Lifelong Learning Centre continues to offer a wide range of cultural opportunities at the Centre including theatre productions, workshops and public performances through the medium of Welsh.

Education non-schools

The Service continues to respond positively to the requirements of the Welsh Language standards, with all written material available to the public, including online information and applications, now available bilingually. All content on the Wicid website including historical content is now also available bilingually.

Language skills are strengthened through recruitment where possible. When engaging with services, families are always asked for their language preferences and Welsh language speakers assigned to work with individual families.

Library Service

The Service meets the required percentage expenditure, as set by Welsh Government, on Welsh language materials.

The service has a specific indicator it is obliged to meet under the Welsh Language Promotion Strategy that was developed in response to the public feedback during the consultation on the Welsh Public Library Standards. The aim is to increase the number of Welsh language activities that cater for the interest of children and young at libraries and the service is on target to achieve this.

Libraries facilitate:

- Welsh language classes
- Welsh-medium Book Clubs
- Welsh-medium Parent and Toddler Groups
- Cymraeg i Blant
- Creative writing sessions in Welsh through partnership working
- Work with partners such as the Welsh Arts Council to promote activities such as Bardd Plant Cymru

There has been an increase in the delivery and/or facilitation of Welsh-medium activities organised by the service including:

- Anni Llŷn, Bardd Plant Cymru, came to the launch of National Bookstart Week in June and read to the children in the Cylch Meithrin in Aberdare and to Nursery and Reception classes in St. Margaret's RC Primary – June 2017

- Imagine That! – Roald Dahl show funded by the Welsh Books Council. Performances in English & Welsh in Abercynon & Porth Libraries with pupils from YGG Abercynon; Abercynon Community Primary; YGG Llwyncelyn; Porth Juniors. 228 children in total and 12 adults.
- Garth Olwg Literature Festival October 2016 – crafts, treasure hunt and activities on Church Village Library. People counter figure - 400 visitors.

The percentage of staff who speak Welsh within the service is 18%. However, due to the number of venues this is still not enough to ensure that customers can have a full Welsh-language service at every library they attend. All staff are aware of who the Welsh speakers are within the service and will offer customers access to a Welsh speaker by phone if they wish to discuss their enquiry in Welsh. All staff meet the requirements of the standards in respect of answering the phone etc bilingually. Further training in the Welsh language is offered to staff to improve their skills as recruitment of Welsh speakers is not currently an option due to financial constraints.

All public documents and posters directly produced by the service comply with the Council's Welsh language policy and specifically the statutory regulations in relation to documentation under the Welsh Language Standards introduced in 2015. Posters and short leaflets are now produced in Welsh in-house with larger documents being referred to the Welsh Translation team.

The Library Service Facebook page is updated bilingually and specific focus placed on new Welsh-medium releases when appropriate.